

Studies in European Language Diversity 29.2

EESTI KEEL SOOMES

ELDIA uuringuaruanne

Kristiina PRAAKLI

eldia

european language
diversity for all

Mainz • Wien • Helsinki
Tartu • Mariehamn • Oulu • Maribor

Studies in European Language Diversity on ELDIA teadusuuringu eelretsenseeritav veebiväljaanne, mis pakub lugejale esialgseid uurimistulemusi, aga ka uuringuga seotud juhtumi-, tausta- ja kõrvalanalüüse.

Peatoimetaja

Johanna Laakso (Viin)

Toimetuskolleegium

Kari Djerf (Helsingi), Riho Grünthal (Helsingi), Anna Kolláth (Maribor), Helle Metslang (Tartu), Karl Pajusalu (Tartu), Anneli Sarhimaa (Mainz), Sia Spiliopoulou Åkermark (Mariehamn), Helena Sulkala (Oulu), Reetta Toivanen (Helsingi)

Väljaandja

ELDIA teaduskonsortsium

c/o prof Anneli Sarhimaa

Sprachen Nordeuropas und des Baltikums (SNEB)

[Põhja-Euroopa ja Baltimaade keeled ja kultuurid]

Johannes Gutenberg-Universität Mainz

Jakob-Welder-Weg 18 (Philosophicum)

D–55099 Mainz

Saksamaa

e-post: eldia-project@uni-mainz.de

2017 © European Language Diversity for All (ELDIA)

Funded under Socio-economic Sciences & Humanities

ELDIA on rahvusvaheline teadusuuring, mida rahastab Euroopa Komisjoni 7. raamprogramm. Kõik ELDIA väljaanded ning uurimisraportid sisaldavad autorite endi tõlgendusi ja arvamusi ega väljenda Euroopa Komisjoni seisukohti.

ELDIA väljaanded ning uurimisraportid on kaitstud autoriõigusega. Teadusuuringu materjalide edasise kasutamise eesmärgil palume pöörduda väljaandja poole.

ISSN 2192-2403

Sisukord

Sisukord	3
Kaardid, tabelid, joonised	4
1. Sissejuhatus.....	6
1.1 Mis on ELDIA?	6
1.2 ELDIAs uuritud keeled	7
2. ÜHISKONDLIK-AJALOOLINE JA KEELELINE TAUST	11
2.1 Sissejuhatus	11
2.1.1 Eesti keele kõnelejad ja kogukonnad Soomes	11
2.1.2. Uurimisseis	15
2.2 Keeleökoloogiline vaatenurk: eesti keel Soome keelemaastikul	17
2.2.1 Soome keeled	17
2.2.2 Demograafiline ja majandusterritoriaalne taust	21
2.2.3 Kultuuritaust	24
2.3 Keelekontaktid ja keelehoid	30
2.3.1 Ükskeelsus, kakskeelsus ja mitmekeelsus	31
2.3.2. Keelekontaktide tagajärjed.....	34
3. VALIM JA MEETOD.....	38
3.1 Välitööde tutvustus	38
3.2 Küsitlusuuring	38
3.2.1 Sihtrühma uuring	38
3.2.2 Sihtrühma küsimustiku struktuur	39
3.2.3 Sihtrühma uuringu respondendid ja taust.....	40
3.2.4 Kontrollrühma uuring	42
3.2.5 Kontrollrühma küsimustiku struktuur	42
3.2.6 Kontrollrühma uuringu respondendid ja taust.....	42
3.3 Intervjuud ja intervjuerimine.....	43
3.3.1 Intervjuud sihtrühmaga	43
3.3.1.1 Individuaalintervjuud.....	43
3.3.2 Intervjuud kontrollrühmaga	46
3.4 ELDIA andmeanalüüsi põhimõtted	47
3.4.1 Vähemuskeeled kui osa tänapäeva ühiskondade mitmekeelsusest.....	47
3.4.2 ELDIA rakenduslik eesmärk.....	48
3.4.3. Keele elujõulisuse määratlemine ja mõõtmine	48
3.5 Andmeanalüüsi meetodika.....	50
3.5.1 Küsitlusandmete analüüs.....	50
3.5.2 Intervjuuainestiku analüüs	50
4. ANALÜÜS	52
4.1 Seadusandluse analüüs	52

4.2. Meediaanalüüs.....	53
4.3 Sotsiolingvistiline analüüs.....	54
4.3.1 Keelekasutus ja interaktsioon.....	54
4.3.2 Meedia- ja kultuuritarbimine.....	77
4.3.3 Seadusandlus.....	84
4.3.4 Haridus.....	87
4.3.5. Seadusandluse analüüs.....	87
5. Keele elujõulisuse baromeeter.....	89
5.1 EuLaViBar'i mõõtmistulemused: üldhinnang.....	89
5.2. Suutlikkus.....	90
5.3. Võimalused.....	91
5.4. Soovid.....	93
5.5. Keeletooted.....	93
5.6. Hinnang EuLaViBar'i tulemustele.....	94
6. Järeldused ja kokkuvõte.....	96
7. Kasutatud kirjandus.....	98
Lisa 1. Poliitikasoovitused.....	110

Kaardid, tabelid, joonised

Kaart 1. ELDIAs uuritud keeled.....	7
Joonis 1. Põlvkondadevahelised keelevelikud, %.....	57
Joonis 2. Põlvkonnasisesed keelevelikud, %.....	58
Joonis 3. Eesti keele kasutuse osakaal keelekasutusvaldkondades, %.....	64
Joonis 4. Soome keele kasutuse osakaal keelekasutusvaldkondades, %.....	65
Joonis 5. Eesti keele kõnelejate hinnangud eesti keele kasutamise vajalikkuse kohta, %.....	66
Joonis 6. Eesti keele kõnelejate hinnangud eesti keele kasutamise võimalikkuse kohta, %.....	67
Joonis 7. Hinnang eesti keele tähtsusele tööturul, %.....	68
Tabel 1. Eesti emakeele, Eesti kodakondsuse ning Eesti Vabariigis sündinud isikute arv Soomes, 1990–2015.....	12
Tabel 2. Eesti kodanike väljaränne Soome, Saksamaale ja Suurbritanniasse, 2004–2014.....	13
Tabel 3. Eesti kodakondsusega isikute arv Soomes 1930–1944.....	15
Tabel 4. Soome rahvastik keele järgi 1980–2015.....	19
Tabel 5. Soome eestikeelse elanikkonna vanuseline jagunemine, 2015.....	21
Tabel 6. Eesti keele kõnelejate sooline jagunemine vanuserühmade 20–75aastaste lõikes, 2015.....	22
Tabel 7. Eesti päritolu isikute arv maakondade lõikes, 2015.....	23
Tabel 8. Latokartano põhikoolis soome-eesti kakskeelses õppes osalevate õpilaste arv, 2009–2015.....	27
Tabel 9. Oma emakeele õppes osalevate õpilaste arv suuremate keelerühmade lõikes, 2013–2014.....	28
Tabel 10. Respondentide jagunemine vanuse ja soo lõikes.....	40
Tabel 11. Respondentide haridustase soolise jagunemise lõikes.....	41
Tabel 12. Respondentide haridustase vanuserühmade lõikes.....	42
Tabel 13. Soome välitööd arvudes: küsitlus- ja intervjuuainestik.....	47
Tabel 14. ELDIA intervjuude vestlusteemad.....	51

Tabel 15. Eesti keele kõnelejate hinnangud eesti keele osaoskuste kohta, %	59
Tabel 16. Eesti keele kõnelejate hinnangud soome keele osaoskuste kohta, %	59
Tabel 17. Eesti keele kõnelejate hinnangud inglise keele osaoskuste kohta, %	60
Tabel 18. Eesti keele kõnelejate hinnangud vene keele osaoskuste kohta, %	60
Tabel 19. Eesti keele kõnelejate hinnangud saksa keele osaoskuste kohta, %	60
Tabel 20. Eesti keele kõnelejate hinnangud rootsi keele osaoskuste kohta, %	61
Tabel 21. Vähemus- ja kontrollrühma respondentide hinnang soome, inglise, rootsi ja vene keele oskuse kohta, %	62
Tabel 22. Eesti, soome ja inglise keele kasutamine eri keelekasutusvaldkondades Soomes, %	64

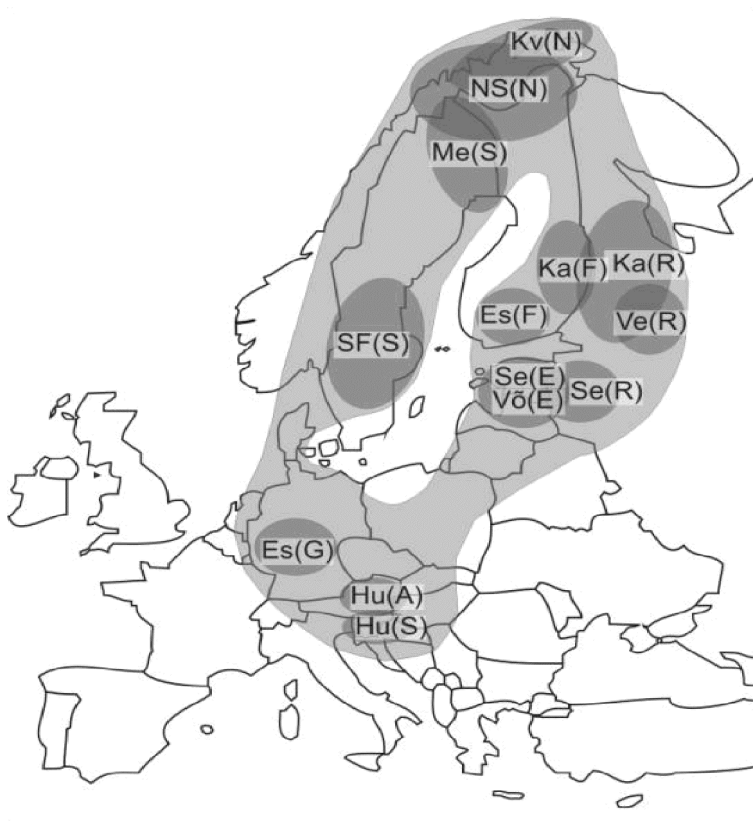
1. Sissejuhatus

1.1 Mis on ELDIA?

„European Language Diversity for All“ (lühendatult ELDIA) on Euroopa Komisjoni 7. raamprogrammi rahastatud rahvus- ja valdkondadevaheline teadusuuring, mille keskmes on väikese kõnelejaskonnaga soome-ugri keeled. Seitset Euroopa ülikooli siduva võrdlusuuringu peamine eesmärk on piirkondlike ja rahvuskeelte ning rahvusvaheliste vahendajakeelte (enamikul juhtudel inglise keele) vastastikuse toimimise, aktiivse keekekasutuse ja keelevelikute kirjeldamine ning analüüsimine soome-ugri keelte olukordade näitel Euroopa erinevates riikides. ELDIA ei keskendu vaid ühele kindlale keekekogukonnale: uuringu keskmes on tänapäeva mitmekeelsetes ühiskondades elavad soome-ugri keekekogukonnad. Uuringu eesmärk on saada võrreldavaid, üldistavaid ja ka väljaspool Euroopat teiste mitmekeelsete rühmade uurimisel rakendatavaid tulemusi. Sestap valiti ELDIA sihtrühmad nõnda, et kaetud oleks lai spekter erinevaid poliitilistest, majanduslikest ja kultuurilistest oludest pärit keekekogukondi. ELDIA uuringusse valitud keelte hulgas leidub põliseid vähemuskeeli – karjala keel Soomes ja Venemaal, vepsa Venemaal, põhjasaami Norras, võru ja setu keel Eestis. Samuti uuriti ka keeli, mis on nendes keskkondades tekkinud riigipiiride muutmise tõttu – meä keel Rootsis, ungari Austrias ja Sloveenias – või rändeprotsesside tulemusel – eesti keel Soomes ja Saksamaal, rootsisoomi Rootsis. Selleks, et kirjeldada keelte olukorda erinevatest vaatenurkadest, kutsuti ELDIA uuringusse keele- ja õigusteadlased, statistikud, sotsioloogid ning meediauurijad.

Eesti keele seisund võeti uuringus vaatluse alla Soomes ja Saksamaal, Eestis kõneldavatest soome-ugri keeltest uuriti võru ja setu keele olukorda. Kõiki uuringusse kaasatud keeli võib nendes keskkondades pidada rohkemal või vähemal määral ohustatud keelteks, mille kestlikkus ei pruugi vaatamata kõnelejate arvule ning keelelise emamaa olemasolule tagatud olla.

ELDIA keeled ja nende asukohad on kujutatud kaardil nr 1. Kõiki neid võib pidada rohkemal või vähemal määral nendes keskkondades ohustatud keelteks.

Kaart 1. ELDIAs uuritud keeled

Keelte lühendid: kainu (kveeni) keel Norras Kv(N); põhjasaami keel Norras NS(N); meä keel Rootsis Me(S); rootsisoomi keel Rootsis SF(S); karjala keel Soomes Ka(F); karjala keel Venemaal Ka(R); eesti keel Soomes Es(F); vepsa keel Venemaal Ve(R); võru keel Eestis Vö(E); setu keel Eestis Se(E); setu keel Venemaal SE(R) (jäi uuringust välja); eesti keel Saksamaal Es(G); ungari keel Austrias Hu(A); ungari keel Sloveenias Hu(S)

1.2 ELDIAs uuritud keeled¹

Põhja-Rootsis Torniojoki piirkonnas Soome ja Rootsi piiri vahetus läheduses kõneldava **meä** keele keelelistes arengutes mängib olulisimat rolli 1809. aasta, mil Rootsi ja tollase Venemaa vahelise uue riigipiirina kasutusele võetud Tornio jõgi jagas põhjasoomi murdeala kaheks. Meä keel, mida on kaua aega peetud ka soome murdeks, on Rootsis ametlikult tunnustatud vähemuskeel. Alates 2000. aastast on meä keelel ametliku keele staatus Rootsi viies kohalikus omavalitsuses: Haparandas, Övertorneås, Pajalas, Kirunas ja Gällivares. Kuigi meä keele kõnelejate kohta ametlikud andmed puuduvad, on nende arvuks arvatud olevat 40 000–70 000, kellest umbes 20 000 räägib meä keelt kodukeelena.

Kveeni keelt kõneldakse Põhja-Norras. Praeguse Tromsø ja Finnmarki (Ruija) maakonna aladele jõudsid esimesed soome keele (st põhjasoomi murrete) kõnelejad 16. sajandil. Esimesed teated soomekeelse asustuse kohta pärinevad 1520. aastast, eri põhjustest ajendatud sisseränne jätkus

¹ Ülevaade põhineb ELDIA uurijate publikatsioonidel (Koreinik ja Praakli 2013; Praakli ja Koreinik 2013). Detailsem teave keelekogukondade asub uuringu veebilehel www.eldia-project.org/.

kuni 18. sajandini. Kveeni keele rääkijad on traditsiooniliselt elanud kõrvuti koos saamide ja norralaste ning hilisemal ajal Soomest sisserännanutelega. Kveeni keelt kõneleb umbes 12 000 inimest. Alates 2005. aastast on kveeni keel ametlikult tunnustatud vähemuskeel Norras.

Põhjasaami keel ehk *davvisámegiella*, varasemalt nimetatud ka norralapi või tundrulapi keeleks, on saami keeltest elujõulisim. Norras, Soomes ja Rootsis kõneldava põhjasaami keele kõnelejaskonna suurus on hinnanguliselt 17 000–30 000. Alates 1979. aastast on põhjasaami keelel ühine kirjakeel ning kirjutusviis, põhjasaami keel on ametlikult tunnustatud vähemuskeel kõigis eelpool nimetatud riikides.

Venemaa Föderatsioonis ning ajaloolise Soome kõige idapoolsematel aladel kõneldava **karjala** keele ja selle eri murrete (varsinaiskarjala, sh põhja- ehk vienakarjala ning lõunamurded; aunuse ehk livvi ning lüüdi) kõnelejate arv on oletatavalt 60 000–95 000. Soome ajaloolisel territooriumil on karjala keelt kõneldud niisama kaua kui soome keeltki. Enamik praeguse Soome karjala keele kõnelejaist on nn piiriäärsete karjalaste järeltulijad, kes on pärit Teise maailmasõja eelse Soome kõige idapoolsematelt aladelt, mis läksid pärast sõda Nõukogude Liidule. Kuigi Soome karjala keele kõnelejaskonna suuruse kohta ametlikud andmed puuduvad, on Karjala Keele Selts hinnanud aktiivsete keelekasutajate arvuks umbes 5000 inimest. Inimesi, kes mingis mõttes peavad karjala keelt oma emakeeleks või loevad end Soome karjalakeelsete hulka, võib ELDIA tulemuste järgi olla isegi umbes 30 000.

Loode-Venemaal kõneldavatest läänemeresoome keeltest on uuringus vaatluse all ka **vepsa** keel. Viimase rahvaloenduse (2010) andmeil peab vepsa keelt oma emakeeleks 5936 inimest.

Ungari keele seisund on ELDIAs võetud vaatluse alla kahe riigi – Austria ning Sloveenia – ungarikeelsete kogukondade näitel. Enamik ungarlastest on Austriasse tulnud pärast Teist maailmasõda või on tollal sisserännanud ungarlaste järeltulijad. Ungarlaste sisseränne riiki on endiselt aktuaalne: mõned aastad tagasi arvati Austria etniliste ungarlaste arvuks olevat 60 000, kuid praegu (2017) on nende arv oluliselt suurem. Vaid väike osa (alla 10 000) Austria ungarlastest kuulub riigi idaosas Burgenlandi liidumaal elava vana ungari vähemuse hulka. Austria ungarlased on ametlikult tunnustatud rahvusvähemus (*Volksgruppe*). Sloveenia 1,9 miljoni suurusest rahvastikust määratleb end ungarlasena 6243, ungari keelt peab oma emakeeleks 7713 inimest (rahvaloendus 2002). Enamik Sloveenia ungarlastest elab Prekmurjes (ung *Muravidék*), piirkonnas, mis kuni 1919. aastani (ja ka ajavahemikul 1941–1945) kuulus Ungarile. Juriidiliselt on ungari keelel Prekmurjes piirkondliku ametliku keele staatus.

Eesti keel on vaatluse all Soomes ja Saksamaal. Sealsete eesti kogukondade näol on tegu allohtoonsete, väljaspool Eesti geograafilisi piire kujunenud n-ö suhteliselt hiliste sisserännanute rühmadega, kelle kujunemislugu saab alguse Teise maailmasõja (eeskätt Saksamaa puhul), Eesti Vabariigi taasiseseisvumise või Euroopa Liidu idalaienemise aastaist. Saksamaa statistikaameti andmetel elas 2014. aastal Saksamaal 6023 inimest, kelle päritoluriigiks on Eesti Vabariik. Soome statistikakeskuse uuematel andmetel (Tilastokeskus 2016a) elab Soomes 48 087 eesti keelt emakeelena kõnelejat.

Rootsis kõneldavaist läänemeresoome keeltest on meä keele kõrval vaatluse all **rootsisooime keel**. Valdav osa tänastest rootsisoomlastest, nende vanematest ja/või vanavanematest emigreerus Rootsi 1950.–1980. aastatel, kuid Soomest on Rootsi elama mindud kogu Soome ja Rootsi pika ühise ajaloo vältel. See on ühtlasi üks põhjustest, miks soome keel sai Rootsis 2000. aastal ametliku vähemuskeele staatuse ning võrdsustus seeläbi teiste vanade vähemuskeeltega. Tänapäeval arvatakse rootsisoomlasi olevat kokku umbes 675 000, kellest üle 400 000 räägib soome keelt või saab sellest aru.

Setu ja võru keele kasutajaid võib pidada Eesti põlisteks keelekogukondadeks. Mõlemal juhul on tegu kakskeelsete eestlastega, kes eesti keele standardiseerumise edenedes ja ühiskeele tugevnedes on säilitanud paikkondliku kõnepruugi ning kes suuremal või vähemal määral identifitseerivad end lokaalselt. Eelmise rahva- ja eluruumide loenduse andmeil (REL 2011) oskab Võru murret 87 048 (sh Setu murrakut 12 549) eesti emakeelega inimest.

Käesolev uurimisaruanne võtab vaatluse alla eesti keele seisundi Soomes aastail 2010–2013. Aruanne koosneb viiest peatükist. Esimene peatükk on sissejuhatus. Selles antakse ülevaade ELDIA uuringust ning tutvustatakse uuritavaid keelekogukondi. Teises peatükis antakse lühiülevaade Soome eestikeelse kogukonna kujunemisest ning kirjeldatakse kohapealset kultuuri- ja haridustegevust. Sellele järgneb uuringu metodoloogiapeatükk, milles kirjeldatakse uurimisainestiku kogumise meetodeid (küsitlus ja intervjuerimine), valimi moodustamist ning andmeanalüüsi põhimõtteid. Neljas peatükk tutvustab õigus- ja meediaanalüüsi ning sotsiolingvistilise analüüsi tulemusi. Viies peatükk võtab kokku eesti keele hetkeolukorra Soomes.

Uurimisaruande põhiautor on Kristiina Praakli (Tartu ülikool). Peatüki 3.6 autorid on Anneli Sarhimaa ja Eva Kühhirt (Mainzi Johannes Gutenbergi ülikool), peatükkide 4.1 ja 4.2 autorid on Reetta Toivanen (Helsingi ülikool) ja Sia Spiliopoulou Åkermark (Ålandi Rahuinstituut). Uurimisaruanne on koostatud ka inglise ja soome keeles (Johanna Laakso tõlge). Aruanded asuvad uuringu veebilehel (<http://www.eldia-project.org/>) või uuringu väljaannete andmebaasis <http://phaidra.univie.ac.at/o:80726>. Kõiki vaatluse all olnud keelekogukondi võrdlev-kõrvutav lõppraport on ilmunud nii inglise (Laakso, Sarhimaa, Spiliopoulou Åkermark, Toivanen 2016) kui ka soome keeles (Laakso 2013). ELDIA tulemustele põhineb ka raamat *Towards Openly Multilingual Policies and Practices: Assessing Minority Language Maintenance Across Europe* (Laakso jt 2016).

Autorid avaldavad suurt tänu kõigile uuringus osalenutele, kes võtsid vaevaks täita ELDIA mahukad küsimustikud ning osalesid individuaal- ja/või fookusrühma intervjuudes. Täname ka Tiina Hakmani, meie intervjuude läbiviijat Soomes. Suur tänu ka kõikidele kolleegidele Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudist, Helsingi, Viini, Oulu, Maribori, Stockholmi ja Mainzi ülikoolist ning Ahvenamaa Rahuinstituudist. Täname ka kaht anonüümset retsensenti väärtuslike kommentaaride, täienduste ning parandusettepanekute eest. Tekstis esinevate võimalike vigade eest vastutavad kõik autorid ise.

2. ÜHISKONDLIK-AJALOOLINE JA KEELELINE TAUST

2.1 Sissejuhatus

Järgnevad alapeatükid (2.1–2.5) on ingliskeelse kontekstianalüüsi lühendatud versioonid, mida on toimetanud ja täiendanud Johanna Laakso (Viini ülikool). Peatükki on koondatud kogu projekti-eelne teave uuritava kogukonna kohta, mida on ELDIA edenedes täiendatud. Eestikeelset raportit on esmajoones täiendatud aktuaalsete (2015) demograafiliste andmetega. Üldjoontes järgib peatükk Riho Grünthali (Helsingi ülikool) ELDIA kontekstianalüüsi käsiraamatuks koondatud juhiseid.

2.1.1 Eesti keele kõnelejad ja kogukonnad Soomes

2015. a lõpus elas Soomes 48 087 eesti keelt emakeelena kõnelevat inimest; 50 367-l Soome Vabariigis elaval isikul on Eesti kodakondsus, 44 481 Soome elanikku on sündinud Eesti Vabariigis (Tilastokeskus 2016a, 2016b, 2016c). Olgu võrdluseks öeldud, et Eesti taasiseseisvumise eelselt oli Soome eestikeelse elanikkonna suurus 1394, sajandusvahetusel 10 176, eelmise kümnendi lõpus 28 493 (Tilastokeskus 2016a). Arvud ei anna eestikeelse kogukonna suuruse kohta siiski täit ülevaadet: paljudel eesti keele kõnelejal on Soome või mingi muu riigi kodakondsus, samuti pole teada, kui suur on Soomes ajutiselt elava eestikeelse elanikkonna arv. Eesti eelmise rahvaloenduse (REL 2011) andmetel käis Soomes tööl 15 140 Eestis elavat inimest, suurim oli Soomes töötavate inimeste arv Jõgeva-, Viljandi- ja Pärnumaal (Velsker 2013).

Ühtlasi on eesti keele kõnelejad venekeelse uusvähemuse järel suuruselt teine sisserännanute kogukond Soomes: vene keelt peab oma emakeeleks 72 436, eesti keelt 48 087 Soome elanikku (andmed 01.04.2016; Tilastokeskus 2016a). Seevastu kodakondsuse põhjal on eestlased suurim välispäritolu rühm Soomes: Eesti kodakondsus on 50 367, Venemaa kodakondsus 30 183, endise Nõukogude Liidu kodakondsus 91-l Soome elanikul (andmed 20.04.2016; Tilastokeskus 2016b).

Soome eestikeelse kogukonna kasvu viimase 25 aasta jooksul kirjeldab tabel 1. Võttes näiteks aluseks eesti keele kõnelejate arvu, näeme, et eestikeelse elanikkonna arv on vaatluse all oleval perioodil (1990–2015) suurenenud mitmekümnekordselt: pooleteise tuhandelt ligi viiekümne tuhandeni (Tilastokeskus 2016a, 2016b, 2016e).

Aasta	Emakeel: eesti keel	Kodakondsus: Eesti	Sünniriik: Eesti Vabariik
1990	1394	---	---
1991	4045	720	661
1992	5079	3380	2105
1995	8710	8446	5598
2000	10 176	10 839	7810
2004	13 784	13 978	11 238
2005	15 336	15 459	12 597
2006	17 489	17 599	14 515
2008	22 357	22 604	19 174
2009	25 096	25 510	21 761
2010	28 493	29 080	25 009
2011	33 076	34 006	29 545
2012	38 364	39 763	34 984
2013	42 936	44 774	39 488
2014	46 195	48 354	42 652
2015	48 087	50 367	44 481

Tabel 1. Eesti emakeele, Eesti kodakondsuse ning Eesti Vabariigis sündinud isikute arv Soomes, 1990–2015

Soome eestikeelsest kogukonnast rääkides on eri uurimustes kasutatud mõistet *allohtonne kogukond*. Selle all mõistetakse väljaspool emamaa territooriumi moodustunud kogukonda või kogukondi (vt nt Praakli 2009; Praakli ja Viikberg 2010). Soome eestikeelne elanikkond on moodustunud suhteliselt hiljuti, põhjuseks eeskätt tööränne. Selle kujunemisele on andnud tõuke ühiskondlik-majandusliku situatsiooni muutumine, Eesti taasiseseisvumine (1991), Euroopa Liidu idalaienemine (2004) ning tööjõu vaba liikumise piirangute lõppemine Soomega (2006). Viimast võibki lugeda piiriülese töö- ja pendelrände alguseks. Soome-suunalise väljarände põhjused on ennekõike majanduslikud (tööpuudus, ebavõrdsus sissetulekutes), kuid väljarände taustal on mõistagi ka Euroopa Liidu tööjõu vaba liikumise poliitika.

Eesti rändestatistika andmetest nähtub, et Soome on kuulunud Euroopa Liidu idalaienemise järgselt Eesti kodanike peamiste sihtriikide hulka (vt tabel 2). Kui Eesti taasiseseisvumise ajal elas Soomes umbes tuhatkond eesti keele kõnelejat (vt tabel 1), 2003. a lõpus ehk enne Eesti astumist Euroopa Liitu 13 784, siis praegu, mil Eesti on olnud Euroopa Liidu liige juba kaksteist aastat, elab teisel pool Soome lahte alaliselt umbes 48 000 eesti keele kõnelejat. Seda, kui palju elab Soomes eestlasi ajutiselt või lühiajaliselt, võib ainult oletada. Mitteametlikel andmetel on eestlaskonna suuruseks pakutud koguni 100 000 (lähemalt Koovit 2014; Lamp 2010; Äripäev 2014).

Soome-suunalise väljarände esimene kõrgpunkt on aastad 1992–1993, mil Soome lahkus mõlemal aastal üle 2600 inimese. Seejärel väljaränne vähenes, kuid hakkas pärast 1998–1999 aastate majanduskriisi taas kasvama (Anniste 2011: 3). Väljaränne taashoogustus pärast Eesti ühinemist

Euroopa Liiduga (2004), kuid eeskätt alates 2006. aasta kevadsuvest, mil lõppes tööjõu vaba liikumise piirang Soomega. Kui 2004. a lahkus Soome 1960 inimest, siis 2006. a oli väljarännanuid juba kaks korda rohkem, 4451 inimest. Järgnevatel aastatel on väljaränne pisut vähenenud, jäädes aastas 2700–3700 inimese juurde, kuid hoogustus uuesti 2012. ja 2013. aastal, mis Eestist lahkus vastavalt 4883 ja 5120 inimest. 2015. a ületas sisseränne taasiseseisvumise perioodil esmakordselt väljarände: Eestisse rändas sisse 15 413, Eestist välja 13 003 inimest (Eesti Statistika 2016). Vähenes ka ränne Soome: kuigi Eestist lahkus Soome endiselt mõni tuhat inimest (3228), on arv siiski väikesem kui eelmistel aastatel (v.a 2014). Üksikasjalikud andmed Eesti kodanike väljaränne kohta Soome, Suurbritanniasse ja Saksamaale ajavahemikul 2004–2015 esitatakse tabelis 2.

Aasta	Väljaränne Saksamaale	Väljaränne Soome	Väljaränne Suurbritanniasse
2004	136	1960	45
2005	148	3513	87
2006	145	4451	125
2007	206	3163	164
2008	203	2743	409
2009	214	2733	409
2010	228	3475	260
2011	282	3597	779
2012	185	4883	365
2013	213	5120	394
2014	196	3051	366
2015	173	3228	400

Tabel 2. Eesti kodanike väljaränne Soome, Saksamaale ja Suurbritanniasse, 2004–2014

Soome eestikeelse elanikkonna kujunemisest. Lähedaste sugulaskeelte ning ülemere-naabritena on kahe hõimurahva kontaktide algpunkti keeruline – et mitte öelda võimatu – määratleda. Johtuvalt keele- ja kultuurisugulusest, geograafilisest lähedusest, ühistest ning ühendavatest ajaloo-kogemustest on eestlaste ja soomlaste vahelised kontaktid olnud tihedad ja mitmetahulised läbi sajandite. Ka eestlaste asustuse ja väljarände kohta Soome leidub teateid juba väga varasest ajast.

Soome eestikeelse kogukonna ajalugu ja kujunemist on käsitlenud paljud autorid (nt Kulu 1992; Praakli 2009, 2010; Pullat 1992; Raag 1999; Raig 2012; Rausmaa 2009; Zetterberg 2013), ilmunud on ka mitmeid autobiograafilisi teoseid (nt Nivanka 2002; Tuomioja 2006). Põhjalik ülevaade Soome-suunalise väljarände varasemast perioodist on ilmunud Raimo Pullati (1992: 72–82) sulest. Pullati andmeil suurenes 16. sajandil väljaränne Soome märgatavalt, teateid leidub ka varasema aja kohta (lähemalt Pullat 1992: 72). Väljarände põhjustest nimetab Pullat talupoegade halvnenud elutingimusi Eestis. Soome põgeneti ka Põhjasõja ajal (Raag 1999: 29–32). Raag nimetab põgenike ühe sihtkohana Helsingist läände jäävat Kyrksläti kihelkonda, kus eestlasi elas oletatavasti juba 16. sajandil. Muudest eestlaste asukohtadest mainib Raag Kyrksläti ja Borgå (sm Porvoo)

kihelkonda ning selle saari (vt detailne ülevaade Raag 1999: 30–31). Ajavahemikust 1750–1820 on teada eestlaste pidevast rändest Pernå (sm Pernaja) kihelkonda, kuhu tuli tuldi peamiselt Kuusalust, Kundast ja Viru-Maidlast. Rännet soodustasid vastastikused kaubandussidemed, sugulusuhted, aga ka salapiirituse vedu.

Eestlaste elukohtadest tuntuim oli keset rootsikeelset asustust tekkinud Kabböle küla (vt lähemalt Suhonen 1980; Punntila 1996; Mäkeläinen 2006). Küla tekkis 20. sajandi alguses (1906), kui üheksa Kuusalu perekonda Pernaja kihelkonda ümber asusid. Esimese maailmasõja lõpus elas külas kaks-teist eesti peret, kokku 70-80 inimest. Omal ajal tegutsesid külas ka eesti selts ja laulukoor ning rajati eestikeelne raamatukogu (lähemalt Raag 1999). Praeguseks on küla eestikeelne elanikkond hääbunud.

20. sajandi esimesel kümnendil lahkusid Eestis valitsenud terava poliitilise õhkkonna tõttu Soome ka mitmed ühiskonna- ja kultuuritegelased, näiteks Friedebert Tuglas, Eduard Vilde, Nikolai Triik, Konrad Mägi jt. Soome asumise põhjusteks olid nii 1905.–1906. a rahutused, aga ka Tartu ülikooli venestamine (lähemalt Rausmaa 2008: 9). Tsiteerides Seppo Zetterbergi (2013: 9): „Kuigi Soome ja Eesti kuulusid ühte ja samasse Vene impeeriumisse, võimaldas Soome suurvürstiriigi autonoomne positsioon suhteliselt vaba poliitilist ja muudki tegevust. Märkimisväärse osa hilisema Eesti vabariigi kultuuri- ja poliitilise eliidi jaoks oli Soome seega vabaduse maa”. Ühtlasi on Seppo Zetterberg (2013: 9) kirjutanud Helsingi eestlaste kohta järgmist: „1906. aasta paiku võis Helsingis eri hinnangute järgi olla umbes kolm tuhat eestlast. Täpset arvu me siiski ei tea, sest eestlaste hulk muutus pidevalt. Tuldi ja mindi ilma suuremate formaalsusteta. Suurema osa eestlaste kirjust seltskonnast moodustasid suurvürstiriigi pealinnas püsivamalt elavad ja töötavad käsitöölised, väikeettevõtjad, teenijad ja töömehed, kelle kohta ajaloo lehekülgedel suuremat ei leidu. Palju rohkem teame selle seltskonna väiksemast osast: üliõpilastest, luuletajatest, kirjanikest, kunstnikest ja poliitikutest. Osa neist viibis Helsingis selles, et õppida, osa teenis leiba, aga palju oli ka poliitilisi pagulasi, kelle oli Helsingisse toonud 1905. aasta revolutsioon ja sellele järgnenud repressioonid”.

Üksikasjaliku ülevaate Soome eestikeelse elanikkonna kohta 20. sajandi alguses esitab ka August Nigol (1918). Nigoli andmetel elas 1917. aastal Soomes alaliselt u 2000 eestlast: 800 Helsingis, 400 Viiburis ning ülejäänud teistes Soome piirkondades. Umbes 80 eestlast elas ka Pernaja vallas Kabböle rannakülas. Helsingi eestlaskonda on Nigol (1918: 78) iseloomustanud järgmiselt: „Siia on 30 aasta eest eestlasi tulema hakanud. Waremini oli siin Eesti-Läti sõjawäe kogudus. Praegu (1917) elab Helsingis umbes 800 eestlast, kellel oma kogud, hariduseselts lugemiselauaga, raamatukoguga ja Sotsialistide Ühendus (endisest Helsingi Eesti Heategewast Seltsist 1917 ümber muudetud).” Helsingi eestlaskonna seltsielul on peatunud ka Välis-Eesti almanahhi Soome kirjasatja [autor teadmata – KP kommentaar], kelle andmetel elas 1920ndate lõpus Soomes u 1500 eestlast, neist 300–400 Helsingis (Välis-Eesti Almanak I 1929: 25): „Suurem osa eestlastest elatab oma peresid ja endid mitmesuguste käsitöödega. On ka väikeäriomanikke. Käesoleval ajal on väheseks jäänud kõrgema haridusega Eesti element. Needki vähesed, kes siin olemas, on Eesti asjale kui kustunud lambid. Rohkesti eestlasi on abiellunud soomlastega ja perekonnakeeleks kujunenud Soome keel. Siin sündinud eestlaste lapsed on enamasti keele ja vaimu poolest soomestunud ja Eesti on muutunud

neile võõraks ja tundmatuks maaks. Seltsil ei ole selleks jõudu jatkunud, et seda nähet kõrvaldada ja Eesti keelt-meelt päästa.”

Soomes elavate eesti keele kõnelejate arv oli veel 1930ndate alguses 1500 ringis. Helsingis tegutses ka kaks eesti seltsi: Helsingi Eesti Selts ja spordiselts Malev. Alates 1930. aastatest hakkas Eesti kodakondsusega inimeste arv vähenema. Soome statistikaameti andmeil elas 1944. a riigis 277, aasta hiljem 207 Eesti kodanikku (vt tabel 3; Suomen tilastollinen vuosikirja 1948: 6). Eri allikates esitatud andmetel oli Teise maailmasõja järgselt Soome eestikeelse elanikkonna suurus mõnisada (vt Koreinik ja Praakli 2017 ja sealsed viited). Järgmised üksikasjalikud andmed Soome eestikeelse elanikkonna kohta nii sünniriigi, emakeele kui ka kodakonduse lõikes esitatakse 1991. a statistikaameti aastaraamatus.

Aasta	1930	1931	1933	1935	1937	1938	1941	1942	1944
Arv	1320	1154	821	681	607	556	425	350	277

Tabel 3. Eesti kodakondsusega isikute arv Soomes 1930–1944²

Teise maailmasõja järgne poliitiline olukord muutis eestlaste-soomlaste vahelise varasema aktiivse suhtlemise, reisimise ja väljarände kuni Eesti taasiseseisvumiseni keeruliseks. Väljaränne oli üldjuhul võimalik vaid Soome kodanikuga abiellunuil (lähemalt Jääskeläinen 2003). 19. septembril 1944 sõlmiti Soome ja Nõukogude Liidu vahel vaherahu, mis sundis Soomes viibinud eestlased riigist lahkuma, kuna sinnajäänuid ähvardas väljaandmine Nõukogude Liidule (vt Praakli 2009 ja sealsed viited). Sõjajärgne poliitiline olukord mõjutas ka Soome eestlaskonna kultuuri- ja haridustegevust: kohalikud eesti seltsid lõpetasid tegevuse juba enne Teise maailmasõja lõppu või suleti need hiljemalt pärast sõda (Raag 1999: 110–111; Nivanka 2002: 179, 187–188), omakeelne avalik kultuuri-tegevus lõpetati. Poliitilistest oludest tingituna vähenesid ka eestlaste ja soomlaste vahelised varasemad aktiivsed kontaktid. Nõukogude perioodil olid kontaktid nii institutsioonide kui üksik-inimeste vahel mingil määral olemas, kuigi palju väiksemas mahus ning väga keerulistes tingimustes. Aktiivne suhtlus taastus pärast Eesti taasiseseisvumist (1991) ning on seejärel mõlema-suunaliselt jõudsalt kasvanud.

2.1.2. Uurimisseis

Soome eestikeelne elanikkond on senini huvi pakkunud valdavalt ühiskonnateadlastele, kelle huvi-orbiidis on Euroopa Liidu idalaienemise järgselt olnud väljaränne Soome. Uuritud on väljarännet laiemalt (Anniste 2009, 2011, 2014; Anniste jt 2012; Anniste, Tammaru 2014; Saar ja Jakobson 2015), eestlaste tagasirändeplaanide (Anniste 2009, 2011, 2014), hargmaisuse avaldumist ja piiriüle-seid praktikaid Eesti-Soome ruumis (Jakobson jt 2012; Kalev ja Jakobson 2013; Pitkänen jt 2012). Pendelrände problemaatika Soomes töötavate Eesti päritolu meeste näitel on üksikasjalikult vaatluse alla võtnud Keiu Telve (2015). Ida-Soome ülikoolis hiljuti lõppenud teadusuuringus *Families on*

² 1939. ja 1940. aasta kohta statistika puudub.

the Move across Borders: Children's Perspectives on Migration in Europe (2012–2014; juht Laura Assmuth) lahati väljarännet laste ja perekondade vaatevinklist. Praegu (2015–2019) on Ida-Soome ülikoolis professor Laura Assmuthi eestvedamisel käimas teadusuuring *Inequalities in Motion: Transnational Families in Estonia and Finland*; vt <https://estfinblog.wordpress.com/suomeksi/>). Hargmaisuse küsimused on olnud luubi all ka kahes Soomes kaitstud magistritöös (Hyvönen 2007; Kauber 2015; Kingumets 2008; Vanala 2012). Soome ühiskonnateadlaste huvi on lasunud eeskätt lõimumisküsimuste (Liebkind jt 2004; Pohjanpää jt 2003; Mannila & Reuter 2009; Martikainen & Tiilikainen 2007), keelerühmade vaheliste kontaktide (Jaakkola 1999, 2009; Tytti-Talib 1999), suhtlusvõrgustike (Pohjanpää jt 2003; Liebkind jt 2004; Tarnanen & Suni 2005; Reuter & Jaakkola 2005) ja sisserännanutesse suhtumise uurimises (nt Jaakkola 2009).

Soome eestikeelse elanikkonna kultuuritarbimine, kodanikualgatused ning ühiskondlik aktiivsus on olnud vaatluse all Euroopa Liidu kultuuripoliitike ja -trendide monitooringus *Cultural Policies and Trends in Europe* (Compendium 2007) ning Helsingi linna tellitud uuringus *Vironkielisten maahanmuuttajien osallistuminen kulttuuri- ja yhdistyselämään* (Lagerspetz 2011). Samuti on eri ametkonnad korraldanud üksikasjalikke uuringuid eri sisserännanute rühmade võrdluses (vt nt Maahanmuuttajabarometri 2013; Nieminen, Sutela, Hannula 2015; YLE Talos 2015).

Üksikasjaliku ülevaate väljaspool Eestit kõneldava eesti keele uurimisest alates 19. sajandist kuni tänapäevani leiab Jüri Viikbergi ja Kristiina Praakli ühisartiklist (2012). Keelekontaktidest johtuvate muutuste, soomeeesti keele erijoonte, koodivahetuse, mitmekeelse suhtluse mallide, mitme-keeluse, keele kestlikkuse ja põlvkondliku edasiandmise uurimine Soome eestikeelsete kogukondade näitel on veel algusjärgus. Uurimisaruande autorite andmeil on senini kaitstud üks doktoritöö (Praakli 2009) ning avaldatud mõned artiklid (nt Sang 1993; Erelt 1999; Praakli 2010, 2014, 2016). Praakli artiklites on põhitähelepanu lasunud koodivahetuse kui mitmekeelse kõne nähtavaima avaldumisvormi vaatlusel Soomega seotud eesti keele kõnelejate omavahelistes vestlustes (vt nt Praakli 2009, 2010, 2014, 2016). Uuritud on ka kakskeelsete laste simultaanset keeleomandamist ja suhtlusstrateegiaid (Hassinen 2002; Teiss 2005, 2006; Jokela & Paulsen 2009). Kadri Koreinik ja Kristiina Praakli (2014) on ELDIA intervjuuainestiku põhjal käsitlenud keele kestlikkuse ja -kao konstrueerimist, võttes vaatluse alla Eestis võru- ja eesti keele ning Saksamaal ja Soomes elavate eesti keele kõnelejate arvamused ja hinnangud vähemuskeelte vajaduse järele kaasaja ühiskonnas. Soome eestikeelse elanikkonna eesti keele õppimise võimalusi nii alushariduses kui ka üldhariduskoolides on põgusalt vaadelnud Kadri Koreinik ja Kristiina Praakli (Koreinik ja Praakli 2017). Pèresised keelevalikuid ning eesti keele kasutusvõimalused Soomes on olnud vaatluse all teisteski uurimustes (nt Pohjanpää jt 2003; Liebkind jt 2004; Tarnanen ja Suni 2005).

2.2 Keeleökoloogiline vaatenurk: eesti keel Soome keelemaastikul

2.2.1 Soome keeled

Soome keeleline ja etniline mitmekesisus. Soome rahvaarv oli 2015. aasta lõpus 5 487 308 (Tilastokeskus 2016e). Soome keele kõnelejad moodustasid rahvastikust 88,7%, rootsikeelsed 5,3%, võõrkeelsed 6,0%. Soomes püsivalt elavate ning emakeelena muud kui soome, rootsi või saami keelt kõnelevate inimeste arv oli 329 562 (Tilastokeskus 2016e). Eri emakeeli loendati üle 150. Suurimad võõrkeelsed rühmad moodustasid vene (72 436), eesti (48 087) ja somaali (17 871) keele kõnelejad (Tilastokeskus 2016a).

Soome keeled. Soome põhiseadus eristab lähtuvalt keelte õiguslikust positsioonist neli keelte tüüpi (Mantila 2005: 300–301): 1) rahvuskeeled soome ja rootsi keel; 2) vähemuskeel, millel on oma keeleseadus: saami keel; 3) põhiseaduses mainitud muud vähemuskeeled: roma ja viipekeel ning 4) sisserännanute keeled. Viimaste hulka kuulub ka eesti keel. Eesti keele ja eesti keele kõnelejate puhul pole tegu Soome põlise keelekogukonnaga.

Soome ratifitseeris Euroopa regionaal- või vähemuskeelte harta („European Charter for Regional or Minority Languages“) 1994. aastal. 2009. aastal lisati hartasse varem mainitud vähemuskeelte kõrvale (st põhiseaduses nimetatud saami, romi ja viipekeel ning n-ö vanade vähemuste keeled jidiš, tatari ja vana vene vähemuse vene keel) ka karjala keel.

Soome põhiseaduse §17 järgi on lisaks saamidele ja romadele ka „muudel rühmadel“ ehk sisserännanutel õigus säilitada ja arendada oma keelt ja kultuuri. Üksikasjalik teave Soome elanike keelelistest õigustest ning Soome keeli puudutavast seadusandlusest on leitav justiitsministeeriumi veebilehelt³ või Lisa Gransi (2011) uurimisraportist.

Soome ja rootsi keel. Soome põhiseaduses (§17) ja keeleseaduses (§1) sätestatult on Soome rahvuskeeled (sm *kansalliskielet*) soome ja rootsi keel. Tulenevalt Soome ja Rootsi sajandite-pikkusest ühisest ajaloost ning Soome kuulumisest alates 13. sajandist kuni 1809. aastani Rootsi võimu alla on rootsi keel Soome teine riigikeel, millel on Rootsi ajal välja kujunenud poliitiliste, majanduslike ja kultuuriliste põhjuste tõttu tugev õiguslik positsioon. Rootsi keel oli Soomes ametlik asjaajamis- ning valitsuskeel kuni 20. sajandini. Lõplikult sai soome keel rootsi keelega võrdse staatuse 1922. aastal, mil vastu võetud keeleseadus sätestas Soome riigikeelteks soome ja rootsi keele. Soome-rootslasi ei peeta vähemuseks, vaid neid nähakse soomlaste kõrval teise paralleelse rahvusrühmana, kellel on oma keel, kultuur, ajalugu ja identiteet.

Soomerootsi keelt peab oma emakeeleks 290 161 inimest (Tilastokeskus 2016a). Keele kõnelejate arv on pidevalt vähenenud (vt tabel 4) ning 2015. a elas riigis muu emakeelena elanikke juba rohkem kui rootsikeelseid. Soome keelt räägitakse sisemaal, rootsi keel on ametlik keel paljudes oma-

³ www.oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajatavoitteet/perusoikeudetjademokratia/kielilaki.html

valitsustes Soome lääneosas, rannikul ja saartel. Ainult rootsikeelne on Ålandi saar (Ahvenamaa), mille keelekasutus on sätestatud Ahvenamaa autonoomiaseaduses (Ahvenanmaan itsehallintolaki 1991).

Saamid on traditsiooniliselt Lapimaa põhjapoolses osas (peamiselt Enontekiö, Inari, Utsjoki ja Sodankylä vallas) elav Soome põlisrahvas. Saami keel on Soome põliskeel, mida on Soome territooriumil kõneldud niisama kaua kui soome keeltki (lähemalt Sarhima 2014; Laakso jt 2014). Saami keel on katusmõiste, mis hõlmab paljusid saami keeli, mida on olenevalt keelte määratlemise kriteeriumitest kuus kuni kümme. Keeled erinevad üksteisest häälikuliselt, morfoloogiliselt ja leksi-kaalselt ning vaid kuuel saami keelel on oma ortograafia (lähemalt Vuolab-Lohi 2007: 1). Kümne-konnast saami keelest räägitakse Soomes kolme: inarisaami (u 2000 kõnelejat), koltasaami (300–350 kõnelejat) ja põhjasaami (250–300 kõnelejat) keelt (andmed keelte kohta Morottaja 2007; Moschnikoff 2006; Saamen kieli). Saami keeltest suurim on põhjasaami keel, mida räägitakse Soome saamide traditsiooniliste elualade kõrval veel ka Põhja-Rootsis ja Norras. Soome saamidest on inarisaamid ainus saami rühm, kes on traditsiooniliselt elanud vaid ühe riigi ning ühe maakonna piirides, niisamuti on inarisaami keel ainus saami keel, mida räägitakse vaid ühes omavalitsuses (Morottaja 2007: 1). Soome saamid on sageli mitmekeelsed ning enam-vähem kõik oskavad soome keelt. Kuigi saami keeltele on alates 1992. aastast saamide traditsioonilistes elukohtades ametlik staatus, pole nende õiguslik seisund kõrvutatav või võrreldav rahvuskeelte soome ja rootsi staatusega. Saami keeli kaitseb Saami keeleseadus (*Saamen kielilaki/Sámi giellaláhka*), mis sätestab saamide õiguse säilitada ja arendada oma keelt ja kultuuri.

Karjala keelt on Soomes kõneldud niisama kaua kui soome keeltki. Karjala keele kõnelejate kohta puuduvad ametlikud andmed. Karjala Keele Seltsi hinnangul võiks aktiivseid karjala keele kasutajaid olla umbes 5 000, kuid uuemate uuringute (sh ELDIA) järgi on karjala keele oskajaid Soomes vähemalt 10 000, ning kogu keelekogukond, kaasa arvatud ka need, kes vähemalt mingil määral mõistavad karjala keelt, hõlmab isegi 30 000 Soome elanikku.

Roma keele rääkijad on Soomes elanud alates 16. sajandist (lähemalt Granqvist 2006: 1 ja sealseid viited) ning neid arvatakse kokku olevat umbes 13 000. Romad elavad hajali üle riigi, valdav osa siiski Lõuna-Soome linnades ning eeskätt pealinnas Helsingis või lähikonnas.

Soome **viipekeel** on umbes 4000–5000 kurdi emakeel. Lisaks sellele kasutab viipekeelt emakeele-na, teise keele või võõrkeelena umbes 10 000 mittekurdist soomlast (lähemalt www.kotus.fi ja sealseid viited).

Muu emakeelega elanikkond. Soome välispäritolu elanikkonna arv püsis Teise maailmasõja lõpust kuni 1980. aastateni üsna muutumatuna, hõlmates põhiliselt tagasirännet Rootsist. Sisserände murdepunkt oli 1990ndate algus, mille tingis põgenike ja turvapaigataotlejate tulek Soome (lähemalt Latomaa ja Nuolijärvi 2005). Välispäritolu elanikkonna kiire kasvu taga oli ka ingerisoomlaste

tagasiränne (sm *etninen palumuutto*⁴), mida asuti riiklikul tasandil ellu viima 1990. aastal (lähemalt Liebkind 2004: 26–27; Anniste 2011).

Võõrkeelse elanikkonna kasvu ajavahemikul 1980–2015 illustreerib tabel 4 (Tilastokeskus 2016f). Kui 1990. a elas Soomes 24 783 inimest, kelle emakeel oli muu kui soome, rootsi või saami keel, siis 2015. a oli nende arv kuuekordistunud – 329 562. Maakondade lõikes oli võõrkeelsete osakaal suurim Uusimaal (11%), väikseim Etelä-Pohjanmaal (2%).

Aasta	Kogu rahvastik	Soome-keelsed	Rootsi-keelsed	Saami-keelsed	Muud keeled kokku	Soome-keelsete osakaal, %	Rootsi-keelsete osakaal, %	Võõr-keelsete osakaal, %
1980	4 787 778	4 476 807	300 482	1343	9 146	93,5	6,3	0,2
1985	4 910 664	4 596 908	299 098	1699	12 959	93,6	6,1	0,3
1990	4 998 478	4 675 223	296 738	1734	24 783	93,5	5,9	0,5
1995	5 116 826	4 754 787	294 664	1726	65 649	92,9	5,8	1,3
2000	5 181 115	4 788 497	291 657	1734	99 227	92,4	5,6	1,9
2005	5 255 580	4 819 819	289 675	1752	144 334	91,7	5,5	2,7
2010	5 375 276	4 857 903	291 153	1832	224 388	90,4	5,4	4,2
2015	5 487 308	4 865 628	290 161	1957	329 562	88,7	5,3	6,0

Tabel 4. Soome rahvastik keele järgi 1980–2015

Kümne suurema muud kui soome, rootsi või saami keelt emakeelena kõneleva keelerühma hulka kuuluvad vene (72 436), eesti (46 087), somaali (17 871), inglise (17 784), araabia (16 713), kurdi (11 271), hiina (10 722), albaania (9233), farsi/pärsia (8745) ja tai (8582) keele kõnelejad. Kodakondsuse järgi moodustavad suurimad sisserännanute rühmad Eesti (50 367), Venemaa (30 813), Rootsi (8174) ja Hiina (8042) kodanikud (andmed Tilastokeskus 2016g).

Uuritava rühma suhtluskeeled. Eesti keele kõnelejate põhilisteks suhtluskeelteks Soomes on soome ja eesti keel ja/või soome keele piirkondlikud keelekujud. Eri keelerühmade suhtlust vahendab üldjuhul inglise keel, aga ka vene keel. Keiu Telve (2015) andmeil kasutavad näiteks keskealised Eestist pärit võõrtöölised suhtluskeelena soome keelt, noorem põlvkond eelistab inglise keelt.

Soomes kõneldavat eesti keelt võib tinglikult nimetada ka Soome eesti keelekujuks (vt Praakli 2009, 2010). See on asukohariigi mõjutusi sisaldav paikkondlik, suuline keelevariant, mida iseloomustab muutumine ajas ja varieeruv kasutus põlvkondadevahelises ja -siseses suhtluses. Soome eesti keelekuju erineb eesti ühiskeelest minimaalselt, seda iseloomustavad peamiselt leksikaalsel

⁴ Etnilise tagasirändaja all mõistetakse endise Nõukogude Liidu aladelt pärit olevat isikut, kes on etniliselt taustalt soomlane. Isik on päritolult soomlane, kui tema ise, teine tema vanematest või vähemalt kaks tema vanavanematest on ametlike andmete järgi rahvuselt soomlane. Eri uurimuste andmetel (nt Liebkind 2004: 26–27) oli 1997. aastaks Soome tagasi rännanud 20 000 etnilist soomlast, 2003. aasta lõpuks u 25 000.

tasandil avalduvad, suuresti individuaalsed ümberlülitumised (n-ö koodivahetus) eesti keelelt soome keelele.

Soome eesti keele kõnelejate identiteet. Eesti keele kõnelejate identiteediküsimusi Soomes on põgusalt käsitlenud Eve Kyntäjä (1997), Heli Laanekask (2006) ja Kristiina Praakli (2009). Eve Kyntäjä (1997) ja Kristiina Praakli (2009) põgus sissevaade respondentide enesemääratlustesse toetub John Berry akulturatsiooniteooriale. Kyntäjä ja Praakli uurimistulemustest nähtub, et eesti keele kõnelejad esindavad kõiki akulturatsioonitüüpe. Seega võib rääkida integreerunud eestlastest, kes on seotud mõlema kultuuriga; assimileerunud eestlastest, kes on seotud vaid enamusrühma ehk soomlastega; marginaliseerunud eestlastest, kel puuduvad sidemed kummagagi ning viimase rühmana n-ö eraldunud eestlased ehk need, kes seostavad end vaid oma päritolukultuuri ja rühmaga. Kristiina Praakli (2010: 463) intervjuuainestikust ilmneb, et mitmed keelejuhid määratlevad end kaksikidentiteedi kandjatena, st teadvustatakse ja väärtustatakse kuulumist või võimalust kuuluda kahte kultuuriruumi (st olla nii eestlane kui soomlane), sealjuures peetakse võrdselt oluliseks mõlemat. Intervjuudest järeldub, et eestlaseks olemine tähendab ühist etnilist päritolu ning emakeelt; identiteedi eri komponentidest rõhutatakse eeskätt eesti keele kui emakeele tähtsust ja tähendust. Muude eestluse komponentidena tõstetakse esile ühist lähiajaloo sündmuste kogemist: osalemist Eesti taasiseseisvumise sündmustes (Balti kett, öölaulupeod); eesti kommete ja traditsioonide järgimist ning pühade/tähtpäevade tähistamist (nt jaanipäev, jõulud, Eesti Vabariigi aastapäev), aga ka erinevatel kultuuriüritustel osalemise järjepidevust (nt üldlaulu- ja tantsupidu).

ELDIA uurimisainestikule toetuvalt (aluseks individuaal- ning rühmaintervjuud) võib öelda, et eestlased kasutavad endast või kogukonnast rääkides nimetust *Soome eestlane* või *Soomes elav eestlane* (suurtäheline *Soome* viitab isiku geograafilisele asukohale). Sama on tõdenud Kristiina Praakli oma varasemas uuringus (Praakli 2009, 2010): Soomet ajutise elukohana näevad eestlased määratlevad end Eesti Vabariigi kodanikena, kelle elukoht on hetkel Soomes, seevastu riigi püsielanikest eestlased nimetavad ennast pigem Soome eestlasteks – sellega viidatakse samaaegselt nii rahvusele (oleme eestlased) kui ka elamisele teises keele- ja kultuurikeskkonnas ja geograafilises ruumis (Soomes). Samas tuleb tõdeda, et eeskätt 1990ndatel kasutusel olnud pejoratiivse nimetuse *ryssät* (ee *venelased*) kasutust endisest idablokist Soome siirdunute tähenduses võib kõnekeeles aeg-ajalt praegugi kuulda, kuid kindlasti pole tegu juurdunud keelendiga, mida kasutatakse sünonüümina vene- ja/või eestikeelsetest rühmadest rääkides.

Erinevalt paljudest teistest rühmadest (nt romad, somaallased) pole eestlastele omane etnilise või kultuurilise identiteedi avalik representeerimine (nt erinevate etniliste sümbolite nagu näiteks rahvariiete kandmine jne). Eesti keele kõnelejate kohalolu Soome linnamaastikel nähtub eeskätt eesti toidukaupluste ja nende välireklaamide kujul. Eesti keele ja eesti keele kõnelejate jõulist sisenemist Soome ja soome keeleruumi tähistavad kõige ilmekamalt Eesti Sotsiaaldemokraatliku erakonna valimisreklaamid 2015. a kevadel Helsingi linnapildis sõnumiga „Ootame sind tagasi”.

Rühmadevahelised kontaktid. ELDIA välitööainestikule tuginevalt võib öelda, et eestlaste sotsiaalsed suhted on aktiivsed nii soomlaste kui ka kultuurilises ja geograafilises mõttes lähedaste ning ühist ajaloolis-kultuurilist kogemust jagavate vähemusrühmadega, seda eeskätt Eesti päritolu

venekeelsete sisserännanute ja ingerisoomlastega, aga ka Lätist ja Leedust tulnutega. Alates 1990ndatest on Soomes korraldatud mitmeid uuringuid enamusrühma (st soomlaste) hoiakute kohta Soomes elavate vähemusrühmade suhtes. Tulemusi kõrvutades ilmneb, et eri rühmi nähakse hierarhiliselt. Suuresti keele- ja kultuurisuguluse ning geograafilise läheduse tõttu paigutuvad eestlased enamusrühma silmis kõrgemale või „paremale” positsioonile kui kaugematest riikidest või kaugema kultuuritaustaga sisserännanud (vt nt Liebkind 2004; Jaakkola 2009).

2.2.2 Demograafiline ja majandusterritoriaalne taust

Demograafiliste andmete kajastamisel tuginevad raporti autorid Eesti ja Soome rahvastiku- ja rändestatistikale.

Vanus ja sugu. 2015. a lõpus elas Soomes 23 506 eesti päritolu meest ja 24 581 naist (Tilastokeskus 2016e). Vanuserühmade lõikes vaadatuna elab Soomes kõige rohkem 30–34 aastaseid (kokku) 5613, järgnevad 25–29aastased (4982) ning 35–39aastased (4916). Kuni 19aastaseid on 10 527. Pensioniealisi (vanemad kui 65aastaseid) on selgelt vähem kui teisi (1357). Seega võib öelda, et Soomega seotud eesti keele kõnelejate puhul on valdavalt tegu 30ndates eluaastates sisserännanutega. Noorema tööelise elanikkonna aktiivset osalemist rändes kinnitavad ka mitmed uuringud. Näiteks Kristi Anniste (2011: 9–10) andmeil rändas nullindatel Soome enamasti kõige mobiilsem vanuserühm ehk nooremas tööeas inimesed, kelle mediaanvanus 2000ndatel on olnud 30 aastat. Meeste puhul olid olulisimaks rändemõjuriteks töö ja sissetulekuga seotud põhjused (47% Anniste uuringus osalenud meestest), naistel perega seotud põhjused (43%). Eesti väljäreände statistika andmeil olid 2014. a peamised Eestist lahkujad 20–34-aastased (STAT 2015).

Vanuserühm	Arv
0–4	2937
5–9	3031
10–14	2423
15–19	2136
20–24	2 459
25–29	4 982
30–34	5 613
35–39	4 916
40–44	4 553
45–49	4 569
50–54	4003
55–59	3166
60–64	1 942
65–69	753
70–74	245
75–	359
Kokku	48 087

Tabel 5. Soome eestikeelse elanikkonna vanuseline jagunemine, 2015

Soomes elavate eesti keele kõnelejate soolist ja vanuselist struktuuri aastal 2015 kirjeldab tabel 6. Nagu andmetest nähtub, on nende hulgas enim 30–34-aastaseid mehi (kokku 3070), järgnevad 35–39- (2762) ning 40–44-aastased (2424). Naisi on kõige rohkem vanuserühmades 25–29 (2604) ja 30–34 (2543).

Vanuserühm	Meeste arv	Naiste arv
20–24	1 164	1 295
25–29	2 378	2 604
30–34	3 070	2 543
35–39	2 762	2 154
40–44	2 424	2 129
45–49	2 198	2 371
50–54	1 797	2 206
55–59	1 220	1 946
60–64	698	1 244
65–69	275	478
70–74	78	167
75–	93	266

Tabel 6. Eesti keele kõnelejate sooline jagunemine vanuserühmade 20–75aastaste lõikes, 2015

Kui varem olid tööealise elanikkonna puhul kõikides vanuserühmades (st 20–64aastased) ülekaalus naised, siis alates 2005. aastast on suurenenud meeste osakaal, mis omakorda tähendab seda, et Soome-suunaline väljaränne puudutab eeskätt tööealisi mehi (vt ka tabel 3). Ka Keiu Telve (2015) uuringu andmeil moodustavad Soomes töötavatest eestlastest lõviosa (12 000) mehed, kellest enamik töötab liht- või oskustöölisena.

Paiknemine. Eesti keele kõnelejad Soomes ei moodusta n-ö territoriaalset vähemuskogukonda. Erinevalt mõnest muust läänemeresoome väikekeelest (nt meä või kveeni keele kõnelejad Põhja-Rootsis ja Põhja-Norras) pole Soome eestlaskonna puhul põhjust rääkida oma geograafilisest territooriumist või traditsioonilistest põliskasukohtadest Soomes. Allohtonsetele (või sisserännanute) rühmadele omaselt iseloomustab eestlaste rändekäitumist linnakesksus, st koondumine suurlinnadesse, n-ö tõmbekeskustesse. Kuigi eestlased elavad hajutatult üle riigi, on valdav osa eestlastest koondunud pealinna Helsingisse, selle lähiümbrusse ning teistesse suurlinnadesse (Espoo, Vantaa, Tampere). Statistikeskuse andmetest (Tilastokeskus 2016d) nähtub, et enamik Soomes elavatest eestlastest – 30 182 – elab Lõuna-Soomes Uusimaa maakonnas, neist omakorda suurem osa pealinnas Helsingis või maakonna kahes teises suurlinnas Espoos ja Vantaal. Mujalpool Soomes elab juba oluliselt vähem eestlasi: Varsinais-Suomis (keskus Turu) 3670, Pirkanmaal (keskus Tampere) 2078 ning Päijät-Hämes (keskus Lahti) 1439 eestikeelset elanikku. Nii Lahti, Turu kui Tampere puhul võib näha tihedat seotust pealinnaregiooniga – nimetatud linnad asuvad pealinnast vähem kui paarisaja kilomeetri raadiuses. Ajalehe Helsingin Sanomat andmetel (2014) on eesti keel sisserännanute emakeelte lõikes vene keele järel järgmisena kõige rohkem räägitud võõrkeel Helsingis ja selle lähiümbruses ning kõige rohkem räägitud võõrkeel koguni 70 elupiirkonnas (sm *asuinalue*). Kõige suurem on eestikeelsete arv Espoos Lakistos, mille elanikonnast moodustavad eestikeelsed rohkem kui 15% (Hänninen 2014).

Maakond	Arv
Uusimaa	30 182
Varsinais-Suomi	3 670
Satakunta	1 091
Kanta-Häme	1 148
Pirkanmaa	2 078
Päijät-Häme	1 439
Kymenlaakso	1001
Etelä-Karjala	221
Etelä-Savo	326
Pohjois-Savo	462
Pohjois-Karjala	170
Keski-Suomi	453
Etelä-Pohjanmaa	705
Pohjanmaa	502
Keski-Pohjanmaa	137
Pohjois-Pohjanmaa	147
Kainuu	42
Lappi	181
Ahvenanmaa	211
Kokku	44 166

Tabel 7. Eesti päritolu isikute arv maakondade lõikes, 2015

Haridustase. Soomes elavate eestlaste haridustaseme osas tuginevad raporti autorid eri uuringutele. Soomes korraldatud UTH uuring (vt Laugen 2015) hõlmas riigis alaliselt elanud välispäritolu elanikkonda vanuses 25–54 aastat. Uuringu andmetel on Soomes elavad eestlased enamasti väheharitud: kui Venemaalt ja mujalt endisest Nõukogude Liidust Soome kolinutest umbes pooltel on kõrgharidus, siis eestlastest vaid igal viiendal. Ka Äripäeva (2014) andmeil on Soome eestlaskonna puhul valdavalt tegu põhiharidusega inimestega, kõrgharidus on 10,6% ehk 2871 inimest (Äripäev 2014). Kristi Anniste (2011) uuringu tulemused viitavad samale tendentsile: Soome lahkub madalama haridustasemega elanikkond, kelle seas on enim kutseharidusega (46 %), vähim kõrgharidusega (15%) inimesi. Naiste haridustase on üldiselt veidi kõrgem kui meestel (lähemalt Anniste 2011).

Tööhõive. Eestlasi töötab Soomes ilmselt kõikjal, kõige rohkem siiski ehituses, transpordis, puhastus- ja iluteeninduses, meditsiinis jne. Soome Ehitusliidu andmeil (Suomen Rakennusliitto), kelle hinnangul töötab Soomes ligi sada tuhat eestlast, on ehitusega seotud umbes 30-40 000 (Ulmanen 2015). Arste koondava Lääkäriliitto andmeil elas 2013. a riigis 287 tööalist eesti päritolu arsti, oletatavasti teist samapalju on ka neid, kes ei ela alaliselt Soomes, vaid käivad tööle Eestist (Pakkala 2013).

Eestlased on Soomes aktiivselt asutunud ka oma ettevõtteid. Näiteks 2012. a moodustasid eesti ja vene emakeelega ettevõtjad Soomes kõigist võrkeelsetest ettevõtjatest (neid oli kokku 11 200) 36% (Yrityskatsaus 2014: 22; samal teemal ka Joronen 2011). Eesti meedia andmeil oli 2013. aastal

Soomes registreeritud 5900 eestlaste ettevõtet (lähemalt Lind 2013), ühtlasi on eestlaste loodud ettevõtete arv kasvanud kiiremini kui ühegi teise sisserännanute rühma (Teder 2013).

Detailse ülevaate sisserännanute tööhõivest ja ettevõtlusest Uudenmaal (maakonnakeskus Helsingi) leiab maakonna liidu koostatud ülevaatest (Uudenmaan liitto 2011). Raporti andmeil tegutses näiteks 2009. aastal Uudenmaal umbes 3900 sisserännanute loodud ettevõtet, mille vastutavatest isikutest vähemalt pooled olid välisriigi kodanikud. Ettevõtetest ligi 60% on asutatud pärast 2005. aastat (Uudenmaan ... 2011: 3) ehk pärast Euroopa Liidu idalaienemist. Suurema osa välistaustaga ettevõtetest on asutanud eestlased ning need tegutsevad peamiselt ehitusalal (sm *rakennusala*), aga ka teenindusvaldkondades, nagu näiteks puhastus- (sm *siivous*), lõõgastus- ja vabaajateenuste pakkujatena (sm *virkestys- ja vapaa-ajan palvelu*) (Uudenmaan ... 2011: 18).

Soomes on ka arvukalt eesti toidukauplusi (lähemalt Tigasson 2015). Eestlased tegutsevad aktiivselt ka eesti traditsiooniliste toiduainete veebipõhises müügis ja vahendamises, mida iseloomustab sotsiaalmeedia vahendusel toimuv tellimuste vastuvõtmine, kohaletoimetamine, vahendamine ja müük. Samadel põhimõtetel tarbitakse võrgustikusiseselt ka muid teenuseid (nt iluteenused, lastehoid).

2.2.3 Kultuuritaust

Järgnevalt antakse ülevaade Soomes tegutsevatest Eesti kultuuri- ja kogukonnaseltsidest ning organisatsioonidest, eesti keele õppimisest ning kasutamise võimalustest avalikus suhtluses.

Eestikeelne kultuurikorraldus- ja tegevus. Soome eesti kogukonnad erinevad tüüpilistest diasporaakogukondadest selle poolest, et Soomes puuduvad järjepidevalt tegutsenud Soome eestlaste enda seltsid või organisatsioonid.

Eesti kultuurielu on aktiivseim pealinnas Helsingis, väiksemal määral ka mujal Soomes (nt Tampere, Turus, Oulus). Eesti kultuuri keskuseks Helsingis on Eesti Maja (www.eestimaja.fi). Eesti Majas tegutsevad Tuglase selts, Eesti Instituut, EAS.

Soome eesti keele kõnelejate organiseeritud tegevusest omakultuuri loomes ja selle edendamises saab hakata rääkima alates 1990ndate keskpaigast, mis asutati Tampere Eesti Klubi. Aktiivne Teise maailmasõja aegne seltsitegevus lõpetati 1944. sõlmitud rahulepinguga, mis tähendas kõikide eestikeelsete seltside tegevuse lõpetamist. Omavaheline suhtlemine jätkus mitteametlikus formaadis. Detailse ülevaate Soomes enne Teist maailmasõda tegutsenud seltsidest leiab Heikki Rausmaa monograafiast (vt Rausmaa 2008: 7–19).

Esimene Eesti-selts – millest sai ühtlasi üks tuntumaid ning ühiskonnaelus kaasa rääkivaid seltsi – oli 1982. aastal soomlastest estofiilide asutatud ning praeguseni aktiivselt tegutsev Tuglase selts (*Tuglas-Seura*; www.tuglas.fi). Selts on seadnud ülesandeks Eesti ja Soome kultuurikoostöö arendamise, Eesti ühiskonna ja kultuuri tutvustamise Soomes ning Soome ühiskonna ja kultuuri tutvustamise eestlastele. Selts korraldab keelekursusi (eesti, soome ja rootsi keel), kultuurireise Eestisse

ning annab välja soomekeelset kultuuriajakirja ELO. 2015. a andmeil oli seltsil ligi 3000 liiget. Seltsi põhitegevus on koondunud Helsingisse, seltsi allüksused tegutsevad üle Soome eri piirkondades.

Viimastel aastatel on Tuglase selts hakanud aktiivselt tegelema ka keeleõppe teemadega, pöörates eriti tähelepanu eesti keelt kõnelevate või eesti päritolu laste eesti keele õppimisele. Mõned aastad tagasi andis selts välja ka emakeelt ja mitmekeelsust käsitleva veebi- ja trükiteaviku „Emakeel on oma keel. Kuidas hoida emakeelt võõrsil“ (koostajad Järvi Lipasti ja Renate Pajusalu).

Eeskätt lastele suunatud eesti keele õppe osas on eestkõnelejaks saanud 2007. aastal asutatud Eestikeelse Hariduse Selts Helsingis (<http://www.eestikeelsehariduseselts.fi/>). Selts seab tegevuse eesmärgiks eesti keele ja kultuuri alahoidmise ning arendamise väljaspool Eestit. Seltside tasandil koordineerivad eesti keele õpet Järvi Lipasti ja Helja Kirber, keda võib koos Latokartano põhikoolis eesti keele õpetajatena töötavate Anne Ribeluse ja Silja Aavikuga pidada lastele suunatud eesti keele õppe vallas peamisteks ekspertideks ning eestvedajateks Soomes.

Estofiilide asutatud väikeseltse on Soomes rohkesti, neid koondab katuseorganisatsioon Soome Eesti-Seltside Liit (SVYL ehk *Suomen Viro-yhdistysten liitto*; www.svyl.net). Riiklikul tasandil on põhilisteks institutsioonideks eesti kultuurielu vahendamisel, korraldamisel ja toetamisel Eesti Suursaatkond (<http://www.estemb.fi/est>), Eesti Instituut Helsingis (www.viro-instituutti.fi) ning Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) Helsingi esindus, teadusasutustena eeskätt eesti keele ja kultuuri õpet pakuvad Soome ülikoolid (Helsingi, Turu, Tampere, Oulu) ning eesti-soome kakskeelset õpet pakuv Latokartano põhikool.

Loetelu Soomes tegutsevatest eesti seltsidest leiab veebilehelt <http://www.soomest.fi/index.php?id=14>. Nimekirjas leidub nii eriala- (nt Eesti Arstide Selts Soomes), hariduskorralduse ja keeleõppega tegelevaid (Eestikeelse Hariduse Selts; Eesti Lastering; Helsingi Eesti Laululapsed) kui ka eri piirkondade eestlasi koondavad seltsed (Eesti Selts ry Lappeenranta-Imatra, Mikkeli Eesti Klubi; Tampere Eesti Klubi; Turu kandi eestlased ja ingerisoomlased). Eesti seltsid tegutsevad (või on tegutsenud) veel Kotkas, Joensuu, Oulus ja Rovaniemis.

Soome eestlased on asutanud ka mitmeid harrastusrühmi, nagu näiteks 2007. a tegutsev segakoor Siller (<http://www.siller.fi/>) või 2012. a asutatud rahvatantsurühm Ülelahedad (<http://www.kansanmusiikki.fi/yhteiso/uolahedad>).

2002. aasta novembris asutasid eri paikkondade eestlaste ühenduste esindajad Tampere Soome Eestlaste Liidu (SEL; www.eestlasedsoomes.wordpress.com/about). Asutamiseesmärkide põhjal on liidu näol tegu eestlaste rahvusliku keskorganisatsiooniga Soomes, mis esindab eestlaste huvisid Soome Vabariigis. SEL seab eesmärgiks toetada eestlaste lõimumist Soome ühiskonnas, kandideerimist Soome kõikidel valimistel mis tahes erakonna nimekirjas ning eesti seltside ja kultuuriühingute asutamist (pikemalt www.eestlasedsoomes.wordpress.com/). Tänapäevaks on liidu tegevus soikunud.

Detailse ülevaate eesti kultuurisündmustest Soomes leiab eri veebikanalitest, Eesti Maja kultuurikalendrist (<http://www.eestimaja.fi/>), Facebooki lehelt „Eesti kultuur Soomes“, Soome eestlaste

Facebooki gruppidest (nt FinEst-Eestlased Soomes), Eesti suursaatkonna ning Eesti Instituudi veebilehelt. Institutsionaalsete kultuurikorraldajate kõrval tegutseb Soomes rohkesti teisi, suuresti era- ja/või sponsorlusrahastust kasutavaid kultuurikorraldajaid, kes vahendavad Soome Eesti muusikuid, Eesti teatrite külalissetendusi ning korraldavad erinevaid ühisüritusi (nt kontserdid, ülesooseline eestlaste jaanituli, klubiõhtud jne). Nende ürituste kohta leiab teavet eeskätt sotsiaalmeediast.

Eestikeelne kogudusetöö toimub Helsingis Alppila kirikus. Koguduse juures tegutsevad veel perekubi Sipsik ja laulurühm Siller, pakutakse ka muud eestikeelseid tegevusi (lähemalt www.helsinginseurakunnat.fi/seurakunnat/kallio/eestikeelnekogudusetoo.html).

Eestikeelne meedia. Soomes elavad eesti keele kõnelejad tarbivad Eesti ja Soome rahvus-ringhäälingu (vastavalt ERR ja YLE) ning erakanalite toodangut. Hetkeseisuga puudub Soome eestlastel omakeelne trükimeedia (*Eesti Leht* (1997–2003) ja *Binokkel* (2003–2004) on tänaseks ilmumise lõpetanud), küll aga loodi 2013.a sügisel Soomes erainitsiatiivil eestikeelne raadiojaam FinEstFM (<http://web.finestfm.fi/>; vt ka Alliksaar 2013).

Soomega seotud eesti keele kõnelejate meediatarbimist on bakalaureusetöös uurinud Britta Sepp (2015). Sepa andmetel tarbivad uuringus osalenud eesti keele kõnelejad nii Eesti kui ka Soome meediat. Kõrgharidusega respondendid jälgivad enim Soome rahvusringhäälingu telekanalit YLE, vähem teisi kanaleid, nagu Nelonen, MTV3, LivTV jt. Tarbitakse ka soome- ja eestikeelseid uudisteportaale. Põhi- ja keskharidusega respondendid jälgivad kõige rohkem eestikeelseid uudisteportaale, loevad soomekeelset trükimeediat ning kuulavad soomekeelset raadiot. Ükski põhi- ja keskharidusega respondent ei tarbinud soomekeelseid uudisteportaale ega eestikeelseid ajakirju. Kõrgharidusega respondendid jälgivad pigem soomekeelseid meediakanaleid (lähemalt Sepp 2015: 26).

Üleilmastumine, interneti levik ja selle piirideülene kättesaadavus tähendavad ühtlasi traditsiooniliste suhtlusstruktuuride (nt seltsiõhtud, omakeelne kultuuriline-klubiline tegevus jne) asendumist või nende kõrval paralleelselt aktiivset osalemist virtuaalsete struktuuride suhtluskeskkondades. Nii on ka Soomega seotud eesti keele kõnelejate põhilised info- ja suhtluskanalid arvukad veebivõrgustikud, mida ainuüksi Facebookis on paarkümmend, nagu näiteks Fin-Est Eestlased Soomes (u 32 000 liiget), Viro-Naiskade jutunurk (5300 liiget), Turu Eestlased, Eestlased Helsingis, Eestlased Tampere jne. Lisaks Facebookile kasutatakse muidki elektroonilisi kanaleid, nagu näiteks Skype, Viber, ChatOn, Twitter, Instagram jne.

Soome Rahvusringhääling (YLE) eestikeelseid uudiseid ja/või saateid regulaarselt ei edasta, küll aga on soome telekanalid näidanud eestikeelseid filme, telesaateid (enamasti reisi-, ajaloo-, kultuuri ning eluolusaateid, nt „Matkalla Virossa”, „Hakkliaa ja Dallasia: Teemalauantai neuvosto-Virossa”, „Kuidas käsi käib, Viro?” jne) ning saatelõike Eesti kohta (lähemalt www.yle.fi). Rahvusringhäälingu veebilehelt leiab ka üksikasjaliku eesti keele- ja kultuuri algkursuse, mida täiendavad rohked videod ning eesti- ja soomekeelsed tekstid (<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/12/15/viro>).

Soomekeelne trükimeedia (nt Helsingin Sanomat, Aamulehti, Kaleva, Iltalehti, Iltasanomat) avaldab pidevalt Eesti-teemalisi uudiseid. Viimastel aastatel on aktiivselt käsitletud ka Soome eesti-

keelset elanikkonda puudutavaid teemasid (Soomes töötamine, maksuteemad ja lastetoetused, kuritegevus, Soldiers of Odin, eesti keele õpe, kultuuriteemad jne).

Soomes elavad eestlased ja eesti keel on Soome teleseriaalidest kajastamist leidnud vähemalt ühes, iganädalaselt YLE2 eetris olevas kogupereseriaalis „Uusi päivä”, milles on alates 2016. a kevadest olnud üheks tegevusliiniks Soomes töötavad eesti päritolu ehitajad.

Eesti keele õppimise võimalused. Eesti keele õppimise võimalusi Soomes on rohkesti nii rahva-ülikoolides, keeltekoolides kui ka ülikoolides. Eesti keele akadeemilise välisõppe traditsioonid ongi kõige pikemad Soomes. Esimene eesti keele lektoraat Soome avati juba 1923. aastal, kus esimese lektorina alustas tööd Villem Grünthal-Ridala. Eesti keele akadeemilist õpet nii erialana kui ülikoolide keelekeskuste kursustel on pakutud peaaegu kõikides Soome ülikoolides. Uurimisarunde koostamise hetkel (kevad 2016) oli eesti keelt põhi- või kõrvalainena võimalik õppida Helsingi, Tampere, Turu ja Oulu ülikoolis.

Soome üldhariduskoolidest on eesti keelt võimalik õppida Latokartano põhikoolis (Latokartanon peruskoulu) Helsingis. Detailse ülevaate eestikeelse õppe ajaloost ja korraldusest koolis on koostanud Anne Ribelus (vt Ribelus 2011). Kool on Soome põhikoolidest hetkel ainus, mis pakub 1.–9. klassi õpilastele kakskeelset soome-eesti õpet. Raporti koostamise ajal (2015) õppis koolis ligikaudu 650 õpilast, neist u 170 soome-eesti kakskeelses õppes (lähemalt www.eestiklass.wordpress.com/). Latokartano kakskeelses soome-eesti õppes õppinud õpilaste arv õppeaastate kaupa perioodil 2010–2015 esitatakse tabelis 8 (andmed Latokartano kool, elektrooniline suhlus). Eestikeelsete õpilaste arv on koolis tasapisi vähenema hakanud.

Õppeaasta	Õpilaste arv
2009–2010	75 (+18 Roihuvuori koolis)
2010–2011	152
2011–2012	170
2012–2013	178
2013–2014	145
2014–2015	121

Tabel 8. Latokartano põhikoolis soome-eesti kakskeelses õppes osalevate õpilaste arv, 2009–2015

Soome riik toetab ka sisserännanute laste oma emakeele (sm *oppilaan äidinkieli*) õpet. Üldhariduskoolides õppivate laste vanematel/hooldajatel on vastavalt *Perusopetuslaki* § 12-le õigus nõuda kohalikult omavalitsuselt oma emakeele õpet. Õppetöö on siiski korraldatud vastavalt võimalustele: õpe toimub, kui selleks on soovi avaldanud vähemalt nelja lapse vanemad või hooldajad, koolil või kohalikul omavalitsusel on võimalik luua vähemalt neljast õppijast koosnev rühm ning leida pädev õpetaja. Kui need tingimused on täidetud, on koolil või kohalikul omavalitsusel kohustus korraldada selles keeles õppetöö vähemalt kahe nädalatunni mahus. Oma emakeele õppest Soomes on üksikasjaliku ülevaate koostanud Kristiina Teiss (2007: 41–57; vt ka Latomaa 2007). Detailse loetelu eesti keele õpet pakkuvatest Soome põhikoolidest leiab eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe programmi veebilehelt (<http://ekkm.estinst.ee/keskused/koolid/>).

Soome haridusametilt andmeil (erakirjavahetus) toimusid õppeaastal 2014–2015 eesti keele tundi Helsingi, Hyvinkää, Vantaa, Hämeenlinna Tampere, Espoo ja Kerava põhikoolides. Kokku osales õppes 1134 last. Kõige rohkem oli eesti keele õppijaid Vantaa (521) ja Espoo (180) põhikoolides. Kui võrrelda eesti keele tundides osalejate arvu teiste keelerühmadega, võib öelda, et eesti pered võimaldavad lastele eesti keele tundides osalemist eri põhjustel (teadlikkus tundide toimumisest, tundide toimumise aeg ja asukoht, laste koolijärgne hõivatus muude tegevustega, logistilised ja majanduslikud probleemid, motivatsioon ja hoiakud, soome keele õppimise esikohale seadmine, Soomes viibimise ajutus jne) selgelt vähem kui teised keelerühmad. Eestlaste vähesele osalusele oma emakeele tundides on korduvalt Soome meedias tähelepanu juhitud (Grönholm 2015; Juurak 2016). Leena Nissilä (2015) koostatud tabel annab ülevaate oma emakeele tundides osalenud laste arvust suuremate keelerühmade lõikes aastail 2013 ja 2014.

Keel	2013	2014
Vene	4551	4746
Somaali	2084	2290
Araabia	1319	1434
Eesti	1088	1214
Albaania	803	849
Inglise	535	591
Vietnam	513	494
Hiina	388	482
Kurdi	427	471
Farsi/pärsia	259	426
Hispaania	289	399
Tai	315	287

Tabel 9. Oma emakeele õppes osalevate õpilaste arv suuremate keelerühmade lõikes, 2013–2014

Eesti lasteaiad. Eestikeelseid lasteaedu on Soomes üks: 2012. aasta sügisel avatud eralasteaed Anni lastentarha Helsingis (<http://www.annilastentarha.fi/meist>). Lasteaia põhitegevused toimuvad eesti keeles, kuid eelkooliealiste rühmas pööratakse suuremat tähelepanu soome keele õppimisele. Soome keele tundi toimuvad kaks korda nädalas, samuti on sisse viidud muud soome keele õpet toetavad tegevused (nt muinasjutuhommikud Pasila raamatukogus). Lasteaed teeb ka tihedat koostööd Helsingi ülikooliga ning on praktikakohaks alusharidust õppivatele tudengitele. Lasteaia töötajaskond on eestikeelne, lasteaias käib 40 last. Lasteaiast lähemalt: Rudi 2012; Villmann 2012.

2014. a käis Helsingi linna munitsipaallasteaedades 22 911, perehoius 1184 last (Haapamäki ja Ranko 2015: 10). Eesti keelt emakeelena rääkivaid lapsi oli munitsipaallasteaedades 670 ehk 2% laste koguarvust. 2014. a andmed näitavad ka, et pisut rohkem kui pooled (59%) 1-2 aastastest eesti lastest olid n-ö „koduhoius“, 30% munitsipaallasteaedades, ülejäänud kas eralasteaias või hoius; 3-6aastastest käis valdav enamik (87%) soomekeelses munitsipaallasteaias, ülejäänud kas eralasteaedades, lastehoius või „koduhoius“ (Haapamäki ja Ranko 2015: 10).

Eesti keele õppe ja haridusküsimustega Soomes tegeleb Helsingi Eestikeelse Hariduse Selts (asutatud novembris 2007; www.eestikeelsehariduseselts.fi). Seltsi põhieesmärk on tagada eesti keele ja kultuuri kestlikkus Soomes ning edendada, korraldada ja toetada eestikeelset haridustegevust ja õppetööd.

Eestlased Soome poliitikas. Tuntuimad eesti päritolu poliitikud Soome avalikkuses on Jutta Zilliacus (neiupõlves Kingo, s. 1925) ja Erkki Tuomioja (s. 1946), kelle vanaema oli Hella Wuolijoki.

Soome eestlastel puuduvad oma poliitilised ühendused. Eestlaste osalemine Soome poliitikas on senini jäänud pigem passiivseks, kuigi mõned eestlased (nt Tiia Sirviö, Allar Kaasik, Rain Ots) on kandideerinud kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel (2004, 2012), kuid pole valituks osutunud (lähemalt Aasaru 2012; Tamme 2012). Soome poliitikamaastikul puuduvad poliitikud, kes tegeleksid aktiivselt eestikeelset vähemust puudutavate küsimustega.

Raporti autoritele teadaolevalt on Soome avalikkuses eesti keele positsioonile tähelepanu juhtinud Helsingi linnavolikogu liige Matti Niiranen (2012; vt ka Randlaid 2012). Niiraneni ettepanekul tuleks Soomes parandada eesti keele positsiooni, samuti peaks eesti keelest saama Helsingi piirkonna ametlik vähemuskeel. Niiranen põhjendab seda asjaoluga, et kuna suur osa Soomes elavatest eestlastest paikneb pealinna ümbruses, tuleks Helsingi linnal suurenda toetust nii Helsingis asuvale Eesti Majale kui ka seal tegutsevatele organisatsioonidele. Vajadust pöörata eesti keelele suuremat tähelepanu näeb ka Soome Eestlaste Liidu asutaja Rain Ots (august 2013), avaldades Eesti Päevalehele antud intervjuus arvamust, et Soome koolide õppekavas võiks kohustusliku rootsi keele asemel olla alternatiivne keelevalik, nt kas rootsi, vene või eesti keel (Lukk 2013). Rain Ots on koostanud Soome Eestlaste Liidu nimel ka raporti eestlaste keeleliste õiguste kohta Soomes („Raportti kielilainsäädännön noudattamisesta vuonna 2012”, vt Ots 2012).

Eesti keele kasutamine eri valdkondades. Eesti keele kasutamise võimalused ametiasutustes. Eesti keele seisund Soomes piirdub enamasti kas pere või lähima suhtlusringkonnaga, kuid samas pole institutsionaalses suhtluses (eeskätt Helsingis ja teistes suuremates linnades) välistatud ka eesti keele kasutamine, kuna mitmetes ametiasutustes töötab eestlasi või eesti keelt oskavaid ametnikke (nt haridusasutused Helsingis). Tampere linnas tegutsev sisserännanute infokeskus (Tampereen maahanmuuttajainfo Mainio; www.tampere.fi/maahanmuuttajainfo) teenindab kliente 16 keeles, sealhulgas eesti keeles. Mitmete Soome ametiasutuste veebilehed on tõlgitud eesti keelde, samuti on välja antud eestikeelseid infomaterjale. Eestikeelsed veebilehed on olemas mitmel Soome ametiasutustel (nt rahvapensioniametil KELA). Põhjalikku eestikeelset teavet võrdõiguslikkuse ja diskrimineerimisküsimustes pakub ka võrdõigusvoliniku (sm *yhdenvertaisuusvaltuuttetu*; <http://www.syrjinta.fi/web/other/et>) veebileht. Soome keelt mitteoskavatel isikutel on vajaduse korral võimalik kasutada ametiasutustes asjaajamisel tõlketeenuseid.

Eesti keele akadeemiline kasutus. Soomes toimivate teadusürituste töökeeled on üldiselt soome, rootsi ja/või inglise keel. Teadusürituse temaatikast tulenevalt (soome-ugri keeled, eesti keel, kultuur, ajalugu) võidakse võrdväärse töökeelena kasutada ka eesti keelt.

Soomes tuntud eestlased või eesti päritolu inimesed. Soomes resideeruvatest või seal pikemalt elanud eesti keelt emakeelena kõnelevatest või eesti päritolu inimestest on avalikkuses tuntuimad ajakirjanikud Rain Kooli ja Kulle Raig, Soome eestlaste aktivist Rain Ots, eesti keele õppe ja kultuuri eestvedajad Järvi Lipasti, Helja Kirber, Anne Ribelus, Silja Aavik ja Grete Ahtola, keeleteadlane Riho Grünthal, poliitik Erkki Tuomioja, kirjanik Sofi Oksanen. Aktiivselt Eesti-teemadega tegelevatest soomlastest on avalikkuses tuntuim Seppo Zetterberg.

Identiteedi- ja keelepoliitiline käitumine. Eesti keelt on hakatud Soome avalikkuses üha rohkem kasutama, kuigi eri žanrides (nt popmuusika, etnopop, rahvalaul) kohtab eesti keelt veel vähe. Kõige rohkem võib eesti keelt kuulda eri folklooriüritustel, kus osalevad kas eesti koorid või (rahva)tantsurühmad, nt Ülelahedad, Siller jne. Raporti autoritele teadaolevalt puuduvad Soomes hetkel või pole laiemale avalikkusele tuntud Soome eestlaste endi loodud muusikarühmad, küll aga on Soome avalikkuses (festivalidel, kontsertidel) rohkesti üles astunud Eestis tegutsevaid või Sibeliuse Akadeemias õppivaid muusikuid. Eesti muusikute tuntuimaks esinemiskohaks Helsingis on Musiikkitalos tegutsev Ravintola-Klubi, aga ka teatrid (nt Aleksanterin teatteri, Kansallisteatteri) ning Eesti Maja.

Soomes elavad eestlased on 2000ndate algusest alates korraldanud ülesoomelisi eestlaste kokkutulekuid. Need on enamasti kahe-kolme päeva pikkused suvised vabaõhuürituste formaadis kokkusaamised. Viimastel aastatel (2015 Inkoos, 2016 Riihimäel) on eestlastest aktivistid korraldanud ka üle-soomelisi eestlaste jaanitulesid, kus astuvad üles popmuusikud Eestist (nt Koit Toome, Meie Mees, Karl Madis & Karavan, Smilers, Karl-Erik Taukar & Band). Eesti meedia andmeil võttis 2015. a jaanitulest osa umbes 2500 eestlast (Õhtuleht 2015).

Eesti keele kõnelejate vägagi erinev taust ja paiknemine üle Soome on muutnud keeruliseks ühtse keskuse või keskorganisatsiooni moodustumise. Eri huvide ja eesmärkidega eestlaskonna koondamine ühe organisatsiooni ümber pole senini õnnestunud ei Soome Eestlaste Liidul ega ka Eesti Majas tegutsevatel institutsioonidel. Põhjuseid tuleb otsida eestlaskonna heterogeensest taustast, nende eri eesmärkidest ja vajadustest Soomes. Ühe institutsiooni asemel on eesti keele kõnelejad koondunud paljudesse väiksematesse mikrokeskkondadesse kas eri piirkondade, tegevusvaldkondade või kultuuritarbimise eelistuste alusel. Nii võib ühe eestikeelse keskkonna asemel rääkida paljudest väiksematest keelekogukondadest nii linnade, linnaosade, piirkondade kui ka külakogukondade tasemel.

2.3 Keelekontaktid ja keelehoid

Eesti ja soome keel on lähedased soome-ugri keeleperre kuuluvad läänemeresoome keeled. Läänemeresoome keelte hulka kuulub kaksteist keelt või dialekti: eesti, soome, karjala, lüüdi, vepsa, ingeri, vadja, liivi, võru, setu, meä ja kveeni keel. Keeletüpoloogilises mõttes on soome keel aglutinatiivne keel. Eesti keel on oma ajaloo jooksul keelesiseste arengute, aga ka võõrmõjude tõttu liikunud flekteeriv-aglutineeriva keeletüübi suunas, olles analüütilisem kui läänemeresoome keelte põhjaharru kuuluvad keeled (lähemalt vt Metslang 1994; Erelt 2003; Remes 2015). Sugulaskeelte-

na on eesti ja soome keelel rohkesti ühisjooni kõikidel keeletasanditel, st fonoloogias, sõnavaras, morfoloogias, süntaksis. Kuna märkimisväärne hulk soome ja eesti keele sõnavarast on ühise päritoluga ning häälikuliselt struktuurilt ja tähenduselt samased või sarnased, on keeled mingil määral vastastikku mõistetavad ka neid keeli oskamata (vt nt Härmävaara 2013, 2014).

2.3.1 Ükskeelsus, kakskeelsus ja mitmekeelsus

Soomes elavate eesti keele kõnelejate heterogeenne taust peegeldub ka nende soome keele oskuses, keelevelikutes ja keelises käitumises laiemas mõttes. Kuigi eesti keele kõnelejate (eeskätt Euroopa Liidu idalaienemise järgselt elukohariiki vahetanute) keelelist käitumist ei ole senini veel süstemaatiliselt uuritud (v.a Liebkind 2004; ELDIA 2016), pole ilmselt vale väita, et sarnaselt ELDIAs uuritud eesti keele kõnelejatega Saksamaal (vt Praakli 2016a) iseloomustab ka Soomega seotud eesti keele kõnelejate keelelisi valikuid eri mustrite paljususe, jäädes kahe äärmuse – eesti-soome mitmekeelsuse ja eesti keele põlvkondliku ülekande ning täieliku keelevahetuse, st eesti keelest loobumise ja soome keelele ülemineku vahepeale. Keelelise käitumise taustal on rohkesti eri tegureid, mh ka Soome saabumise aeg (Nõukogude Liidu perioodil, pärast Eesti taasiseseisvumist, Euroopa Liidu idalaienemise järgselt), põhjused ning eesmärgid (lühiajaline töötamine, õppimine, perede taasühinemine, elukohariigi lõplik vahetamine jne). Riigis viibimise eesmärkidest johtub suuresti ka see, milliseks kujuneb kõneleja suhe uue asukohariigi enamuskeele ning oma emakeelega, vajadus uue keele õppimise järele ja selle keele oskuse tase.

Soomes elavad eesti keele kõnelejad kõnelevad eesti ühiskeelt, paljud ka lõunaeesti keelekujud (RELi andmeil hõlmab Soome-suunaline väljaränne eeskätt Lõuna-Eestit). Võõrkeeltest osatakse eeskätt vene, inglise ja saksa keelt. Vaid vähesed eesti keele kõnelejad oskavad mingil määral Soome teist riigikeelt, rootsi keelt. Soome keele oskuse tase on kõnelejati mõistagi erinev, nagu ka igapäevane vajadus soome keele kasutamise järele. On neid, kes räägivad soome keelt emakeele-na kõnelejale lähedasel tasemel, orienteeruvad dialektides, allkeeltes ning on omandanud soome keeles akadeemilise väljendusoskuse; on neid, kes valdavad n-ö korrektset kirjakeelt (ehk „õpiku-keelt”); neid, kes on omandanud soome kõnekeele; neid, kes kõnelevad üsna vabalt, kuid ei oska kirjutada; neid, kes on suutelised lugema erialakirjandust, kuid kel puudub rääkimisoskus; neid, kelle soome keele oskus piirdub keelest arusaamise ja/või lugemisoskusega või suutlikkusega tulla toime tuttavates suhtlussituatsioonides. Küllap leidub ka eestlasi, kel puudub igasugune võõrkeeleoskus, nagu ka neid, kelle puhul on kas indiviidi- või perekonnatasandil toimunud keelevaetus ning eesti keele kasutuselt on üle mindud soome keelele.

Kuna soome keel on valdavalt õpitud informaaalselt, st igapäevase suhtlemise kaudu, on omandatud pigem soome kõnekeel ning oskus väljendada end suuliselt. Lähtudes eesti keele kõnelejate tööhõivest Soome tööturul, on valdavalt tegemist töökohtadega, mis eeldavadki soome keele oskust eeskätt suhtlustasandil või vähemalt arusaamisoskust (nt ehitus- ja transpordisektor, puhastus- ja iluteenindus jne). Vajadus soome keeles kirjutamise järele võib olla minimaalne või piirduda formaalse sõnavara tundmisega näiteks avalduste, taotluste, ankeetide jne täitmisel. ELDIA uurin-gus osalenud respondentide keeleoskust kirjeldatakse lähemalt raporti 4. peatükis.

Kuna pärast 2006. aastat on Soome mindud valdavalt nendest Eesti piirkondadest, kus puuduvad Soome ja soome keelega otsesemad kontaktid (v.a neid piirkondi külastavad turistid jne), võib ilmselt ka väita, et suurem osa hilisematest Soome siirdunudest on soome keelega isiklikul tasandil kokku puutunud alles täiskasvanueas. Pigem tõenäoliseks tuleb pidada ka asjaolu, et eesti keele kõnelejate seas on rohkesti ka neid, kel polnud Eestis elades mingit vajadust võõrkeelse suhtlemise järele. Sestap võib ka mitmekeelset suhtlust eeldavates situatsioonides/tegevustes osalemine olla paljude jaoks täiesti uus kogemus.

ELDIA uuringule tuginevalt võib siiski öelda, et suurem osa eesti keele kõnelejaist on siiski mitmekeelsed, kes räägivad eesti keele kõrval Eestis õpitud võõrkeeli ja soome keelt.

Soome vähemusrühmade keelevelikuid eri keelekasutusväljadel ja keele edasiandmist järgmisele põlvkonnale on uurinud Karmela Liebkind (Liebkind jt 2004) ning Minna Suni ja Merja Tarnanen (2005). Mõlema uuringu tulemused viitavad Soome eestlastele kui keeleliselt käitumiselt äärmiselt heterogeensele rühmale. Karmela Liebkindi uuring toob välja selge seose soome keele oskuse ja keelevelikute vahel, mis omakorda markeerib keelevelikute heterogeensust: mida paremini oskavad vastanud soome keelt, seda harvem kasutavad nad peresiseselt üksnes emakeelt oma lastega suheldes. Umbes pooled vene ja kaks kolmandikku eesti naistest kasutavad lastega kas peamiselt või ainult soome keelt, mis on omakorda seletatav eksogaamiliste abielude rohkusega (st nende abikaasad või elukaaslased on tihti soomlased). Liebkind analüüsis ka haridustaseme rolli keelevelikutes. Selgub, et kõrgharidusega respondendid (v.a ingerisoomlased) kasutavad rohkem oma emakeelt (eesti või vene keelt), sõltumata sellest, kui hästi nad soome keelt oskavad.

Eesti keele kõnelejate hoiakuid eesti keele õppimise suhtes on uuritud Ida-Soome ülikoolis (vt teadusuuring *Families on the Move across Borders*). Uuringu ühe tulemusena ilmnes, et Soomes elavad venelased peavad keele põlvkondlikku ülekannet olulisemaks kui näiteks eestlased. Eesti peresid iseloomustab teataval määral pigem soov ja vajadus sulanduda võimalikult kiiresti Soome ühiskonda. Eesti perede suhtumine oma emakeele õppesse on käsitlemist leidnud ka Soome meedias. Nii näiteks ilmus Soome suurimas päevalehes Helsingin Sanomat artikkel pealkirjaga „Suomenvirolaisten oma kieli uhattuna – vain puolet lapsista opiskelee viroa” [„Soome eestlaste oma keel on ohus – vaid pool lastest õpib eesti keelt”]. Artiklis tõstatakse küsimus eesti keele kõnelejate soovist võimaldada oma lapsele/lastele oma emakeele õpet. Keelerühmade võrdlusena lisatakse, et erinevalt Soome vene- ja somaalikeelsest elanikkonnast osalevad eesti keele kõnelejate lapsed oma emakeele õppes vähem. Eesti keele kõnelejate väiksemat osalust oma emakeele tundides seostatakse nii eestlaste kiire lõimumissooviga kui ka suutlikkuse ja sooviga omandada kiiresti soome keel (lähemalt Grönholm 2015). Põgusalt on teemat puudutanud ka Kadri Koreinik ja Kristiina Praakli (Koreinik ja Praakli 2017).

Kuigi siinne ülevaade jääb üksikasjalike uuringute puudumisel pigem oletuslikuks, võib eri allikate näitel (arutelud Soomega seotud eestlaste sotsiaalmeedia võrgustikes) täheldada mõningaid viiteid hoiakutele, mis võivad olla potentsiaalseks ohuks eesti keele põlvkondlikul edasiandmisel. Tõsi, raporti autoreil puuduvad kvantitatiivsed andmed, oletused põhinevad sotsiaalmeedia võrgustikest pärineval kvalitatiivsel aineistikul (teemast lähemalt Koreinik ja Praakli 2017).

On ka selge, et eri ajastutel Soome siirdunud eestlaste hoiakud nii eesti ja soome keele õppe, mitmekeelsuse, keelevalikute jne suhtes on erinevad. Euroopa Liidu idalaienemise tuultes Soome tööturule siirdunud eesti keele kõnelejate jaoks kannab soome keel pigem instrumentaalset tähendust, mida vajatakse eeskätt töökeelena, kuid millega puudub hetkel veel isiklikum suhe. Omavalhelise suhtluskeelena kasutatakse eesti kõnekeelt ja tugevad eestikeelsed võrgustikud toetavad eesti keele kasutamist. Mõneti vastuoluline suhte nähtub aga sama põlvkonna esindajate hoiakutes soome keele õppimise suhtes nende järeltulijate osas, kus keelte rollid on pigem vahetunud ning eesti keele kasutamise toetamise asemel peetakse oluliseks pigem soome keele kiiret ja täielikku omandamist. Kristiina Praakli (vt Klaas jt 2015: 159–160) on üheks võimalikuks seletuseks pakkunud Eesti keeleruumis valitsevate hoiakute ülekandmist Soome: „Päritoluriigis valitsevad keelehoiakud ning eeskätt vene keele kõnelejatele esitatavad keelelised nõudmised, mille keskmes on riigikeele valdamise kohustuslikkus, võetakse omaks ka enda puhul. Tuues sisse võrdluse vene keele kõnelejatega Eestis, peetakse riigikeele oskamist „elementaarseks“, riigikeele mitteoskamist kirjeldatakse aga sõnadega „jumala imelik“ või „natuke imelik“.

Kuigi Soomes elavate eesti keele kõnelejate keeleoskuse kohta detailsed uuringud puuduvad (v.a ELDIA, REL 2011), võib vähemalt Euroopa Liidu idalaienemise järgselt elukohariiki vahetanute soome keele oskuse kohta ettevaatlikult väita siiski järgmist:

- Eesti keele kõnelejate soome keele oskuse tase on ebaühtlane;
- Nooremas tööelalises vanuserühmas (25-40) on meeste soome keele oskus on oletavasti parem kui naistel, kuna mehed siirduvad enamasti kohe Soome tööturule;
- Perekondade keelepoliitikates ohumärgid soome keele primaarsele, eesti keele sekundaarsele positsioonile seadmise suunas;
- Soome keele oskus on pigem suuline (osatakse soome kõnekeelt), kirjalik eneseväljenduse suutlikkus on vähene või puudulik;
- Soome keelt on õpitud väljaspool formaalharidussüsteemi;
- Järeltuleva põlvkonna puhul orienteeritus soome keele kiire omandamise suunas.

Soomes elavate või Soome siirdumist kavandavate eesti keele kõnelejate puhul ei saa soome keele mingil tasemel oskamist pidada iseenesest mõistetavaks, sest erinevalt inglise ja saksa keelest ei kuulu soome keel Eesti üldhariduskoolides põhiliste õpitavate võõrkeelte hulka. Samas, nagu näitavad ka eelmise rahvaloenduse andmed (REL 2011), on soome keele oskajate arv Eestis suurenenud. Eesti elanikkonna võõrkeelte oskust on eri rahvaloenduste andmeil vaadelnud Kadri Koreinik ja Tõnu Tender (2013). Tuginedes Koreiniku-Tenderi analüüsile, on Eestis soome keele oskajaid esimest korda rohkem kui saksa keele oskajaid, kuigi saksa keel on olnud üldhariduses pikka aega esimese või teise valitava võõrkeele valikute seas. Soome keelt oskavate isikute arvu kasvu taga on Eesti elanike tihedad sidemed Soomega, sh Soomes töötamisega. Sellele viitab ka asjaolu, et soome keele oskajaid on kõige rohkem vanuserühmas 30–49 eluaastat, kokku 82 362 inimest (teemast lähemalt Koreinik ja Tender 2013: 86–87).

2.3.2. Keelekontaktide tagajärjed

Eesti keele kõnelejad Soomes, ennekõike need, kes on Soome siirdunud pärast Euroopa Liidu idalaenemist (2006), on soome keelega kontaktis olnud suhteliselt lühikest aega – suurem osa neid kümnekond aastat või vähemgi –, mistõttu pole keelekontaktide sügavamatest tagajärgedest hetkeseisuga põhjust veel kõnelda. Soomes elavate eesti keele kõnelejate kontaktsituatsiooni võib võrrelda mis tahes sisserännanute rühmadele tüüpilise keelelise käitumisega, mida iseloomustab rohke, kuid pigem ebaregulaarne keeleainese ülekanne enamuskkeelest oma emakeelde (vt lähemalt Praakli 2009).

Eesti keele kõnelejate keelekasutuse nähtavaimaks tunnusjooneks on soome elementide ülekanne vestluse põhikeelde (eesti keelde), mida kontaktlingvistikas nimetatakse koodivahetuseks (lähemalt nt Praakli 2009). Koodivahetus on keelekontaktidest johtuv keelelise käitumise viis, kõneleja kasutuses olev vahend rakendada sama vestluse raamides kogu tema keelelist repertuaari. See tähendab, et kõneleja rakendab vestluse põhikeeles (eesti keel) teise kontaktkeele (soome keele) leksikaalseid ja grammatilisi elemente või terviklikke moodustajaid. Üleminek eesti keelelt soome keelele võib piirduda ühe või mitme sõnaga, fraasi või fraasidega, hõlmata lauset, lauseid või pikemaid vestluskatkeid, olla kõnes markeeritud või markeerimata. Praakli (2009) suulise ainekustiku näitel osaleb koodivahetuses kõige rohkem substantiive (64%), diskursuspartikleid (18%) ja verbe (8%), teiste sõnaliikide (nt pronoomenid, konjunktsioonid jne) esinemine on marginaalne.

Koodivahetus johtub paljudest vestlusolukorda mõjutavatest teguritest nagu teema, vestluses osalejad, koht jne, aga ka vestluse taustal olevatest mõjuritest nagu kõnelejate hoiakud eesti ja soome keele suhtes, etniline ja keeleline enesemääratlemine jne. Soome keelele üleminek täidab ka erinevaid pragmaatilisi-konversatsioonilisi ülesandeid, nagu näiteks kolmanda isiku tsiteerimine/parafraseerimine, öeldu kordamine või rõhutamine, sõnumi täpsustamine naljatamine, keelemängud jne (lähemalt Praakli 2009). Kristiina Praakli kirjaliku koodivahetuse analüüs näitab, et koodivahetus on nii funktsioon, stiilivõte, vestluse kontekstile viitaja, kõneleja identiteeti tähistaja kui ka rühmadevaheliste piiride tõmbaja (lähemalt Praakli 2016b).

Praakli suulises (2009) ja kirjalikus ainekustikus (2015) on koodivahetused üldjuhul ühesõnalised (harvem fraasid või pikemad üleminekud) üleminekud soome keelele, mis esinevad lauses kas nende algupärasel kujul (st säilitades terviklikult soome keele struktuuri, vt näide a) või eesti keele fonoloogilise ja morfosüntaktilise struktuuriga integreeritult, vt näide b):

- a. ***Poliisi** hoiatab...täna õhtul võib Helsinki kesklinnas pagulase jõugud liikvel olla!!*
- b. *Mina küll ütlen, et käisin **verotoimistos**. (sm verotoimisto+ee lneSg -s 'maksuamet')*

Koodivahetus toimub valdavalt leksikaalsel tasandil, hõlmates peamiselt institutsionaalset sõnavara (*maistraatti, poliisi*), tänamis- ja palumis- ning tervitus- ja hüvastijätuvormeleid, interjektsioonid (*heippa, kiitos, moi* jne) ja vandesõnu (*voi perkele; Mitä helvettiä; Jumalauta* jne).

Tervitus- ja hüvastijätuvormelid:

- a. ***Moro Moro** ! Leidub ehk Uusimaa piirkonnas mõnda pädevat autoelektriku koos vahenditega kes*

tegeleb autode kodeerimisega ja olex enam vähem sina peal bmw`dega ???

- b. **Heippa**, kas keegi teab kust saaks odavalt gaasi (grillile)?
- c. **Moi!** Oskab keegi öelda kas soomes kuskil myyakse slaavi juuksepidendusi? Mure on suur ja asjaga kiire.
- d. **Terve kaverit!** Sõber võeti tollis länsiterminaalid maha ja pandi puhuma. Puhus kahjuks välja 0.34 ja kutsuti kohe poliisi ja võeti load käest. Tegelt on ainuke küsimus see, et palju on soomes lubatud praegu joove roolis?

Tänamis- ja palumisvormelid:

- a. *Tere, kas Soomes võib ringi sõita Inglismaa lubadega, või on kellelgi kogemusi? Kiitos!*
- b. *Õhtust, kindlasti on seda teemat siin leierdatud ette ja -taha, kuid paluks adekvaatset infot autokoolide kohta ükskord veel! Seega oleks soov teha lähima 3-4 kuu jooksul load, soovitatavalt eestikeeles(või tõlgiga), oskab keegi suunata/ nõu anda, kus või kas on võimalik hkis eestikeeles autokool läbida. Kiitos!*

Vandesõnad:

A: Niih, mis oli see koht kus saab kumme (autole) eesti hindadega jne.

B: renkaat24.fi

C: **voi perkele**100 euri minimum hind jälle ...kuskil kasutatud kumme pole?

Kuigi varases kontaktsituatsioonis on soome elementide kasutus pigem juhuslik ning ebareeglipärane, ei saa välistada, et mõned soome substantiivid on keelekasutuses sedavõrd juurdunud, et neid võidakse tajuda laensõnadena, mis asendavad eestikeelset omasõna ning mille kasutus on eesti keele kõneleajate seas ka laiemalt aktsepteeritud. Sotsiaalmeedia (Facebook) suhtlusgruppide kirjaliku keelekasutuse näitel võib selliste keelendite hulka lugeda järgmised keelendid: *vero* (täheenduses 'maksuamet'), *maistraat* (täheenduses 'rahvastikuregister') ja *poliis* (täheenduses 'politsei'):

- a. *Oy XXXX otsib oma meeskonda ehitajaid (tööd on kuuemehele) tegu on tunni tööga. Objekt asub Helsingi kesklinnas. Vajadusel aitan elamise ja **veros** paberitega! (sm verotoimisto 'maksuamet')*
- b. *Nimelt kadunud kõik paberid seoses soome kolimisega - poliis, **maistraat**, vero, kela. (sm maistraatti 'elanikeregister')*
- c. *Muidu kõvad mehed, aga **poliisi** kardetakse nagu tuld. (sm poliisi 'politsei, politseinik')*

Kristiina Praakli (2009, 2010) uuringu tulemusi lühidalt kokku võttes iseloomustab 1990ndate alguses või keskpaigas Soome siirdunud eesti keele kõneleajate keelekasutust suuresti lausesiseselt avalduv üleminek soome keelele. Soome keele mõju nähtub kõikidel keeletasanditel, olles nähtavaim leksikaalsel (sõnavara) tasandil. Sügavamatest keelesisestest muutustest on hetkel veel vara rääkida. Soomes elavate eesti keele kõneleajate suulises kõnes võib tajuda nii soomepärase hääldusmallide ülekannet (nt konsonantide *s* ja *l* soomepärase hääldus, II välte positsioonis III välte rakendamine, palatalisatsiooni kadu jne), fonoloogias aga soome elementide (puudutab eeskätt substantiive ja verbe) eesti häälikusüsteemi pärane mugandamine. Fonoloogilistest mugandustest võib eri ainestike näitel pidada tüüpiliseks vokaalharmonia kadu (nt *üritusjohtaja* vs sm *yritysjohtaja* 'ettevõtte juht'; *henkilotunnus* vs sm *henkilötunnus* 'isikukood'); kahe- ja enamasilbiliste substantiivide lühendamise konsonantlõpulisteks (nt *poliis* vs *poliisi* 'politsei, politseinik, politseijaoskond'); liitsõnade lühendamise (nt *vero* vs *verotoimisto* 'maksuamet'), järgsilbi pikkade vokaalide lühendamise (nt *Vanta* vs *Vantaa*; *Espoo* vs *Esbo*; *sairala* vs *sairaala* 'haigla' jne). Sõnamoodustustes on täheldatav kakskeelsete konstruktsioonide moodustamine, kus liitsõna üks

osis on eesti, teine soome keeles (nt *verokaart vs verokortti* 'tulumaksukaart'). Morfoloogias on iseloomulikuks jooneks soome substantiivide ja verbide integreerimine eesti keelde soome tüvedele eesti grammatiliste tunnuste liitmise teel, morfosüntaksis aga soome verbireksiooni, postpositsioonide, sõnajärje jne ülekannet eesti keelde (vt näited a-e); modaal-, väljend- ja ühendverbide puhul nende tähenduste laiendamine ja/või nende kasutus soome verbi positsioonis (nt *hakama* positsioonis *alata*, *saada* positsioonis *tulla* jne).

- a. ... *võibolla nende on mingeid ettekujutusi või mingeid sellised, mis on nagu mõjutanud sellesse.* (ee *mõjutada*+PART, sm *vaikuttaa*+ILL, sm ee *mõjutada*+ILL)
- b. **EUsse liitumine** peaks ikkagi paljud asjad lihtsamaks tegema. (ee *liituda*+KOM, sm *liittyä*+ILL; sm ee *liituda*+ILL)
- c. **Naudi suvest** ning teeme sügisel edasi. (ee *nautida*+ELA, sm *nauttia*+PART, sm ee *nautida*+ELA)
- d. Näiteks minu poeg (.) kui ta oli väike, siis ta **algas rääkida** kõigepealt soome keelt. (ee *hakata + ma*-INF; sm *alkaa+ma*-INF ja *da*-INF, sm ee *alata+da*-INF)
- e. Nigu mul üks sõbranna ütles, et kui mind ei oleks olnud, et siis oleks niimoodi olnud, et tema **oleks** täielikult **soomlaseks tulnud**. (ee *saada*, sm *tulla*, sm ee *tulla*+TRANS)

Semantilisel tasandil on iseloomulikuks jooneks soome verbide ja/või substantiivide tähenduste ülekannet või põhitähenduse laiendamine. See hõlmab eeskätt polüseemilisi ühendverbe, mille häälikuline struktuur on sama või sarnane mõlemas keeles, kuid mille tähenduses esineb lahknevusi:

- a. *Minu vanem tütar on proovinud nagu rääkida oma tütrega siis nagu eesti keeles sest ta tegelikult väga pooldab seda **ülal pidada**.* (sm *pitää yllä* 'säilitama, alles hoidma').
- b. *Saime korraks kokku ja käisime minu töö läbi.* (sm *käydä läpi* 'läbi vaatama')
- c. *Kui ühes kohas mul **tuli just esile selline asi**, et kui kellelgi oli plus rebenenud, siis öeldi, et noh see on sul Eestist kindlasti.* (sm *tulla esille* 'juhtuma, ilmne, välja tulema')
- d. *No mulle tundub, et see **on just nagu hästi sellest hariduseomandamisest, silmaringist, arusaamisest ilmaasjadest kinni**.* (sm *olla kiinni* 'sõltuma')
- e. *Eestlased **ei tule omavahel toime**, sellepärast siin midagi ka ei toimu.* (sm *tulla toimeen* 'läbi saama')

Praakli ainestikus esineb rohkesti ka tõlkelaene. Need on keelendid, mis on moodustatud sõna või väljendi sõnasõnalise tõlkimise ja/või tähenduse ülekandmise teel kõneleja emakeeles lähedasele keelendile:

- uue keelendi loomine sõnasõnalise tõlkimise teel: *Mul on **sõnalahtisus*** (sm *puheripuli* kõnekeeles 'mõlapidamatus');
- häälikuliselt lähedasele või sarnasele, kuid tähenduselt erinevale eesti keelendile soome keelendi tähenduse kandmine: *Meie firma tegeleb arvutitetega ning minu tööks on **üritustevaheline** arvutivõrkude loomine.* (sm *yritystenvälinen* 'ettevõtetevaheline').

Detailsema ülevaate Soomes elavate eesti keele kõnelejate suulisest keelekasutusest leiab Kristiina Praakli väitekirjast (2009) ning artiklitest (2010, 2014, 2016). Praakli uurimust ja selle keelenäiteid on Eesti meedias lähemalt tutvustanud Riin Aljas (2013). Soomega seotud eestlaste suulisel kõnes avalduvaid soomepärasusi on kirjeldanud ka Joel Sang (1993) ning Mati Erelt (1999), lastekeele näitel Sirje Hassinen (2002), Kristiina Teiss (2005, 2006) ning Hanna Jokela ja Geda Paulsen (2009).

3. VALIM JA MEETOD

Kolmandas peatükis antakse lühiülevaade valimi moodustamisest, keeleandmete kogumise ning analüüsimise põhimõtetest.

3.1 Välitööde tutvustus

Kõikides keelekogukondades toimusid välitööd üldjuhul samadel põhimõtetel ja sarnase metoodika alusel. Välitööd koosnesid küsitlusuuringust ja seda toetavatest individuaal- ja fookusrühma intervjuudest sihtrühma („eestlased”) ja kontrollrühma („soomlased”) esindajatega.⁵

3.2 Küsitlusuuring

3.2.1 Sihtrühma uuring

Soomes küsitleti rahvastikuregistrist tellitud esinduslikku valimisse juhuvaliku teel sattunud elanikke. Küsimustikud saadeti 800 vähemus- ja 800 kontrollrühma esindajale, kes olid juhuslikkuse printsiibil valitud vanuserühmadest 18–29, 30–49, 50–64 ja 65+ eluaastat. 2011. aasta jaanuaris alanud ning kolm kuud kestnud uuring oli ülesoomeline ja teostati postiküsitlusena. Iga vähemusrühma respondent sai küsimustiku soome ja eesti keeles, mis võimaldas valida, kummas keeles respondent küsimustikule vastata soovib. Küsimustiku juurde lisati nõusolekukinnitused uuringus olemiseks ning kutse võtta osa küsitlusuuringut täiendavatest individuaal- ja fookusrühma intervjuudest.

Tuleb tõdeda, et küsitluses osalemise protsent jäi loodetust väiksemaks ning uuringus osalenute lõpparvuks kujunes 171 (osalusprotsent 21,4%). Madalat osalusprotsenti võib seletada mitmeti: nooremate põlvkondade esindajad olid Soomes elanud liiga vähe aega selleks, et uuringust osa võtta ega seostanud ennast (veel) Soomega; vanemate vanuserühmade puhul (50–64 ning 65+) ilmnes, et mitmed valimisse sattunud olid Soome rahvastikuregistri andmeil küll eesti keele kõnelejad, kuid tegelikult eesti keelt ei osanud või kõnelesid keelt puudulikult (nendes vanuserühmades oli ka mitmeid ingerisoomse ja vene päriolu isikuid, kelle emakeel ja/või kodukeel oli kas vene ja/või ingerisoomse keel). Elavdamaks uuringus osalemisest saadeti respondentidele korduvkutse ning nendega kontakteerumisel kasutati ka sotsiaalmeedia abi. Individuaalne lähenemine ei suurendanud vastanute hulka oluliselt, kuid tulemuste analüüsimise ja tõlgendamise jaoks on valim siiski representatiivne.

⁵ ELDIA küsimustiku ning aineastiku kogumise kavandamises lasus põhivastutus Stockholmi ülikoolil. Erinevate probleemide tõttu, mille tulemusel Stockholmi ülikool lahkus uuringust, jäi tööetapp venima, küsimustike testversioon ei jõutud korralikult katsetada, küsimustikud olid laialivalguvad ja keerulised täita ning küsimustike sõnastustesse või tõlgetesse jäi probleemseid kohti, mida ei jõutud parandada.

3.2.2 Sihtrühma küsimustiku struktuur

ELDIA keelte ja kogukondade puhul kasutati kahte küsimustikku, üht sihtrühma ehk uuritava riigi vähemuskeele kõnelejate ja teist kontrollrühma ehk uuritava riigi enamuskeele kõnelejate jaoks. (Erandiks on Saksamaa, kus küsitleti vaid sihtkeele ehk eesti keele kõnelejaid. Selle tingis oletus, et eesti keel ja eesti vähemus on Saksamaal nii keele kui ka kogukonnana avalikkuse jaoks pigem tundmatud ning erinevalt mõnest teisest rühmast pole Saksamaa avalikkus pigem teadlik eesti vähemusest ning eesti keele kõnelejaid puudutavatest küsimustest.) Sihtrühma küsimustik koosnes 63 küsimusest ning sisaldas järgmisi blokke:

- 1. Taustateave respondendi kohta (1–6):** sugu, vanus, sünnikoht, haridus, eluala jne.
- 2. Keelekasutuse taustateave (7–27):** millal ja kuidas õppis respondent eesti ja soome keelt, milliseid keeli ta kasutas/b pereliikmete ja sugulastega (vanemate ja vanavanemate, õdede-vendade, abikaasa/elukaaslase, lastega).
- 3. Keeleoskus ja keelekasutus (28–32):** respondentide keeleoskus. Vastanutel paluti osaoskuste lõikes (arusaamine, lugemine, rääkimine, kirjutamine) hinnata enda eesti, soome ja teise keelte (inglise, prantsuse, rootsi, vene ja muu võõrkeel) oskust. Bloki lõpetasid küsimused keelevalikute kohta eri eluvaldkondades nii era- kui ka avalikus suhtluses (nt kodus, tööl, poes, tänaval, ametnikega jne).
- 4. Keelehoiakud ja soov keeli kasutada, keelehoole (33–60):** küsimustega uuriti, mida respondentid arvavad eesti ja soome keele kasutamisest erinevate rühmadega, keelte läbisegi kasutamisest (laensõnade-koodivahetuse esinemine), kuidas nad iseloomustavad eri keeli ja mida arvavad „korrektselt” keelekasutusest.
- 5. Avalik keelekasutus (61):** küsimusega uuriti, mida respondentid arvavad eesti keele kasutamisest avalikus sfääris (nt politseijaoskonnas, maksuametis, tööhõiveametis, haiglates, haridusasutustes jne).
- 6. Kultuuri- ja meediatarbimine ning tootmine eri keeltes (62–63):** küsimustega uuriti, mis keeles ja kui tihti respondentid kasutavad meedia- ja kultuuritooteid (nt ajalehed, televisioon, teatrid-kontserdid, ilukirjandus, filmid, internet, e-kirjad ja tekstisõnumid jne) ning tegelevad suulise ja kirjaliku loometegevusega (nt tekstide ja päeviku kirjutamine, muusika, teater jne).

Küsimustele viitamiseks kasutatakse raportis ingliskeelset ühetähelist lühendit q (q=question ‘küsimus’). Mitmete küsimuste juurde kuulusid ka avatud küsimused või paluti respondentidel vastuseid kommentaaridega täpsustada.

Mõned näited:

- q34: Kas Teie vanemad püüdsid Teid toetada eesti keele kasutamisel? (Valikvariandid Ei/Jah). Palun kommenteerige.

- q36: Kui Teil on endal lapsi, kas püüate toetada nende eesti keele õppimist ja kasutamist? Jah, palun täpsustage, kuidas.
- q45: Kas Teie hinnangul Soome seadusandlus takistab eesti keele kasutamist? Kui märkiste „jah” või „osaliselt”, palun täpsustage.
- q50: Kas eri keelte rääkijaid ja keeli koheldakse Teie piirkonnas Soomes võrdselt? Kui märkisite „jah” või „osaliselt”, palun täpsustage.
- q55-56: Kas Soomes on institutsioone/organisatsioone/ isikuid, kes tegutsevad aktiivselt eesti/soome keele hooldega (arendamise, kasutuse edendamise, korraldamisega)? Kui vastasite „jah”, palun täpsustage. Millised institutsioonid või kes?

Tuleb tunnistada, et mitmed küsimused olid problemaatilised, ebaselged, mõne küsimuse sõnastus polnud täpne ja neid tõlgendati erinevalt. Rõhutame, et ELDIA välitööde metoodika nägi ette eranditult kõikides kogukondades samase uuringu läbiviimist, kuigi paljud küsimused ei pruukinud iga kogukonna puhul otstarbekad olla. Probleemidele vaatamata oli küsimustik rakendatav.

3.2.3 Sihtrühma uuringu respondendid ja taust

Vähemusrühma küsitlusuuringust võttis osa 170 respondenti, kellest valdav osa (85,3%) täitis eestikeelse küsimustiku. Soolise jagunemise lõikes domineerivad vastanute seas ootuspäraselt naised (115 ehk 68,1%), mehed moodustasid vastanuist umbes kolmandiku (54 ehk 31,9%). Uuringus osalenute vanuselises struktuuris märkimisväärseid erinevusi ei esine. Aktiivseim oli osavõtt 50–64aastaste vanuserühmas (54 ehk 32%), passiivseim noorimate (18–29aastaste) hulgas (29 ehk 17%), ülejäänud vanuserühmad olid esindatud enam-vähem võrdselt: vanuserühmast 30–49 eluaastat oli vastanuid 44 (26%), vanuserühmast 65+ kokku 42 (25%).

	18–29	30–49	50–64	65+	Kokku
Mehed	6	16	20	12	54
Naised	23	28	34	29	114
Kokku	29	44	54	41	168 ⁶

Tabel 10. Respondentide jagunemine vanuse ja soo lõikes

Leibkonna koosseisu andmetest nähtub, et 38% vastanuist elas uuringu korraldamise hetkel lastetus partnersuhtes abikaasa/elukaaslasega. Ligi kolmandik (29,6%) moodustas üheliikmelise leib-

⁶ Kaks respondenti jättis soo märkimata.

konna, 20,8% elas lastega partnersuhtes abikaasa/elukaaslasega. Muud leibkonnatüübid olid vähe esindatud: üksikvanema+lapsega/lastega leibkonna osakaal oli 5,6%, vanematega koos elavate respondentide osakaal 2,5%. Üksikjuhtudel oli leibkonna tüübiks märgitud ka „muu situatsioon”. Seega võib öelda, et pisut rohkem kui pooled vastanuist (58,8%) kuuluvad leibkonda, mille moodustab abielu- või kooselupaar ning kus 20,8%-l on ka lapsed.

Küsitlusuuringus osalenuist pisut rohkem kui pooled (91 ehk 55,5%) käivad tööl (kokku nimetati 16 tegevusvaldkonda), umbes kolmandik (47 ehk 28,7%) on pensionil, kümnendik vastanuist märkis tegevusalaks „muu situatsiooni”. Üksikjuhtudel viidati ka töötöingutele või kodus töötamisele.

Respondentide sünniriik. Peaaegu kõik uuringus osalenud respondendid on sündinud väljaspool Soomet: suurem osa (142) Eestis, 14 endises Nõukogude Liidus (13 ajaloolisel Ingerimaal, üks Karjalas), üks Poolas. Vaid neli respondenti 170st märkis oma sünniriigiks Soome Vabariigi. Küsimusele lisatud täpsustavatest kommentaaridest nähtub, et suurem osa Eestis või endises Nõukogude Liidus sündinud respondentidest on emigreerunud Soome kas pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist (1991), Euroopa Liidu idalaienemist (2004) või Soomega tööjõu vaba liikumise piirangute lõppedes (2006).

Suurem osa vastanuist elas Soome suurlinnades, eeskätt Helsingis või selle lähiümbruses (Espoos ja Vantaal). Seitse respondenti märkis elukohariigiks Eesti: tõenäoliselt on nende näol tegu nn pendeldajatega, kel on elukoht mõlemas riigis ning kes viibivad Soomes töö tõttu.

Respondentide haridustase. Uuringus osalenuist pisut rohkem kui pooltel on keskharidus (81 ehk 57%), kolmandik vastanuist (42 ehk 29,6%) on omandanud kõrghariduse, 12% alghariduse. Formaalne haridus puudus kahel vanimasse vanuserühma (65+) kuuluval respondentil. Andmed respondentide haridustaseme kohta soo ning vanuserühmade lõikes esitatakse tabelites 12 ja 13.

	Formaalne haridus puudub	Algharidus	Keskharidus	Kõrgharidus	Kokku
Mehed	0	8	28	9	45
Naised	2	8	53	33	96
Kokku	2	16	81	42	141

Tabel 11. Respondentide haridustase soolise jagunemise lõikes

	Formaalne haridus puudub	Algharidus	Keskharidus	Kõrgharidus	Kokku
18–29	0	1	14	6	21
30–49	0	3	20	12	35
50–64	0	6	25	15	46
65+	2	6	22	9	39
Kokku	2	16	81	42	141

Tabel 12. Respondentide haridustase vanuserühmade lõikes

Respondentidel paluti vastata ka küsimustele nende vanemate haridustaseme kohta. Andmetest nähtub, et suurem osa respondentide vanematest on omandanud vähemalt keskhariduse ning respondentide emadel on üldjuhul kõrgem haridustase kui isadel.

3.2.4 Kontrollrühma uuring

Uuring teostati samadel põhimõtetel: ülesoomeliselt vanuserühmi 18–29, 30–49, 50–64 ning 65+ eluaastat esindavad respondendid (kokku 800) valiti juhuvaliku teel. Uuringust osavõtt oli paraku passiivne ning küsitlusuuringus osalenute lõpparvuks jäi 142 (osalemisprotsent 17,8%).

Kontrollrühma respondendid („soomlased“) valiti juhuvaliku teel. Kui sihtrühma uuringus osalenud said valida eesti- või soomekeelse küsimustiku vahel, siis kontrollrühma esindajatele saadeti küsimustik mõlemas riigikeeles, st soome ja rootsi keeles. Kokku tagastati 146 küsimustikku, mille 92% vastanuist oli täitnud soome keeles, 8% rootsi keeles. Uuring teostati postiküsitlusena.

3.2.5 Kontrollrühma küsimustiku struktuur

Kontrollrühma küsimustik oli põhiosas sarnane sihtrühma omaga ja koosnes järgmistest teema-blokkidest: taustateave respondendi kohta (küsimused 1–6), emakeel ja keelevalikud (7–11), enesehinnang keeleoskuse kohta (14–18), hoiakud eri keelte suhtes (12–13; 19–46) ning meedia- ja kultuuritarbimine eri keeltes (47). Vähemusrühma küsimustik oli detailsem põlvkondadevaheliste ning -siseste keelevalikute osas, muudetud oli ka mõningaid küsimusi hoiakute kohta.

3.2.6 Kontrollrühma uuringu respondendid ja taust

Kontrollrühma respondentidest 63% olid naised (võrdluseks: „eestlaste“ rühmas oli naisi 68%). Aktiivseim oli osavõtt 50–64aastaste vanuserühmas (29%), passiivseim noorimate, 18–29aastaste hulgas (21%). Muud rühmad olid esindatud enam-vähem võrdselt (30–49aastased moodustasid vastanuist 24%, vanemad kui 65-aastased 26%). Leibkonna koosseisu andmetest nähtub, et ligi pooled (41%) elasid lastetus partnersuhtes koos abikaasa/elukaaslasega, veerand (25%) elas üksi, 22% kahe põlvkonnaga leibkonnas (abikaasa/elukaaslane ja lapsed), 5% vastanuist leibkonnas,

mille moodustasid üksikvanem ja laps(ed). Üksikjuhtidel mainiti ka „muud” situatsiooni. Eranditult kõik küsitlusuuringus osalenud olid sündinud Soomes. Haridustaseme lõikes oli suurim keskharidusega respondentide osakaal (42%), kõrgharidus oli 35%-l, põhiharidus 20%-l vastanuist, formaalne haridus puudus väidetavalt kolmel respondentil. Respondentidest umbes pooled kas töötasid või õppisid (52%), kolmandik vastanuist (30%) oli pensionil, 8% olid töötud või tööotsijad, töötasid kodus (6%) või iseloomustas neid „muu situatsioon” (4%).

3.3 Intervjuud ja intervjuerimine

Välitööde teiseks etapiks olid ühtsetel põhimõtetel korraldatud temaatilised individuaal- ja fookusrühmaintervjuud vähemusrühma aktivistide (respondendid valiti vanuserühmadest 18–29, 30–49, 50–64 ja 65+ eluaastat), enamusmeedia esindajate ning kontrollrühma poliitikutega. Individuaalintervjuud koosnesid 40-st, rühmaintervjuud 20 küsimusest.

3.3.1 Intervjuud sihtrühmaga

3.3.1.1 Individuaalintervjuud

Vähemusrühma esindajatega viidi täiendavalt läbi kaheksa individuaalintervjuud igast vanuserühmast (18–29, 30–49, 50–64, 65+) valitud nais- ja meesrespondendiga. Kui küsitlusuuring hõlmas Soomet tervikuna, siis intervjuudesse värvati eeskätt Helsingis ja selle lähiümbruses elavaid eestlasi. Respondentide leidmisel peeti oluliseks asjaolu, et ta oleks elanud Soomes vähemalt viis aastat, räägib emakeelena eesti keelt, kuid valdab ka soome keelt ning on igapäevase tegevuse kaudu seotud nii soomlaste kui ka kohaliku eestlaskonnaga.

Kuigi kõik intervjuud õnnestus plaanipäraselt läbi viia, tuli siiski arvesse võtta asjaolu, et samaaegselt ELDIA välitöödega korraldati Helsingi eestlaskonna hulgas veel kaht küsitlust, mis mõjutas potentsiaalsete respondentide soovi osaleda ka ELDIA uuringus.

Intervjuude struktuur. Intervjuud olid ülesehituselt poolstruktureeritud ja järgisid ELDIA üldist formaati. Eri kogukondade lõikes esines küsimustes siiski mõningast varieeruvust. Ühe intervjuu pikkus oli kuni 90 minutit. Intervjuusid tehti kokku kaheksa, kogutud keeleainestiku maht on 9 tundi ja 58 minutit.

I Emakeel

1. Mis on sinu emakeel või emakeeled? Kas seda keelt või neid keeli on raske määratleda? Miks? (Kas su esimene keel on su ema või isa keel?)
2. Kes veel sinu perekonnas või naabruskonnas räägivad eesti keelt emakeelena? Palun kirjelda neid inimesi. (Kui sul on lapsi, kas soovid neile oma emakeele edasi anda? Miks? Miks mitte? Kas sinu emakeelt väärtustatakse sinu peres/ naabruskonnas/ühiskonnas? Kas sinu emakeel on ühiskonnas tunnustatud? Kuidas?)

3. Keda saab pidada eesti keele rääkijaks? Kui hästi peaks eesti keelt oskama, et olla eesti keele kõneleja? Kas selleks, et kuuluda Soome eestlaste hulka, peab tingimata olema eesti keele emakeelena kõneleja? Mis on sinu arvates kõige olulisemad eestlust iseloomustavad märksõnad/sümbolid? Mis eristab eestlasi Soome teistest vähemusrühmadest?

4. Mida sinu emakeel sulle tähendab? Milliseid eeliseid on eesti keel sulle Soomes pakkunud? Kas eesti keele kasutamine on sulle Soomes probleeme valmistanud? Milliseid?

5. Kas eesti keele kasutamine on põlvkondade vahel erinev? Mis keeli rääkisid sinu vanemad ja vanavanemad?

6. Kas eesti keel on sinu hinnangul elujõuline keel? (Kas on oht, et eesti keel tulevikus kaob või sureb koguni välja?) Mis sa sellest arvad? Kes vastutab eesti keele eest? Miks?

7. Mida teha eesti keele arenemiseks? Millised on parimad viisid eesti keele tulevikku kindlustada? Kas keeli peaks üleüldse hoidma? Kes peaksid keele säilitamise ja päästmise eest vastutama? (Kas eesti keele rääkijad? Või ühiskond?)

II Teised keeled

8. Millised keeled on olnud sinu elus olulised? Miks? Kas erinevad elusündmused (näiteks kolimine teise kohta või riiki, lapsevanemaks saamine, kooli vahetus) või elu-perioodid (nagu lapsepõlv/täiskasvanuiga/vanaduspõlv) on sinu keelevelikuid mõjutanud?

9. Milliseid keeli sa oskad suhtlustasandil? Kus sa neid keeli õppisid? Milline keel on sinu jaoks olnud kõige lihtsam? Miks? Milline keel on sinu jaoks olnud kõige raskem? Miks? Kas sa sooviksid rohkem keeli osata? Milliseid keeli? Miks?

10. Mis teeb sinu arvates keele atraktiivseks, inetuks või kasutuks?

11. Kas inimesed peaksid omandama/õppima peale emakeele ka teisi keeli? Miks?

III Hoiakud mitmekeelsuse suhtes

12. Kas sul on vaja igapäevaelus kasutada rohkem kui ühte keelt? Kellega sa erinevates keeltes räägid? Millistel asjaoludel? Miks?

13. Milliseid keeli oleks hea osata? Miks? Kas see muudaks elu lihtsamaks? Raskemaks?

14. Kas mitmekeelseid inimesi hinnatakse Eestis kõrgemalt? Kuidas? Kas paljude keelte oskus muudab inimesi?

15. Kes peaks vastutama erinevate keelt õpetamise eest?

16. Kas sa arvad, et Eesti peaks olema mitmekeelsem? Või vähem mitmekeelne? Miks? Kas inimeste jaoks oleks parem kasutada ainult ühte keelt? Mis keel peaks see sellisel juhul olema?

IV Keel ja moderniseerumine

17. Kuidas on tehnoloogilised muutused, suurenenud mobiilsus, uued suhtlusvahendid jne mõjutanud Eesti ühiskonna, sinu kodust keelekasutust?
18. Kas sa kasutad uut meediat (Facebook, Twitter jne)? Mis keeli sa seal suhtlemiseks kasutad? Kas sa kasutad sotsiaalmeedia tõttu mingeid keeli rohkem/ vähem kui varem?
19. Millistes kohtades/maades sa oled reisinud? Millistes keeltes sa seal suhtlesid? Kas sa said hakkama? Kui ei, siis miks, mis läks valesti?
20. Kas erinevate keele õpetamine koolides on tõhus? Mida peaks tegema, et see oleks veelgi efektiivsem? Milline on meedia/interneti roll keeleõppes?
21. Kas kõikidel nendel keeltel, mida sa oskad, peaks olema omakeelne meedia? Millistel keeltel? Milline meedia?
22. Mida sa arvad keelte tuleviku kohta? Kas tulevikus või näiteks kümne aasta pärast kasutatakse maailmas rohkem või vähem keeli? Kuidas sa iseloomustaksid eesti keele tulevikku?
23. Mida tuleks sinu hinnangul teha, et erinevad etnilised rühmad või rahvused teineteist paremini mõistaksid? On see üldse vajalik? Kui oluline on siinkohal parem keelteoskus?

3.3.1.2 Fookusrühmaintervjuud

Fookusrühma intervjuud vähemusrühma liikmetega toimusid igast vanuserühmast valitud 4–6 respondendiga, lisaks korraldati 30–49 aastaste seas eraldi intervjuud naiste ja meestega ning täiendav intervjuu n-õ ekspertidega, st aktiivselt eesti keele ja kultuuri küsimustega tegelevate eesti keele kõnelejatega. Peaaegu kõik intervjuudes osalenud eestlased olid pärit kas Helsingist või selle lähiümbrusest. Intervjuud keskendusid keele ja kultuuri säilitamise küsimustele. Ühe intervjuu pikkus oli kuni 90 minutit. Intervjuud toimusid 2011. aasta kevadel ning need teostas Tiina Hakman.

Intervjuu juhend koosnes järgmistest teemadest:

- 1) Kuidas ja kus sa eesti keelt õppisid?
- 2) Kas sa oled kakskeelne/mitmekeelne? Miks/miks ei ole?
- 3) Kuidas sa igapäevaelus oma mõlemaid/kõiki keeli kasutad? Kas eri keeltest on kasu või on see probleem?
- 4) Kas selleks, et olla eestlane, tuleks eesti keelt kasutada?
- 5) Mida sa arvad sõnast „vähemus”? Kas sa kuulud vähemuse hulka?

6) Kelleks sa ise ennast pead? Kellena sa ennast identifitseerid? Kui oluline on keel selle identiteedi jaoks?

MITMEKEELNE SOOME

7) Kas Soome peaks olema veelgi mitmekeelsem ja -kultuurilisem? Või olema vähem mitmekeelne? Miks?

8) Kas mitmekeelseid inimesi hinnatakse Soomes kõrgemalt? Kes (Soomlased ise? Riik?)? Milles see väljendub?

9) Kas eesti keel on sinu hinnangul elujõuline keel Soomes? Kas on oht, et eesti keel tulevikus Soomes kaob?

10) Kuidas suhtutakse eesti keelde sinu perekonnas, naabruskonnas, eesti kogukonnas ning Soomes üldiselt? Kas eesti keelt väärtustatakse a) eesti keele kõnelejate ja b) soomlaste seas?

11) Kas lastega pered peaksid eesti keele ka oma lastele edasi andma? Miks peaksid? Miks ei peaks?

12) Kas avalikkus/ühiskond – näiteks kool – peaks vastutama vähemuskeelte toetamise eest, näiteks tagama õppetöö selles keeles või selle keele kohta?

13) Kes peaks üldse eesti keele eest vastutama? Miks?

14) Kuidas saaks eesti keele tulevikku Soomes üldse kindlustada? Mida tuleks selleks teha?

15) Kes peaksid keele säilitamise ja päästmise eest vastutama? Kas eesti keele rääkijad? Või ühiskond?

16) Kas eesti keelt on kaasaja ühiskonnas üldse vaja?

17) Milline võiks olla eesti keele s(t)aatus kümne aasta pärast, a) Soomes, b) Eestis?

3.3.2 Intervjuud kontrollrühmaga

Kontrollrühmaga korraldati fookusrühmaintervjuud. Fookusrühma intervjuudes enamusrühmaga osalesid soome meediaesindajad ning eksperdid vähemusküsimustes, kes on erialase tegevuse kaudu kursis ka Soome eestlaskonda puudutavate küsimustega. Intervjuude põhiteemad käsitlesid sisserännet, vähemus-, haridus- ja kultuuripoliitikat, meedia rolli, vähemuskeelte olukorda ja tulevikku Soomes. Intervjuude pikkus oli 90 minutit, kõigi intervjuude pikkus kokku on 11 tundi ja 18 minutit. Intervjuud toimusid 2011. aasta suvel ning need teostasid Tiina Hakman ja Kristiina Praakli.

Tabel 13 annab ülevaate Soome välitöödel kogutud aineestikust arvudes.

Respondentidele saadetud küsimustike arv		Tagastatud küsimustike arv		Vastamise protsent		Intervjuud		Intervjuu-ainestik (tunnid/minutid)	
Siht-rühm	Kontroll-rühm	Siht-rühm	Kontroll-rühm	Siht-rühm	Kontroll-rühm	Üksik-	Rühma-	Üksik-	Rühm-
800	800	170	146	21,25	18,25	8	8	09:58	11:18

Tabel 13. Soome välitööd arvudes: küsitlus- ja intervjuuainestik

3.4 ELDIA andmeanalüüsi põhimõtted⁷

Järgnevas alapeatükis antakse lühiülevaade ainestiku analüüsi põhimõtetest ja meetoditest. Kuigi ELDIA keelekogukonnad on üksteisest vägagi erinevad, analüüsiti välitööde ainestikke samadel põhimõtetel, ühtsete analüüsijuhiste ja mudelite alusel, et uuringu tulemused oleksid võrreldavad kõikide kogukondade lõikes.

3.4.1 Vähemuskeeled kui osa tänapäeva ühiskondade mitmekeelsusest

Ainestiku analüüsimise põhieesmärk oli saada uusi teadmisi mitmekeelsuse kesksete sotsioloogiliste, sotsioloogiliste ja õiguslike aspektide kohta Euroopas riikide näitel. Erinevalt valdavast osast (Euroopa) vähemuskeeli puudutavatest uurimustest lähtub ELDIA vajadusest toetada vähemuskeelte elujõulisust tunduvalt laiemas mitmekeelsuse kontekstis, kui senini on tehtud. Euroopa enamus- ja vähemuskeelte kõnelejad kasutavad iga päev mitut keelt. Paraku on vähemuskeelte kõnelejate juurdepääs paljudele keelega seotud ressursidele piiratum (nt formaalne keeleõpe), tihtipeale on ka nende majanduslikud võimalused kesisemad. Vähemuskeele elujõulisust ei määra üksnes vähemuskeele suhe enamuskeelega, vaid ka selle positsioon ühiskonna keelehierarhias. Mõnikord võib määravaks saada vähemuskeele seisund naaberriigis (nagu nt põhjasaami, karjala ja setu keele puhul). ELDIA respondendid valiti vähemus- ja enamusrühma (nn kontrollrühma) liikmete seast. Keeleainestik ei kirjelda seega üksnes uuritava kogukonna vähemuskeele oskust, kasutust ja hoiakuid oma keele, vaid samu aspekte ka enamuskeele ja teiste keelte (nt inglise, saksa, prantsuse, vene) suhtes. Ainestiku analüüsi üks eesmärke oli ka teha kindlaks kogukonnas/ühiskonnas valitsevad mitmekeelsuse mallid ning selgitada välja, kas vähemuskeele säilimist soositakse või takistatakse. Andmeanalüüsi ning aruandluse ühtsed juhised töötati välja Sia Spiliopoulou Åkermarki eestvedamisel, kes oli uuringu vastava tööetapi (7 WP) ja kogukondade võrdleva aruande („Comparative Report“) juht.

⁷Alapeatükk põhineb ingliskeelse originaalversiooni tekstil, mille autoriteks on Anneli Sarhimaa ja Eva Kühhirt.

3.4.2 ELDIA rakenduslik eesmärk

ELDIA rakenduslik eesmärk oli Euroopa keelte elujõulisuse baromeetri (ingl *European Language Vitality Barometer; EuLaViBar*) väljatöötamine. Baromeeter on analüüsivahend, mida saab hõlpsasti rakendada nii ELDIAs uuritud vähemuskeelte kui ka muude keelte elujõulisuse hindamisel. EuLaViBar on ELDIA põhitulemus ja -produkt. Keele kestlikkuse mõõtmise metoodikat ja mudelit esitleti Euroopa Nõukogule septembris 2012. Mudeli väljatöötamise lähtealused ning andmeanalüüsi põhimõtted on esitatud ELDIA võrdlevas raportis (Laakso jt 2013) ja uuringu käsiraamatus (*EuLaViBar Toolkit*; <http://phaidra.univie.ac.at/o:301101>). Uuringu tulemusi tutvustatakse detailselt teoses *Toward Openly Multilingual Policies and Practices* (Laakso jt 2016).

3.4.3. Keele elujõulisuse määratlemine ja mõõtmine

Üks ELDIA eeldusi on, et keele elujõulisus peegeldub nii kõneleja võimekuses ja soovis keelt avalikus ja privaatsfääris kasutada kui ka tema suutlikkuses keelt arendada ning järeltulevatele põlvkondadele edasi anda. Lisaks – toetudes keele elujõulisust käsitlevatele uuringutele (nt Joshua Fishmani, Leena Hussi, Christopher Stroudi ja Anna-Riitta Lindgreni tööd ning UNESCO keele elujõulisuse ning ohustatuse raportid 2003 ja 2009) –, lähtub ELDIA sellest, et keele elujõulisus on mõõdetav. Baromeeter ise tugineb kahe keeleökoloogi, François Grini ja Miquel Strubelli ideede mugandustele. ELDIA keelekogukondade analüüsimisel operatsionaliseeriti süstemaatiliselt Grini ideed **suutlikkusest** (*capacity*), **võimalustest** (*opportunity*) ning **soovidest** (*desire*) (lähemalt Grin 2006; Gazzola & Grin 2007), Strubelliilt kohandati mõtted keelekasutajatest kui **keeletoodete** (*language products*) tarbijatest (vt Strubell 1996, 2001). Ühisjooni leidub ka Joshua Fishmani põlvkondliku keelevahetuse katkemise astmelise skaala (*Graded Intergenerational Disruption Scale*) teooriaga, mis on alates 1990ndatest olnud uuringute kontseptuaalseks aluseks (lähemalt Fishman 1991).

Baromeetri neli fookusala on **suutlikkus**, **võimalused**, **soovid** ja **keeletooted**. ELDIA defineerib need järgmiselt.

- **Suutlikkus:** selle all mõeldakse kõneleja individuaalset suutlikkust keelt kasutada. Definiitsioon ei hõlma haridusest või peresisese keelekasutuse mallidest tulenevat nn objektiivset võimekust, kuna selle mõõtmine ja hindamine on problemaatiline. Sestap vaadeldakse objektiivset võimekust võimaluste fookusala all.
- **Võimalused:** nende all mõistetakse reegleid (nt seadusandlikke, hariduse, meedia jm valdkondade omi), mis võimaldavad, toetavad, piiravad või keelavad vähemuskeele kasutamist. Mõiste viitab üksnes olemasolevale, mitte kõnelejate soovitud ideaalregulatsioonile. Fookuslasse ei kuulu avalikust sfäärist välja jäävad keelekasutuse võimalused, kuigi avaliku ning erasfääri keelekasutus võivad põimuda või koguni kattuda (nt vestlused kolleegidega kohvipausi ajal).
- **Soov** näitab inimeste valmisolekut vähemuskeelt kasutada, see avaldub ka keelehoiakutes ja keelekasutuse suhtes tekkinud emotsioonides.

- **Keeletooted:** nende all mõistetakse vähemuskeelseid tooteid, aga ka nõudlust ning soovi seesuguste toodete ja teenuste järele (nt ilukirjandus, õppematerjal, kontserdid, etendused jne).

Fookusalad jagunevad neljaks dimensiooniks.

- **Seadusandluse** all mõistetakse keelt puudutavate õigusaktide olemasolu või puudumist, keelekasutuse ja keelelise mitmekesisuse toetamist või piiramist ja takistamist, samuti kõnelejate teadlikkust ja hoiakuid seadusandluse suhtes.
- **Haridus** viitab formaalse ning mitteformaalse õppimise ja õpetamisega seotud küsimustele (nt haridustase, keele omandamine, õppekeel; arvamused, emotsioonid, hoiakud hariduse suhtes jne).
- **Meedia** tähendab meediaga seotud küsimusi, nt meediatarbimine, vähemuskeelse meedia olemasolu, meediatoodete ja -tarbimise keel, enamusküsimuste käsitlemine vähemusmeedias, vähemusküsimuste käsitlemine enamusmeedias jne.
- **Keelekasutus ja interaktsioon** hõlmavad kõiki keelekasutuse aspekte erinevates situatsioonides erinevate inimestega.

Dimensioonid jagunevad omakorda tunnusteks, mille väärtused on defineeritud. Defineerimisel on lähtutud sellest, et oleks võimalik mõõta küsitluse vastuste mis tahes väärtusi vastavalt keele elujõulisuse baromeetri skaalale.

Aste Kirjeldus

- 0 Keele säilimine on kriitiliselt ohustatud.** Keelt mäletatakse, kuid ei kasutata spontaanselt ega aktiivses suhtluses. Keelekasutus ja -ülekanne pole kaitstud ega toetatud. Lapsi ja noori ei julgustata keelt õppima ega kasutama.
→ Selleks et vältida keele täielikku väljasuremist ja taastada selle kasutus, on vaja kiiresti rakendada tõhusaid keele elavdamise meetmeid.
- 1 Keele säilimine on tõsiselt ohustatud.** Keelt kasutatakse aktiivses suhtluses vähemalt mõnes kontekstis, kuid keelekasutuse ja/või -ülekandega esineb tõsiseid probleeme, sellisel määral, et keelekasutus võib lähitulevikus täielikult lakata.
→ Keele toetamiseks ja edendamiseks on vaja otsesid tõhusaid meetmeid.
- 2 Keele säilimine on ohustatud.** Keelekasutus ja -ülekanne väheneb või lakkab vähemalt mõnes kontekstis või teatud kasutajarühmades. Kui selline trend jätkub, võib keelekasutus kaugemas tulevikus täielikult lõppeda.
→ Tuleb rakendada tõhusaid meetmeid keelekasutuse ja -ülekanne toetuseks ning julgustuseks.
- 3 Keele säilimine on teatud määral saavutatud.** Keelt toetatakse institutsionaalselt ja kasutatakse mitmes kontekstis ja funktsioonis (samuti väljaspool nt peresfääri). Seda kantakse üle järgmisele põlvkonnale ja paljudel selle keele kõnelejal on valmisolek ja soov kujundada välja kestlik mitmekeelsuse mudel.

→ Keelehoiumeetmed on edukad ning neid tuleb toetada ja jätkata.

- 4 Keele säilimine on hetkel saavutatud.** Keelt kasutatakse laialdaselt ja edendatakse mitmeti. Keel ei ole ohustatud: miski ei viita, et (märkimisväärne) osa kõnelejaid loobub keelest ja selle ülekandest järgmisele põlvkonnale, kuni keele sotsiaalne ja institutsionaalne toetus jääb praegusele tasemele.

→ Keele seisundit tuleb seirata ja keelekasutust toetada pikas perspektiivis.

Fookusaladest ja küsitlustulemustest lähtuvalt on keelehoiu skaala süstemaatiliselt operatsionaliseeritud. Operatsionaliseerimise metoodikas on võetud arvesse erinevate tunnuste erinevaid väärtusi, mis võimaldavad kvantitatiivsetele küsitlusandmetele tuginedes ning kvalitatiivseid andmeid kvantifitseerides teha järeldusi iga uuritava keele hetkeseisundi kohta.

3.5 Andmeanalüüsi metoodika

Küsitlusandmeid ja intervjuuainestikku analüüsisid ELDIA teadurid. Selleks, et saavutada uuringu terviklik eesmärk, keskendusime andmete analüüsimisel vaid nendele küsimusele, mis on olulised baromeetri väljatöötamise osas. Seega võtsime süvitsi vaatluse alla vaid teatud osa uutest andmetest ning mitmed iga üksiku keelekogukonna seisukohast olulised aspektid tuli jätta võrdlevast analüüsist kõrvale.

3.5.1 Küsitlusandmete analüüs

Andmetöötluse eest vastutasid ja sellega tegelesid ELDIA statistikud, kelle töö tulemusena valmisid nominaal- ja järjestustunnuste väärtuste sagedus- ja jaotustabelid, aga ka iga küsimuse vastuste põhjal välja arvutatud baromeetri väärtused. Järgmise etapina analüüsi kirjeldavat statistikat ning koostati selle graafilised väljundid, st joonised ja tabelid. Nii vähemus- kui ka kontrollrühma küsimustik sisaldas üksikuid avatud küsimusi ning mõningaid täpsustavaid küsimusi, mille statistiline analüüs polnud otstarbekas. Nende küsimuste vastuste analüüs toimus kvalitatiivselt. Mitmele küsimusele oli respondentidel võimalik lisada täpsustavaid kommentaare, mida võeti aineistiku analüüsimisel samuti arvesse.

3.5.2 Intervjuuainestiku analüüs

Intervjuuainestik transkribeeriti ja märgendati vabavaraliste programmide abil (Transcriber ja ELAN). Transkribeerimise põhimõtted töötati välja tööseminaridel Oulus ja Mariboris. Transkribeerimisele järgnes aineistiku esmane analüüs ja vestlusteemade märgendamine tarkvaraprogrammi ELAN (EUDICO Linguistic Annotator; www.lat-mpi.eu/tools/elan) abil. Märgendamisel keskenduti kolmele põhikategooriale: **keele staatus** (*Status of language*; StL), **keeleilmingud** (*Linguistic Phenomena*; LP) ja **diskursusteemad** (*Discourse Topics*; DT), mille detailsem rühmitamine esitatakse tabelis 14.

Põhiteemad	Alateemad
Keelekasutus	Emakeel, suhtlus, osaoskused (arusaamine, rääkimine, lugemine, kirjutamine), keelekasutuse toetamine enamuse- ja vähemuskeeles, keeleoskused, teised keeled
Keele õppimine	Keele omandamine, keelte õppimise viis (enamus- ja vähemuskeel, muud keeled); emakeel; enamuse- ja vähemuskeele ülekanne
Haridus	Haridustase, tööturg, haridus, õppekeel, emakeel
Mobiilsus	Mobiilsuse aste (kõrge mobiilsus, mobiilsus, mittemobiilsus), pendeldamine, kohaülesus
Hoiakud	Surve (surve, surveta, ükskõiksus), keele segunemine, emakeel, keeleõppimine, mitmekeelsus, ühiskondlik vastutus, natsionalism, vähemusaktiivsus, etnilisus, korrektsus, identiteet, konfliktid, ajalooline teadlikkus/ minevikukogemused, seadusandlus
Seadusandlus	Teadlikkuse tasand (teadlikkus/teadmatus), hoiakud seadusandluse suhtes, seadusandluse kvaliteet ja tõhusus, tööturg, keelekasutus toetamine, keelamine, piiramine, keelepoliitika
Meedia	Meediakasutus, meediatüüp (sotsiaalmeedia, kohalik meedia, riiklik meedia, piirideülene meedia, enamusekeelne meedia, vähemuskeelne meedia, ükskeelne/mitmekeelne)
Situatsioon	Avalik, poolavalik, isiklik
Vestluspartner(id)	Ise, isa, ema, vanavanemad, lapsed, abikaasa, sugulased, sõbrad, kolleegid, naabrid, ülemus, ametnikud (avalik suhtlus), teised
Koht	Kool, kodu, töökoht, kauplused, tänav, raamatukogu, kirik, ametkonnad, kogukonna üritused
Eluetapp	Lapsepõlv, noorukiiga, täiskasvanuaeg, vanaduspõlv; eelkool, kool, ülikool/kõrgharidus, tööelu, pensioniiga, pensionipõlv, hetkeolukord
Sugu	Mees, naine
Emakeel	Võistlemine, kommunikatiivne väärtus, sotsiaalne või kultuuriline kinnistatus, normatiivsus, korrektsus, säilitamine, identiteet, tööturu olulisus, praegune seis, ajalooline teadlikkus, konfliktid

Tabel 14. ELDIA intervjuude vestlusteemad

Märgendamisele järgnes iga vestlusteema kvalitatiivne analüüs. Et intervjuuainestikud oleksid maksimaalselt kasutatavad nii uuringuraporti (nn *Case-Specific Report*) kirjutamisel kui ka edasises uurimistöös, koostati iga intervjuu kohta lühike, umbes poole lehekülje pikkune kirjeldus, mis sisaldas olulisimat teavet intervjuu ja respondendi kohta (nt sotsiodemograafilised andmed, esimesena omandatud keel, kodukeeled, põlvkonnavahe ja -sisene suhtlus jne). Iga intervjuu kohta on koostatud ka üldisem kirjeldus, milles käsitletakse järgmisi aspekte:

- Kas ja kuidas toetavad intervjuudes käsitletud teemad statistilise analüüsi tulemusi?
- Kas on ilmnenud uusi probleeme, vaatenurki jms?
- Kuidas uurija kommenteerib endiselt ebaselgeks jäänud küsimusi?
- Kuidas uurija hindab intervjuuainestiku tulemuslikkust?

4. ANALÜÜS

4.1 Seadusandluse analüüs

Peatüki ingliskeelse originaalteksti autor on Sia Spiliopoulou Åkermark (ELDIA seadusandluse analüüside töörühma juht), kelle koostatud kokkuvõtte tugineb Lisa Gransi raportile (Grans 2011).

Soome riigikeeled on vastavalt põhiseadusele (1919) ja keeleseadusele (1922) soome ja rootsi keel – seega on Soome olnud omariikluse väljakuulutamisest alates kakskeelne riik. Seadustega sätestatud eristaatus on ka saami keeltele ja kultuuril. Soome põhiseadusega (1999) on tagatud saamide kui Soome põlisrahva õigus säilitada ja arendada oma keelt ja kultuuri. Seadus annab neile ka õiguse keeleliseks ja kultuuriliseks autonoomiaks saami traditsioonilistel elualadel Soomes. Saami keeleseadus (1991) tagab saamidele õiguse kasutada ametlikus suhtluses oma keelt.

Eesti keele kõnelejad on Soomes suuruselt neljas keelerühm soome, rootsi ja vene keele kõnelejate järel. Suurem osa eesti keele kõnelejaist on suhteliselt hiljuti riiki sisserännanud, kel puudub Soome kodakondsus. Eesti keelt ei peeta Soomes ametlikuks vähemuskeeleks.

Kuigi Soome poliitikas ja seadusandluses on vähemuste keeleküsimate käsitlemisel pikad traditsioonid, keskenduvad need „vanadele” vähemustele. Tõsi, haridusseadustikus on võetud arvesse võimalust õpetada ja kasutada õppekeelena muidki keeli kui Soome rahvuskeeli: näiteks erakoolide muus kui riigikeeltes toimuv õppetöö sätestati seadusega 1963. aastal. Sisserännanute emakeelte käsitlemises Soome seadusandluses traditsioonid puuduvad.

Eri keelekogukondadele pööratakse seadusandluses erineval määral tähelepanu. Kuigi Soomes la-sub kohustus teavitada rahvusvahelisi inimõigusorganisatsioone peaaegu kõikide „vanade” vähemuskeelte olukorrast, raporteerib Soome vaid ühe keele, nn „vana” vene vähemuskeele seisundist. Soome riik on välja töötanud keelepoliitilised arengukavad roma, saami ja soome viipekeele toetamise tarbeks, eesti ja karjala keele kohta vastavad arengukavad hetkel puuduvad.

Keeleline mitmekesisus kui kogu ühiskonna üks eesmärke avaldub varjatud kujul ka kahe riigikeele mõistes ning keelerühmade ühises põhiseaduslikus õiguses säilitada ja arendada oma keelt ja kultuuri. Kuigi ükski valitsuse meede ei rõhuta põhieesmärgina mitmekeelsust, on üksikisiku mitmekeelsuse saavutamine Soome haridussüsteemis üks eesmärke: nii näiteks on teise kodumaa keele (soomekeelsetele rootsi, rootsikeelsetele soome) ja võõrkeelte õppimine Soome üldhariduskoolides kohustuslik.

4.2. Meediaanalüüs

Peatüki ingliskeelse originaalteksti autor on Reetta Toivanen (ELDIA meediaanalüüsi töörühma juht), kelle koostatud kokkuvõtte tugineb Sonja Laitineni koostatud raportile.

Meediaanalüüsi eesmärk Soomes oli leida, kuidas käsitletakse vähemuskeeli, keelehoolet, keelekadu ja keele elavdamist nii enamus- kui vähemusmeedias. Analüüsi põhihüpoteesiks oli, et viis, kuidas meedia keelevähemusi käsitleb, kõneleb ühtlasi sellest keskkonnast, kus kogukond keelt säilitada ja elavdada püüab. Enamusmeedias avalduvad hoiakud seletavad mingil määral ka (enamus)ühiskonna hoiakuid vähemuskeelsete kogukondade suhtes, vähemusmeedias avalduvad arvamused ja hoiakuid jällegi kirjeldavad väljakutseid ja võimalusi, millest kogukond oma liikmeid teavitada soovib.

Meediadiskursuse analüüsi võtmeküsimused olid järgmised:

1. Kuidas vähemuste üle arutatakse enamus- ja vähemusmeedias?
2. Kuidas positsioneeritakse enamus- ja vähemusmeediat või kuidas nad positsioneerivad ennast ja üksteist meediaväljal?
3. Kuidas informeerib enamus- ja vähemusmeedia oma publikut rühmadevahelistest suhetest?
4. Kas keelehoole on teemaks ja kuidas selle üle arutletakse?
5. Millised rollid ja funktsioonid antakse enamus- ja vähemuskeeltele meedias?

Selleks et jälgida materjali longituudseltselt ja analüüsida vähemuskeele kogukondade olukorra muutust, võeti vaatluse alla kolm ajaperioodi: veebruar–märts 1998 (aeg, mil jõustus Euroopa vähemus- või regionaalkeelte harta), sügis 2005 ning november 2010–jaanuar 2011.

Meediaanalüüsi tulemused ütlevad kokkuvõtvalt järgmist:

Kuigi eestlased on emakeelena kõnelejate arvu poolest suuruselt teine vähemusrühm Soomes, puudub Soome eestlastel omakeelne meedia, st eestikeelne televisioon, raadiosaated ja trükimeedia. Soome eestlased tarbivad Soome meediat ja/või satelliidi või interneti vahendusel Eesti Rahvusringhäälingu (ETV, ETV2, Vikerraadio, Klassikaraadio) ning erameedia (Kanal 2, TV3) toodangut, samuti loetakse veebis eestikeelseid ajalehti-ajakirju. Omal ajal Tampere eestlaste initsiatiivil välja antud ajaleht Eesti Leht (ilmumisaeg 1997–2003), hilisem Binokkel (2003–2004), on ilmumise lõpetanud. Soome eestlaste peamised info edastamise kanalid on suhtlusvõrgustikud (nt Facebook), blogid ning eesti seltside veebilehed.

Mõlemad uuringus analüüsitud enamusmeedia ajalehed Helsingin Sanomat ning Kaleva on avaldanud artikleid vähemusi puudutavatel teemadel, nt haridus, seadusandlus, keelekasutus jne. Paraku on neis eestikeelset vähemust harva käsitletud: eri vähemustest on esiplaanil Soome rootslased, saami kogukonnad Põhja-Soomes või sisserännanud (kuid harva eestlased). Vaid vähesed

artiklid on käsitletud eesti keelt ja keele säilitamist Soomes. Eestlastele ei anta „erilist” rolli, neid esitletakse ühe vähemusena teiste hulgas.

Eestikeelset elanikkonda käsitlevad vähesed meediakajastused ei toonud välja eesti keele kõnelejate huvisid või eesmärke Soomes. Meediakajastused puudutavad eeskätt oma emakeele õpet põhikoolides. Kuigi õppe korraldamine ja pädevate õpetajate leidmine ei pruugi olla alati kerge, ei näi eestlased probleemile tähelepanu pöörvat ega pole esitanud ühtki pretensiooni või nõuet Soome ühiskonnale ja/või parlamendile. Eesti keele kõnelejad pole senini ka oma keeleliste õiguste eest aktiivselt tegutsenud. Kui näiteks venekeelsed nõuavad vene keelele Soomes paremat positsiooni, siis eestlased – kes moodustavad peaaegu sama suure vähemuse – ei too oma häält avalikkuses kuuldavale. Senini ilmunud artiklites näib kõige rohkem avalduvat lootus, et eesti keele kõnelejad võivad diskrimineerimist kartmata ka edaspidi eesti keelt kasutada. Samas peetakse soome keele õppimist ja kasutamist ametlikus suhtluses loomulikuks.

4.3 Sotsiolingvistiline analüüs

Esimene alapeatükk (4.3.1) „Keelekasutus ja interaktsioon” annab lühiülevaate sotsiolingvistilise küsitluse põhitulemustest kaheksa alateema lõikes: „Emakeel” (4.3.1.1), „Põlvkondade-vaheline ja -sisene keelekasutus” (4.3.1.2), „Hinnang oma keeleoskusele” (4.1.1.3), „Keelevalikud eri valdkondades” (4.3.1.4), „Keeled ja tööturg” (4.3.1.5), „Keelekorraldus ja keelehoid” (4.3.1.6), „Eesti ja soome keele kasutuse toetamine ja takistamine” (4.3.1.7) ja „Keelehoiakud” (4.3.1.8). Teine alapeatükk (4.3.2) tutvustab meedia- ja kultuuritarbimise uuringu tulemusi, kolmas (4.3.3) seadusandluse tundmise tulemusi.

4.3.1 Keelekasutus ja interaktsioon

4.3.1.1 Emakeel

Peaaegu kõik (st rohkem kui 90%) uuringus osalenud respondendid on eesti keele sünnipärased kõnelejad ja peavad oma emakeeleks eesti keelt. Tulemus on ootuspärane, kuna enamik vastanuist (88,7%) on sündinud ja üles kasvanud Eestis ning omandanud eesti keele põlvkondliku järjepidevuse teel eestikeelses keskkonnas. Eesti keele sünnipärane kõnelemine nähtub ka respondentide antud hinnangutest eesti keele oskuse kohta (lähemalt alapeatükis 4.1.1.3). Tulemust võib pidada oodatuks: kuigi uuringus osalenute näol on tegu väljaspool Eesti territooriumi elavate eesti keele kõnelejatega, on valdav osa vastanuist n-ö esimese põlvkonna sisserännanud, kes on sündinud ja üles kasvanud Eestis, kuid vahetanud täiskasvanueas elukohariiki.

Endiselt Ingerimaalt pärit respondendid peavad oma emakeelteks Ingerimaa piirkondlikke traditsioonilisi keeli, üldjuhul ingerisoomi ja vene keelt, üksikjuhtudel ka eesti keelt. Eesti keel on siiski vaid üksikute ingerisoomi taustaga vastanute puhul olnud nende lapsepõlvekeel: uuringus osalenud ingerisoomlaste esimesed kontaktid eesti keelega on üldjuhul tekkinud pärast Eestisse jõud-

mist Teise maailmasõja aastatel. Eesti keel on nende jaoks pigem teine keel (mitte võõrkeel), sest kõik küsitluses osalenud ingerisoomlased on omandanud eesti keele varases lapsepõlves või algkooliealisena.

End **mitme emakeele kõnelejaks** pidavate respondentide arv on väike: vaid umbes kümnendik (st 17 respondenti) vastanuist peab oma emakeeleks rohkem kui ühte keelt: üldjuhul eesti+soome (6), eesti+vene (6), vene+soome (2), eesti+võru (1), eesti+saksa (1) või ingerisoomse+vene keelt (1). Suurem osa mitme emakeele kõnelejaist ongi pärit endise Nõukogude Liidu territooriumilt Ingerimaalt.

Keelelise tausta mõttes (emakeelte arv, lapsepõlve suhtluskeeled vanemate ja vanavanematega, vanematevaheline suhtluskeel jne) on ingerisoomlaste näol tegu uuringu kõige heterogeensema rühmaga. Samas määratlevad ka endisel Ingerimaal sündinud respondentid oma emakeelt või emakeeli erinevalt. Emakeele tähendus on muutunud ka mõnede Euroopa Liidu idalaienemise järel Soome emigreerunud eestlannade emakeelte kontseptsioonides, kes peavad emigreerumise järgselt oma „uueks emakeeleks” soome keelt („Kui elasin Eestis, oli emakeel eesti keel, nüüd on soome keel.”).

Kontrollrühma respondentide emakeel. Kontrollrühma küsitlusest osalenuist (kogu arv 145) 132 peab oma emakeeleks soome keelt, 12 respondenti rootsi keelt. Muude emakeeltena nimetati inglise (1), vene (1) ja prantsuse keelt (1), rohkem kui kahte keelt peab emakeeleks neli vastanut.

4.3.1.2 Põlvkondadevaheline ja põlvkonnasisene keelekasutus

Peaaegu kõik respondentid on suhelnud lapsepõlves ja täiskasvanueas (st uuringu korraldamise hetkel) oma vanavanemate, vanemate ning õdede-vendadega ainult eesti keeles. Harvadel juhtudel (kokku neli respondenti) on eesti keele kõrval kasutatud ka muid keeli (võru, vene saksa). Detailsed andmed eesti keele osakaalu kohta põlvkonnasiseses suhtluses esitatakse joonistel 1 ja 2.

Eesti keele kõnelejate selget keelelist identiteeti kinnitavad nende vastused põlvkondadevahelise ja -sisese keelekasutuse kohta, millest nähtub eesti keele kõnelemise järjepidevus: suurem osa (üle 86%) vastanuist on suhelnud **ema- ja isapoolsete vanavanematega** ainult eesti keeles. Muu suhtluskeel või -keeled (üldjuhul soome, ingerisoomse, vene või võru keel või nende kombinatsioonid) on olnud kasutusel u 10% kodudes (enamasti ingerisoomlased). Mitmekeelsest suhtlusest vanavanematega on põhjust rääkida seitsme respondendi puhul – enamikul juhtudel on tegu ingerisoomse taustaga respondentidega, kelle suhtluskeelte hulka vanavanematega on lisandunud pärast Eestisse saabumist ka eesti keel. Nii on neli respondenti suhelnud oma vanavanematega nii eesti kui ka vene keeles, kaks respondenti eesti ja soome keeles. Ühe väljaspool Eestit ning endise Nõukogude Liidu territooriumi sündinud respondendi suhtluskeeled vanavanematega on olnud eesti, vene ja prantsuse keel.

Respondendi ja tema vanemate vaheline suhtluskeel on peaaegu kõikidel olnud nii lapsepõlves kui ka uuringu korraldamise hetkel ainult eesti keel. Muid (ema)keeli või mitmekeelse suhtluse malle on kasutatud vähe. Siiski, erinevalt suhtluskeeltest vanavanema-tega ilmneb eeskätt **emade** ja respondentide vahelises suhtluses mitmekeelse keelekasutuse suurem osakaal. Kuigi enamik emadest (kokku 152) on respondentide hinnangul suhelnud temaga lapsepõlves eesti keeles, mainib 30 respondenti enda ja emavahelise suhtluskeelena rohkem kui ühe keele kasutamist. Mitmekeelsetest suhtluskeele kombinatsioonidest domineerivad kas eesti-vene (11) või eesti-soome (9); muudest keelepaaridest eesti-võru (3), eesti-saksa (3), eesti-vene-soome (2), soome-vene (1) ning eesti-võru-vene-saksa keel (1). Rohkem kui kahe keele kasutamist mainis 11 respondenti.

Sarnaselt emadega on valdava enamiku respondentide isad suhelnud nendega nii lapsepõlves kui ka uuringu korraldamise hetkel enamasti ainult eesti keeles. Muude lapsepõlve suhtluskeelena nimetati soome või ingerisoomi (14), vene (2) ja võru keelt (1). Mitmekeelne suhtlus on olnud marginaalne ja rohkem kui kahes keeles on lapsepõlves isadega suhelnud kuus, täiskasvanueas kolm respondenti. Peamiste keelepaaridena nimetati eesti-soome, eesti-vene ja eesti-võru keelt.

Põlvkonnasiseste keelevalikute raames paluti nimetada ka **vanematevahelised suhtluskeeled**. Nendestki vastustest nähtub, et domineerib eesti keele kasutus (87%). Muudest keelevalikutest on 14 respondenti nimetanud soome (sh ingerisoomi), vene (6) ja rootsi (1), üksikjuhtudel ka eesti-vene (3), eesti-soome (1) ning eesti-rootsi (1) keele kasutamist.

Vastused respondendi suhtluskeelte kohta **õdede-vendadega** nii lapsepõlves kui ka uuringu korraldamise hetkel viitavad samuti ülekaalukale monolingvaalsele eestikeelsele suhtlusele, st peaaegu kõik vastanud (91%) on suhelnud ja suhtlevad praegugi (88%) õdede-vendadega eesti keeles. Muudest keeltest on kolm respondenti suhelnud soome (sh ingerisoomi), vene (1), rootsi (1), eesti ja soome (3), vene ja soome (3) ning vene, eesti ja soome (1) keeles.

Respondentide suhtluskeel abikaasa/partneri ja lastega

30% vastanuist arvab, et kasutab abikaasaga/partneriga ainult eesti keelt, 42% soome või mingit muud võõrkeelt, ligi kolmandik vähemalt kahte keelt (enamasti soome ja eesti keeles). Ainult eesti keele kasutus on vähene.

Eri põlvkondade ning suhtluspaaride lõikes tuleb mitmekeelseimaks pidada respondendi ja tema abikaasa/partneri vahelist suhtlust, kus avalduvad eri keelevalikud ning rakendatakse mitmekeelse suhtluse eri malle. Vähemusrühma suhtluskeel abikaasa või partneriga on umbes 30% vastanute puhul ainult eesti keel, ligi 42% vastanuist suhtleb abikaasa/partneriga kas ainult soome keeles või mõnes muus keeles (nt inglise, vene, rootsi või saksa keeles), ligi kolmandik (32%) rohkem kui kahes keeles (enamikul juhtudel soome ja eesti keeles). Muudest keelevalikutest mainiti soome+inglise (2), eesti+vene (1), eesti+rootsi (1), saksa+inglise+eesti (1), soome+rootsi (1) ja eesti+soome+vene (1) kasutamist. Respondentide vastustest nähtub, et soome keelt kasutatakse abikaasadevahelise põhisuhtluskeelena, eesti keelt seevastu kindlates funktsioonides ning eesmärkidel.

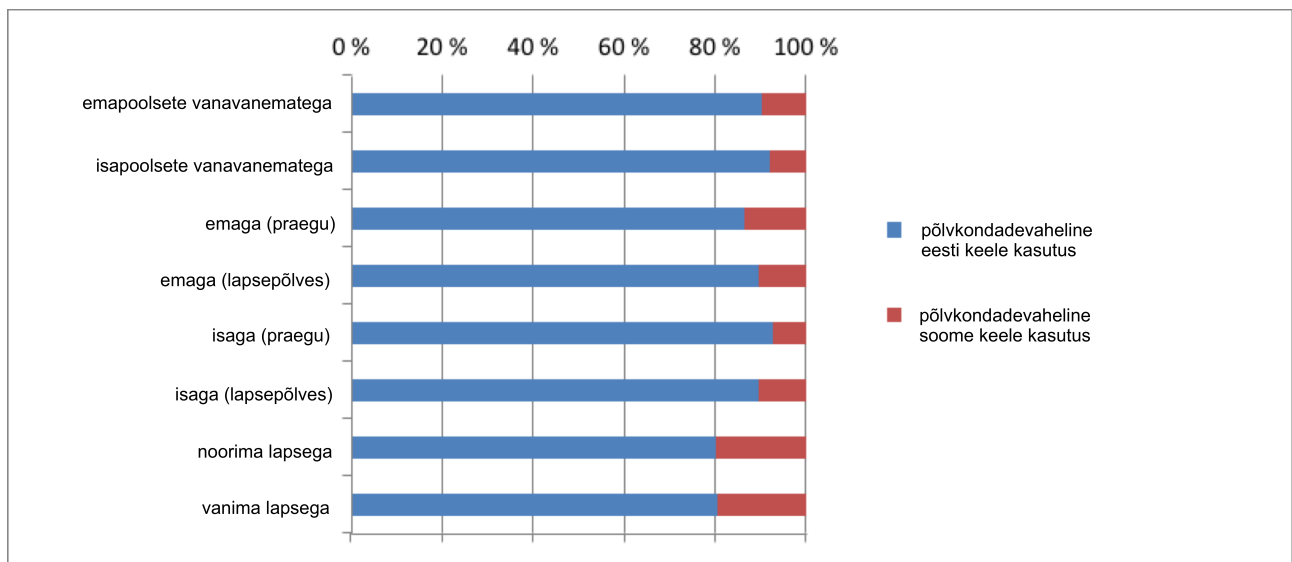
Niisamuti sõltub eesti keele kasutamine vestluspartnerist ja -teemadest, vestluse toimumise kohast ja teistest vestluse juures viibijaist.

Suurem osa vastanuist kasutab nii vanima kui ka noorima lapsega suheldes ainult eesti keelt. Suhtluskeelte valikuid lapse/lastega iseloomustab valdavalt eesti keele kasutamine, st suurem osa vastanuist suhtleb oma vanema ja noorema lapsega ainult eesti keeles. Ainult soome keeles suhtleb lastega viis respondenti. Muudest keeltest mainiti ühel juhul ungari keele kasutamist. Eesti-soome paralleelset kasutust mainis 20% vastanuist. Respondentide eitav hoiak eesti keele kasutamise ja põlvkondliku jätkusuutlikkuse suhtes nähtub kahe vastanu kommentaaridest, kes ei pea eesti keele edasi andmist vajalikuks (vt näited 1 ja 2):

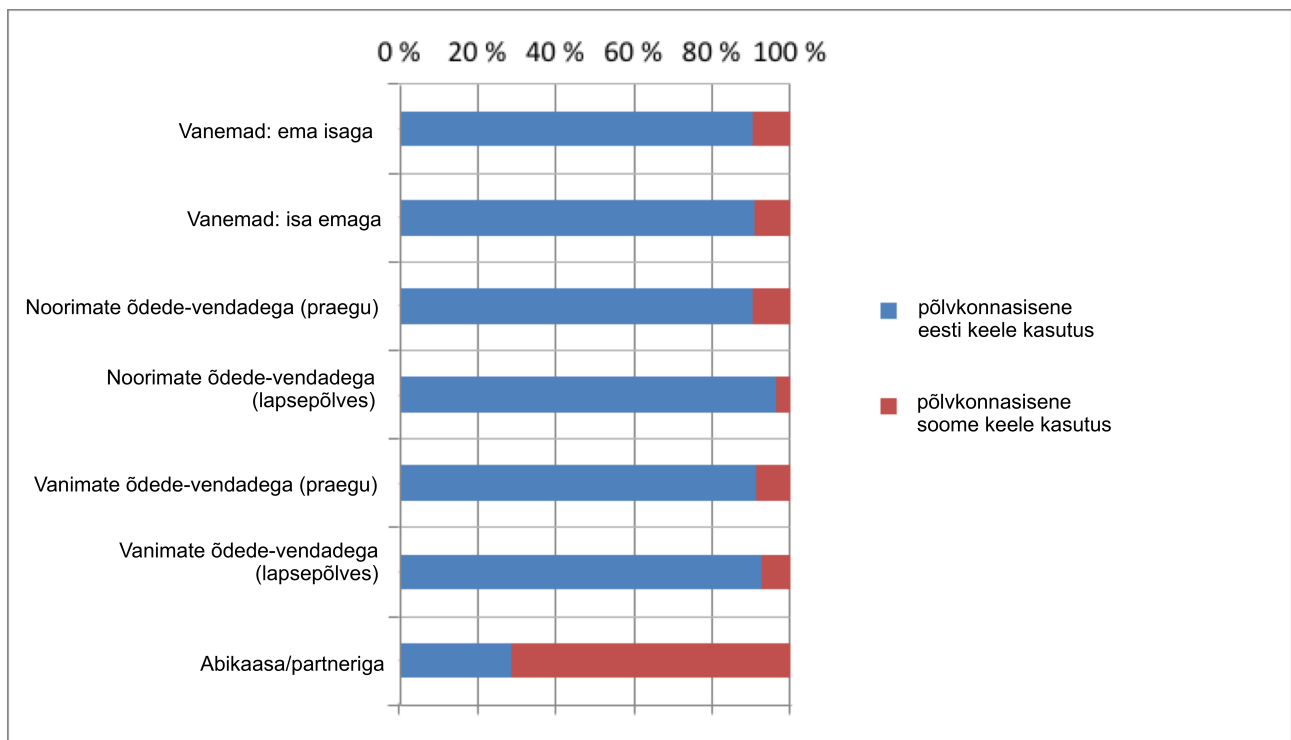
(1) *Emme puhu viroa, koska lapsi ei tarvitse sitä.*

(2) *Kui elasin Eestis, oli emakeel eesti keel, nüüd on soome keel.*

Respondentide keelevalikuid lähisugulaste, abikaasa/partneri ja lastega illustreerivad järgmised joonised.

Joonis 1. Põlvkondadevahelised keelevalikud, %

Joonis 2. Põlvkonnasisesed keelevelikud, %

Kontrollrühm. Kontrollrühm suhtleb abikaasa/partneriga valdavalt soome keeles (83%), muid suhtluskeeli nimetati üksikjuhtudel. Muudest keeltest nimetati rootsi, karjala, saksa, inglise, vene, ukraina, valgevene ja katalaani, poola ja heebrea keelt.

4.3.1.3 Hinnang oma keeleoskusele

Respondentidel paluti viieastmelisel skaalal („vabalt – hästi – mõnevõrra – halvasti – üldse mitte“) anda hinnang oma keeleoskusele kõigis osaoskustes (arusaamine, lugemine, kirjutamine, rääkimine). Vastanute tegelikku keeleoskust ei testitud, kõik tulemused põhinevad subjektiivsetel hinnangutel.

Küsitud keelte lõikes hindavad respondendid kõige paremaks eesti, seejärel soome keele oskust. Võõrkeeltest valdavad eesti keele kõnelejad kõige paremini vene keelt – seda osatakse selgelt paremini kui inglise või saksa keelt – , soome keele kõnelejad räägivad eestlastest paremini rootsi ja inglise keelt.

Enamik uuringus osalenuist arvab, et räägib eesti keelt vabalt või hästi. 82-92,1% respondentidest hindab eesti keele oskuse taset kõigis osaoskustes sõnaga „vabalt“ (vt tabel 15). Vastanute seas polnud kedagi, kes ei oskaks üldse eesti keelt.

Eesti keel	Vabalt (%)	Hästi (%)	Mõnevõrra (%)	Halvasti (%)	Üldse mitte (%)
Arusaamine	92,1%	7,9%	---	---	---
Rääkimine	89,3%	10,1%	0,6%	---	---
Lugemine	89,9%	9,5%	0,6%	---	---
Kirjutamine	82%	14,4%	7%	3,6%	---

Tabel 15. Eesti keele kõnelejate hinnangud eesti keele osaoskuste kohta, %

Soome keelt valdavad „vabalt” ehk emakeelena kõneleja tasemel umbes pooled uuringus osalenutest. Soome keel on peaaegu kõikide jaoks täiskasvanueas kolmanda või neljanda keelena omandatud või õpitud võõrkeel. Sestap on ka soome keele oskuse tase respondentide erinev ning vaid umbes pooled vastanuist arvavad, et saavad aru, räägivad ja loevad soome keeles „vabalt” (51,5–64%); 36,8% arvab, et kirjutab soome keeles „vabalt” (lähemalt tabel 16). Vastanute seas pole kedagi, kes ei oskaks üldse soome keelt.

Vaadates soome keele oskust soo, vanuse ja haridustaseme lõikes näeme, et naiste keeleoskus on meeste omast parem: kui ligi 40% naisrespondentidest hindab rääkimisoskust soome keeles „väga heaks”, siis meestest annab soome keele suulisele oskusele sama kõrge hinde 12,5% vastanuist. Sedavõrd kõnekad erinevused on ilmselt seletatavad naiste töökohtadega (haridus- ja teenindusvaldkond, teadustöö), mis eeldavad soome keele väga head või kõrgetasemel valdamist. Vanuselise jagunemise lõikes valdavad soome keelt kõige paremini 50–64aastased, järgnevad 30–49- ja 18–29aastased. Haridustaseme lõikes on kõige paremad soome keele oskajad keskharidusega respondendid.

Umbes pooled eesti keele kõnelejatest (41,6%) ei ole soome keelt kunagi teadlikult õppinud, vaid on omandanud keele igapäevase suhtluse ja/või soome(keelse) massimeedia abil. Eesti ja soome keele lähisugulusele viidates ei pidanud mitmed respondendid soome keele teadvustatud ja teadlikku õppimist vajalikukski. Tulemused soome keele oskuse kohta esitatakse tabelis 16.

Soome keel	Vabalt (%)	Hästi (%)	Mõnevõrra (%)	Halvasti (%)	Üldse mitte (%)
Arusaamine	55,6%	37,9%	5,9%	0,6%	---
Rääkimine	51,5%	39,1%	8,3%	0,6%	0,6%
Lugemine	64,1%	24,7%	9,4%	1,8%	---
Kirjutamine	36,8%	34,9%	20,5%	7,2%	0,6%

Tabel 16. Eesti keele kõnelejate hinnangud soome keele osaoskuste kohta, %

Teistest võõrkeeltest paluti hinnata inglise, vene, rootsi ja saksa keele oskust. Tulemusi lühidalt kokku võttes võib öelda, et muudest võõrkeeltest valdavad respondendid kõige paremini vene keelt: pooled vastanuist (54–58%) saavad vene keelest aru, räägivad ja loevad „vabalt” või „hästi” (vt tabel 18). Mõnevõrra madalamalt hinnatakse vene keele kirjalikku väljendusoskust: 43,2%

vastanuist arvab, et tema vene keele kirjalik oskus on vähemalt kas „väga hea” või kõrgemgi. Vaid üksikud respondendid arvavad, et ei oska üldse vene keelt.

Respondentide inglise keele oskus on vene keelest selgelt madalam. Inglise keelt valdab kõigi osaoskuste lõikes „vabalt” 12–17% vastanuist (vt tabel 17), ligi kolmandik (25,7–29,6%) arvab, et saab aru, räägib ja loeb inglise keeles „hästi”. 8,5–26,1% vastanuist ei oska inglise keelt üldse (tulemustest lähemalt vt tabel 15) või kui, siis suudetakse keelest mingil määral aru saada, kuid mitte rääkida ega kirjutada. Nii näiteks puudub rohkem kui veerandil (26,1%) vastanuist inglise keeles kirjutamisoskus, küll aga on samad respondendid suutelised mingil määral inglise keelest aru saama, rääkima ja lugema.

Inglise keel	Vabalt (%)	Hästi (%)	Mõnevõrra (%)	Halvasti (%)	Üldse mitte (%)
Arusaamine	13,4%	29,6%	29,6%	19%	8,4%
Rääkimine	12,5%	25,7%	25,7%	25%	11%
Lugemine	17,3%	28,6%	21,8%	16,5%	15,8%
Kirjutamine	13,4%	15,7%	29,1%	15,7%	26,1%

Tabel 17. Eesti keele kõnelejate hinnangud inglise keele osaoskuste kohta, %

Vene keel	Vabalt (%)	Hästi (%)	Mõnevõrra (%)	Halvasti (%)	Üldse mitte (%)
Arusaamine	19,6%	38,1%	25,6%	10,7%	6%
Rääkimine	18,2%	36,4%	26,7%	10,3%	8,4%
Lugemine	26,7%	27,3%	24,9%	10,3%	10,9%
Kirjutamine	14,8%	28,4%	24,1%	19,8%	13%

Tabel 18. Eesti keele kõnelejate hinnangud vene keele osaoskuste kohta, %

Saksa ja rootsi keelt (tabelid 19 ja 20) osatakse vähe. Rootsi keelt valdavad „vabalt” või „väga hästi” üksikud respondendid (5–6% vastanuist), rohkem kui pooled eesti keele kõnelejaist ei valda rootsi keelt üldse (eri osaoskuste lõikes 66,7–80,2% vastanuist). Respondentide saksa keele oskus on mõnevõrra parem, st 7–10% vastanuist arvab, et tema saksa keele oskus on kõigi osaoskuste lõikes vähemalt „väga hea”. Saksa keelt ei oska üldse 44–62,3% vastanuist.

Saksa keel	Vabalt (%)	Hästi (%)	Mõnevõrra (%)	Halvasti (%)	Üldse mitte (%)
Arusaamine	2,6%	6%	13,8%	33,6%	44%
Lugemine	4,4%	3,5%	15%	24,8%	52,2%
Rääkimine	2,6%	5,2%	10,3%	28,4%	53,5%
Kirjutamine	0,9%	7%	7,9%	21,9%	62,3%

Tabel 19. Eesti keele kõnelejate hinnangud saksa keele osaoskuste kohta, %

Rootsi keel	Vabalt (%)	Hästi (%)	Mõnevõrra (%)	Halvasti (%)	Üldse mitte (%)
Arusaamine	1,9%	3,7%	6,5%	21,3%	66,7%
Rääkimine	2,9%	1%	5,8%	17,5%	72,8%
Lugemine	4%	3%	7,9%	14,9%	70,3%
Kirjutamine	4%	2%	2%	11,9%	80,2%

Tabel 20. Eesti keele kõnelejate hinnangud rootsi keele osaoskuste kohta, %

Kontrollrühma keeleoskus erineb eesti keele kõnelejate keeleoskusest kahe võõrkeele – rootsi ja inglise keele – parema valdamise poolest. Tulemused on igati ootuspärased: rootsi keel on Soome teine riigikeel ja selle õppimine on Soome üldhariduskoolides olnud kohustuslik kõikidele, kelle emakeel on soome keel. Kontrollrühma paremat inglise keele oskust selgitab aga asjaolu, et valdava osa respondentide jaoks on inglise keel olnud esimene võõrkeel, mille õppimist on alustatud varases kooliastmes. Vähemusrühm ehk eesti keele kõnelejad on õppinud esimese võõrkeelena vene keelt, teise võõrkeelena – olenevalt respondendi elukohast – kas saksa või inglise keelt.

Ootuspärased erinevused ilmnevad ka soome keele oskuses. Peaaegu kõikide kontrollrühma respondentide jaoks on soome keel kas emakeel või teine keel (soomerootslased). Soome keele oskuse tulemusi kokku võttes võib öelda, et enamik respondente (95,9–98,6%) valdab soome keelt „vabalt” ning vastanute seas ei leidu kedagi, kes soome keelt ei oskaks. Madalama hindega kui „vabalt” on soome keele mingit oskust (enamasti kirjutamine) hinnanud vaid üksikud respondendid. Kõnekad erinevused nähtuvad ka kahe rühma inglise keele oskuses: kui „eestlastest” valdab inglise keelt „vabalt” 14,5%, siis „soomlastest” 34%. Vaid vähesed „soomlased” ei oska inglise keelt üldse.

Kuigi rootsi keel on Soome teine riigikeel ning kontrollrühmal on selle keelega olnud rohkem kokupuuteid kui eesti keele kõnelejal, on ka „soomlaste” rootsi keele oskuse tase respondentide erinev ning vaid väike osa vastanuist (eri osaoskuste lõikes 9,2–22,3%) valdab rootsi keelt „vabalt”. Kõige paremaks hinnatakse rootsi keele lugemisoskust (22,3% hinnang „vabalt”), madalaimaks kirjutamisoskust (9,2% hinnang „vabalt”). Umbes pooled vastanuist on arvamusel, et nad loevad/räägivad/kirjutavad ning saavad rootsi keelest aru „hästi” või „mõnevõrra”. Rootsi keelt mitteoskavaid respondente on suhteliselt vähe: vaid 10,7% vastanuist ei saa rootsi keelest väidetavalt üldse aru. Pisut suurem on nende arv (olenevalt osaoskusest 16,9–22,1%), kes saavad küll rootsi keelest aru, kuid kes suhtuvad kriitiliselt rääkimis-, lugemis- ja kirjutamisoskusesse, andes rootsi keele oskusele hindeks „üldse mitte”.

Ilmselgelt ei kuulu saksa ja prantsuse keel respondentide põhivõõrkeelte hulka. Vaid üksikud respondendid valdavad kõikide osaoskuste lõikes saksa või prantsuse keelt „vabalt” või „väga hästi”, suuremal osal vastanuist puudub nende keelte oskus täielikult.

Kokkuvõte. Vähemus- ja kontrollrühma tausta tõttu (eeskätt sünniriik ning hariduse omandamise riik) on ka nende võõrkeelte õppimise ajalugu erinev, mis nähtub ka tulemustest. Vähemusrühma

jaoks on olnud olulisimaks võõrkeeleks vene keel, mida nad oskavad selgelt paremini kui inglise ja saksa keelt, kontrollrühm seevastu räägib paremini soome, rootsi ja inglise keelt. Respondentide antud hinnangud soome, inglise, rootsi ja saksa keele oskusele kõigi osaoskuste lõikes tasemel „vabalt“ võetakse kokku tabelis 21.

Keel ja rühm	Arusaamine	Lugemine	Rääkimine	Kirjutamine
Soome keel				
vähemusrühm	55,6%	64,1%	51,5%	36,8%
enamusrühm	97,3%	98,6%	97,2%	95,8%
Inglise keel				
vähemusrühm	13,4%	17,3%	12,5%	13,4%
enamusrühm	37,3%	39,3%	31,6%	27,6%
Rootsi keel				
vähemusrühm	1,9%	4%	2,9%	4%
enamusrühm	17,6%	22,3%	12,3%	9,2%
Saksa keel				
vähemusrühm	2,6%	4,4%	2,6%	0,9%
enamusrühm	2,4%	2,5%	2,5%	2,5%

Tabel 21. Vähemus- ja kontrollrühma respondentide hinnang soome, inglise, rootsi ja vene keele oskuse kohta, %

4.3.1.4 Keelekasutus eri valdkondades

Eesti keele peamised kasutusväljad Soomes on kodu ja suhtlusvõrgustikud, pealinnapiirkonnas elavate eesti keele kõnelejate puhul ka naabruskond. Igasugune institutsionaalne suhtlus on üksikuid erandeid arvesse võtmata ülekaalukalt soomekeelne. Mida kaugemale mitteametlikust suhtlussfäärist liikuda, seda rohkem kitseneb eesti keele kasutusala, kuigi samas on ka neid respondente, kes kasutavad ka formaalsetes situatsioonides ainult eesti keelt. Samas tuleb lisada, et eesti keel on üha rohkem kuuldav ja nähtav Soome linnamaastikel nii tavasuhtluses kui ka pildilis-sõnalisel keeles (nt etnilised kauplused, välireklaamid) või avalikus institutsionaalses suhtluses (nt mitmete Soome riigiasutuste eestikeelsed veebilehed).

Eesti keele peamised kasutusala on kodu ja sõpruskond. Samas on kodudomeeni keelevalikute lõikes kõige heterogeensem, kuna eesti ja soome keele kõrval või asemel on kodukeelena nimetatud ka muid keeli. Tulemused näitavad siiski, et suurem osa vastanuist (69%) kasutab kodukeelena ainult eesti, umbes veerand (27,2%) ainult soome keelt. Samas võib tulemuste põhjal arvata, et tegelikkuses valitseb paljudes kodudes mitmekeelne suhtlus, kus kasutatakse paralleelselt nii soome kui ka eesti või mõnd kolmandat keelt. Kuigi vastanuist vaid veerand väitis kasutavat kodudomeenis „alati“ soome keelt, näitavad tulemused, et soome keelt kasutab „sageli“ veel umbes 37% vastanuist. Seega võib arvata, et soome keele kasutusala on tegelikult laiem ning soome keel on erineval määral kasutusel ligi 64%-l respondentide peredest. Kui vaadata eesti ja soome keele mittekasutamise kohta antud vastuseid, näeme, et vaid üks respondent ei kasuta väidetavalt kuna-

gi eesti keelt ning kümnendik (9,5%) väidab kasutatavat „harva“. Analoogselt on vastatud soome keele mittekasutamist puudutavatele küsimustele, mille järgi ei kasuta 11,3% vastanuist kodukeelena kunagi soome keelt. Muude keelte, eeskätt inglise keele kasutamine kodukeelena või ühe- na kodukeeltest on marginaalne: inglise keel on mingil määral kasutusel üksikute respondentide peredes. Kolmel respondentil on põhisuhtluskeeleks muu keel kui soome või inglise (üldse mainis muude keelte aeg-ajalt kasutamist 12 respondenti).

Eesti keel on esmajoones sõprade ja lähisugulastega suhtlemise keel, naabritega suheldakse soome keeles. Suurem osa respondente (72,4%) väidab kasutatavat sõpradega kas „alati“ (47,4%) või „sageli“ (25%) eesti keelt, vastanuist neli ei kasuta sõpradega suheldes väidetavalt kunagi eesti keeles. Soome keelt kasutatakse suhtlusvõrgustike keelena piiratumalt, kuid tegelikult viitavad ka soome keele kohta antud vastused, et sõpradega suheldes on aktiivselt kasutusel mõlemad keeled. Vastustele tuginevalt on soome keel kas sõpradega suhtlemise põhikeele või sageli kasutatava keelena kasutusel koguni 71% respondentide puhul, kellest ligi kolmandik väidab suhtlevat sõpradega vaid soome keeles. Soome keele kõrval on sõpradega suhtlemisel oluliseks keeleks ka inglise keel: ligi 23% kasutab suhtluskeelena aeg-ajalt ka inglise keelt, alaliseks suhtluskeeleks on see 3,3%-l vastanuist.

Eesti keel on ka sugulastega suhtlemise keel, soome keelt kasutab lähisugulastega kas „alati“ või „sageli“ umbes veerand vastanuist. Naabritega suhtlevad eesti keele kõnelejad ülekaalukalt soome keeles, üksikjuhtudel ka inglise keeles. Samas pole eestlaste puhul välistatud ka eesti keele kasutamine: vastustest nähtubki, et ligi veerand vastanuist (21%) suhtleb naabritega „alati“ või „sageli“ eesti keeles (eeskätt pealinna piirkonnas elavad respondendid).

Eesti keele kõnelejate töökeel on soome keel: enamik vastanuist (80,7%) kasutab tööl soome keelt. Teiseks oluliseks töökeeleks on inglise keel, mõned respondendid kasutavad töökeskkonnas ka eesti keelt. Inglise keelt kasutab kas alalise või ühe töökeelena ligi 20% respondentidest, neist 3,4% jaoks on inglise keel põhitöökeel.

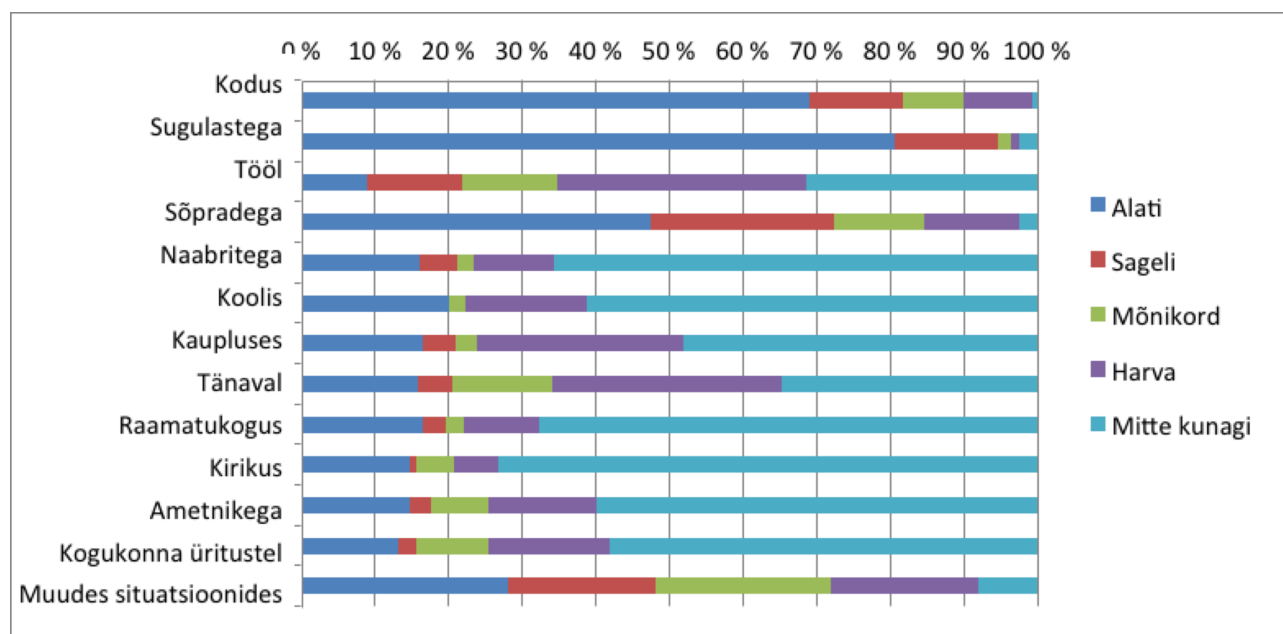
Muudes valdkondades (nt kauplustes, tänaval, ametkondades jne) suheldakse ülekaalukalt (69–80%) soome keeles. Siiski, kuigi soome keel on mõlema rühma puhul ametlikus suhtluses dominantne vestluskeel, esineb vähemusrühma keelevelikutes rohkem variatiivsust ning muude keeltena kasutatakse ka inglise ja eesti keelt. Siinkohal on põhjust suhtuda tulemustesse kriitiliselt ning pidada võimalikuks asjaolu, et formaalsete keele-kasutusväljade all on vastanud silmas pidanud eestikeelset ametkonda Eestis. Kui aga lugeda vastused usaldusväärseks, kasutab 14,6–16,5% nii ametnikega suheldes, tänaval, sisseoste tehes kui ka raamatukogudes ainult eesti keelt (vt tabel 22).

Problemaatiliseks tuleb ka pidada haridusvaldkonna keelevelikute vastuseid. Vastanuist ligi pooled on küsimust ignoreerinud, mis on ka mõistetav, kuna suurem osa on omandanud hariduse Eestis enne Soome emigreerumist ega pole pidanud vajalikuks küsimusele vastata.

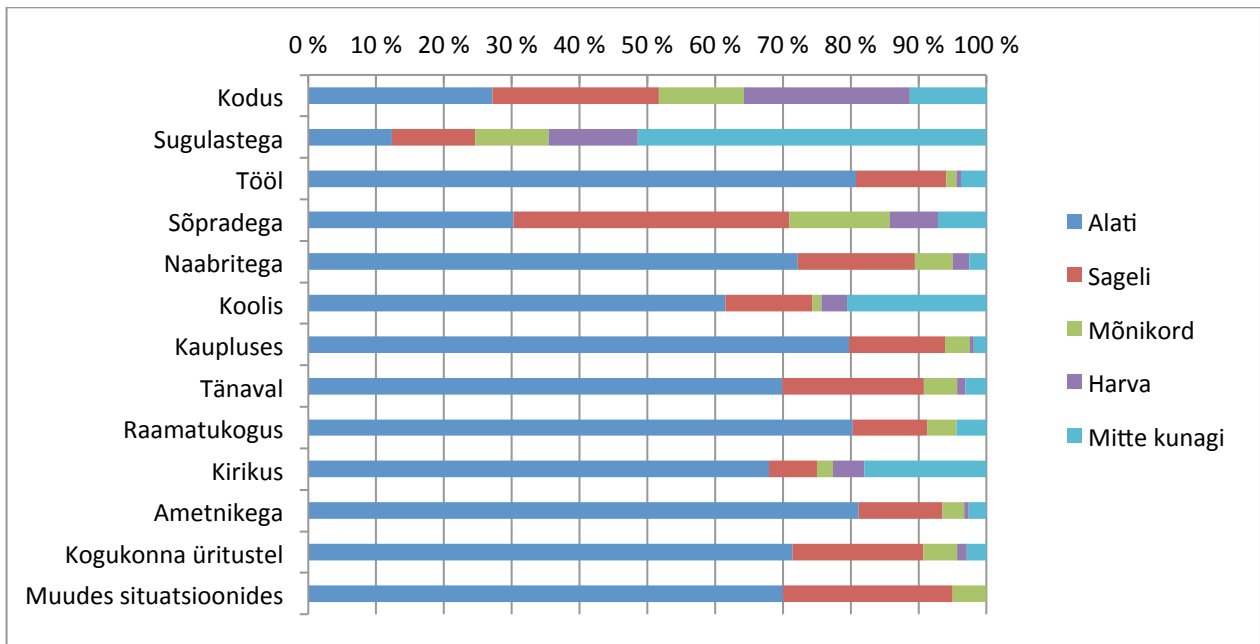
Vastused eesti, soome ja inglise keele kasutamise kohta sagedusastmel „alati” võtab kokku tabel 22. Detailsed andmed kõigi keelekasutusvaldkondade ja sageduste lõikes esitatakse joonistel 3 ja 4.

Kasutussagedus: „alati”	Eesti keel (%)	Soome keel (%)	Inglise keel (%)
Kodus	69%	27,2%	3,4%
Sugulastega	80,7%	12.3%	1,1%
Tööl	8,9%	80.7%	3,4%
Sõpradega	47,4%	30,3%	3,3%
Naabritega	16,1%	72,2%	2,4%
Koolis	20%	61,5%	5,4%
Kauplustes	16,6%	79,6%	---
Tänaval	15,9%	69,4%	---
Raamatukogus	16,5%	80,3%	---
Kirikus	14,7%	68%	---
Ametnikega	14.6%	81,2%	---
Kogukonna üritustel	13,1%	71,4%	1,2%
Muudes situatsioonides	28%	70%	26,7%

Tabel 22. Eesti, soome ja inglise keele kasutamine eri keelekasutusvaldkondades Soomes, %

Joonis 3. Eesti keele kasutuse osakaal keelekasutusvaldkondades, %

Joonis 4. Soome keele kasutuse osakaal keelekasutusvaldkondades, %

Kontrollrühma respondentide põhiline suhtluskeel mis tahes keelekasutusväljadel on peaaegu alati soome keel: suurem osa vastanuist kasutab pereliikmete (93%), sugulaste (89,1%), sõprade (81,4%), naabrite (92,8%) ning ametnikega (90,2%) suheldes ainult soome keelt, nagu ka koolis (86,6%), poes (89,1%), tänaval (83,7%), raamatukogus (92,4%) jne. Inglise keeles suheldakse eestkätt töökeskkonnas ja sõprusvõrgustikes, muudes valdkondades kasutatakse inglise keelt vähe. Kontrollrühma mitmekeelseim keelekasutusvaldkond ongi töökeskkond: umbes kolmandik vastanuist (31,4%) kasutab tööl kas „alati” või „sageli” inglise keelt.

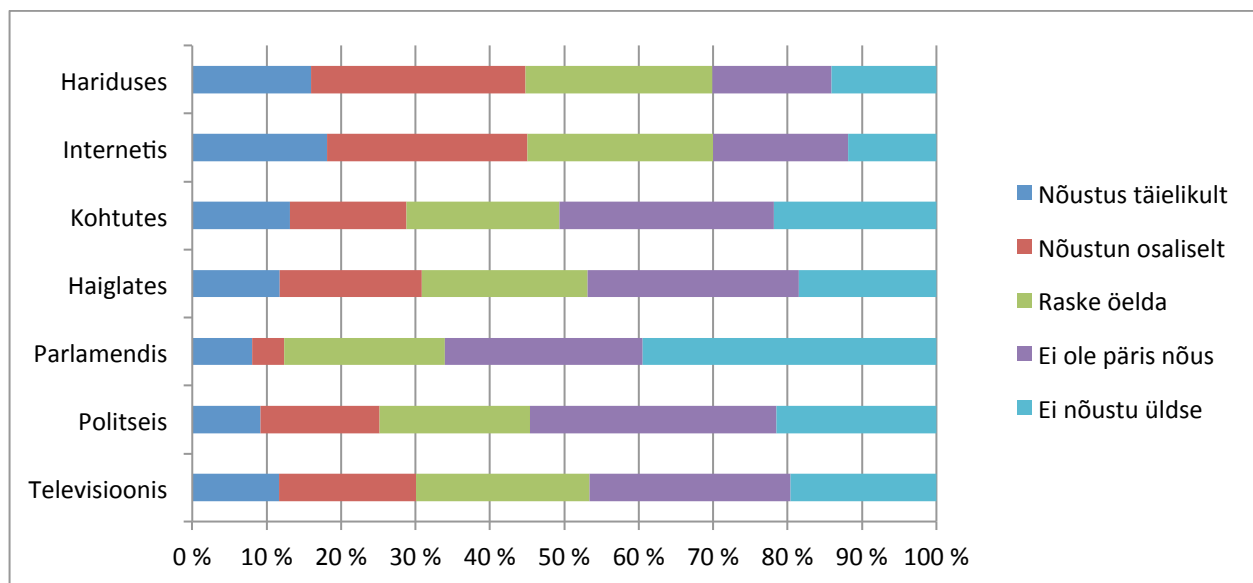
Eesti keele kasutamist avalikkuses ei peeta võimalikuks, samuti ei nähta selle järele vajadust. Igapäevaste suhtluskeelte kõrval uuriti ka eesti keele kõnelejate arvamus eesti keele kasutamise võimaluste ja vajalikkuse kohta avalikkuses ja institutsionaalses suhtluses. Nagu tulemused näitavad, ei peeta küsimustikus nimetatud suhtluskohtades eesti keele kasutamist üldiselt võimalikuks mitte kusagil. Vastanuist 12,7–16,3% arvab siiski, et eesti keelt on võimalik kasutada haiglates (16,3%), hariduses (15,5%), televisioonis (15,3%), kohtutes (12,7%), vähim ministeeriumides (4,4%). Suurem osa vastanuist leiab ka, et eesti keele kasutamine nimetatud suhtluskohtades ei ole Soomes vajalik või kui üldse, siis hariduses (väitega nõustub või nõustub osaliselt 44,8%), haiglates (30,9%), televisioonis (30,1%), kohtutes (28,8%) ja politseis (25,2%). Vähim nähakse eesti keele kasutusele kohta parlamendis (12,3%).

Mõistmaks eesti keele kasutust eitavate või välistavate respondentide seisukohti, tuleb küsitluse andmeid vaadata intervjuuainestiku taustal. Lühidalt öeldes ei peeta eesti keele kasutamist sedavõrd olulistes domeenides vajalikuks seetõttu, et ollakse teadlikud Soome seadustest, mis võimaldavad ametkondadega suhtlemisel kasutada vandetõlkide abil, mis tagab ühtlasi eestikeelsete teenuste kättesaadavuse. Eesti keele kasutamise võimalusi kommenteeriti järgmiselt (näited 3 ja 4):

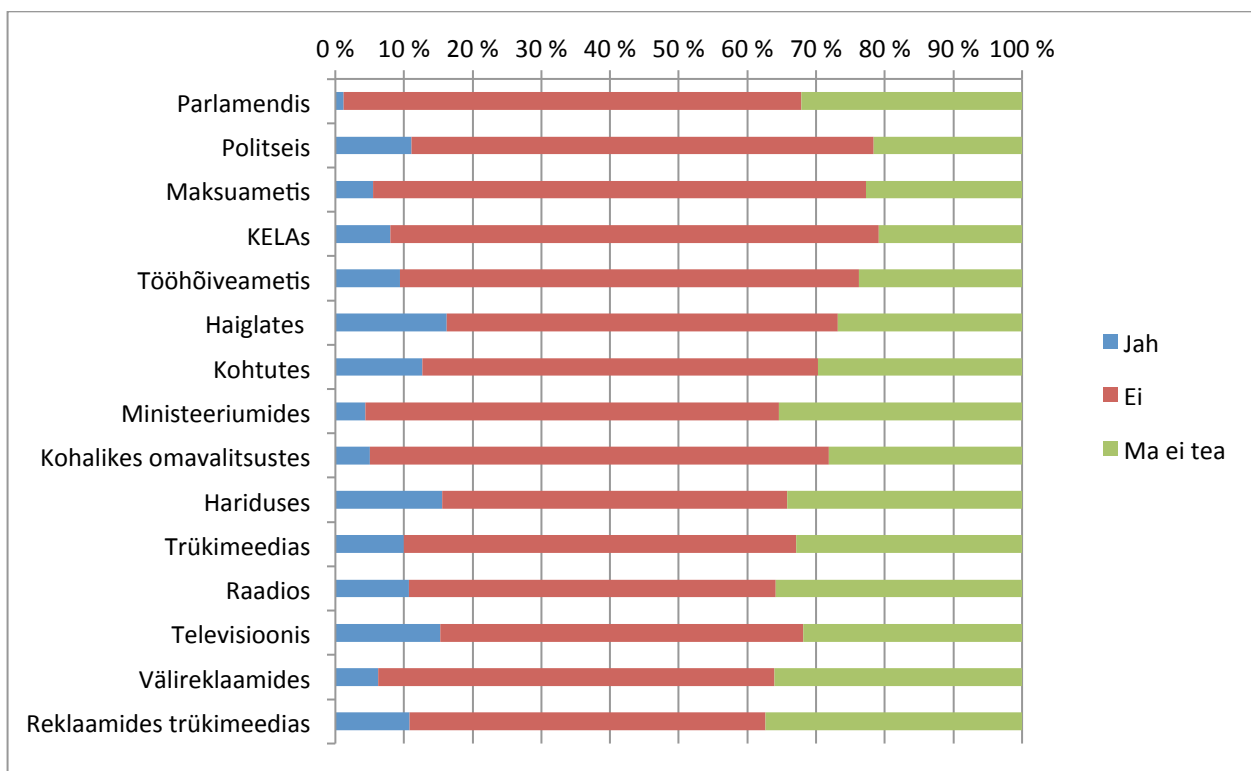
(3) Kui arvestada eesti kogukonna suurust Soomes, peaks eesti keeles olema võimalik politseis, elanikeregistris ning haiglates rohkem asju ajada.

(3) Loomulikult oleks hea kohata rohkem eesti keelt Soome ametnike seas. Paraku seda aga tõenäoliselt ei juhtu, et soome keelt mitteoskav inimene tuleks Soomes toime eesti keelega. Meid on siin selleks liiga vähe ning lisaks kõigele võib see kohalikes esile tuua pahameele.

Tulemused võtavad kokku joonised 5 ja 6.

Joonis 5. Eesti keele kõnelejate hinnangud eesti keele kasutamise vajalikkuse kohta, %

Joonis 6. Eesti keele kõnelejate hinnangud eesti keele kasutamise võimalikkuse kohta, %

Kontrollrühma respondentide seisukohad eesti keele kasutamise vajalikkuse järele ametialases suhtluses ei erine „eestlaste” seisukohtadest. Ka kontrollrühm jääb ametlikus suhtluses eesti keelt kasutamise osas eitavale seisukohale. Kõige rohkem nähakse eesti keele kasutamisele kohta televisioonis (21,1%), haiglates (19,9%), hariduses (17,6%), kohtutes (14,4%) ja politseis (14,2), kõige vähem aga parlamendis (5,7%).

4.3.1.5 Keeled ja tööturg

Soome tööturu tähtsaim keel on soome keel, eri võõrkeelte lõikes on olulisim inglise keel. Eesti keel mängib tööturul kolme keele lõikes väikseimat rolli. Eesti keele kõnelejate hinnangul suureneb lähima kümne aasta jooksul Soome tööturul vene keele roll.

Vastajatel paluti viieastmelisel skaalal („nõustun täiesti” – „ei nõustu üldse”) hinnata nelja väidet inglise, soome ja eesti keele positsiooni kohta tööturukeelena: eesti/soome/inglise keele oskamine lihtsustab esimese töökoha leidmist, võimaldab saada kõrgemat töötasu, lihtsustab karjääri edendamist ja töökoha vahetust.

Eesti keele kõnelejad peavad Soome tööturu olulisimaks keeleks soome keelt. Võõrkeelte lõikes väärtustatakse enim inglise keele oskust. Eesti keelele ei nähta väärtust Soome tööturul: kõigi eesti keele kui tööturukeele kohta esitatud väidete puhul pole rohkem kui pooled respondentidest (väidete lõikes 56,1–67,9%) nõustunud ühegi väitega, st vastanute silmis puudub eesti keelel nimetatud funktsioonides igasugune kasutusväärtus. Kõige rohkem (kui üldse) nõustutakse väitega, et eesti keele oskus võib lihtsustada esimese töökoha leidmist (16%) või aitab kaasa karjääri edene-

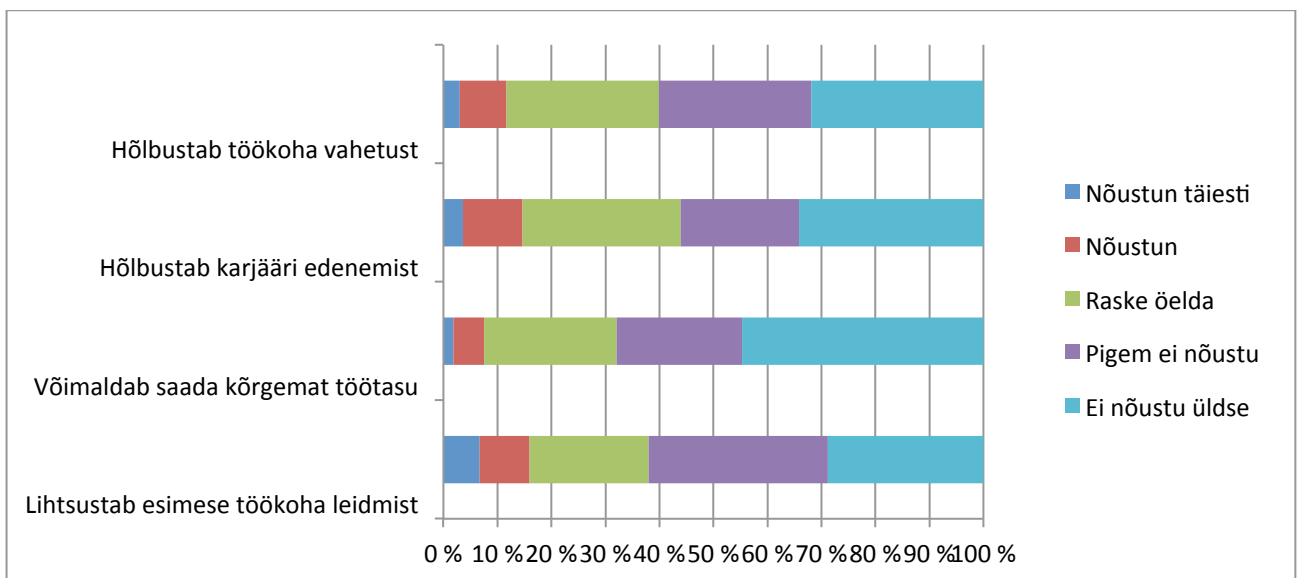
misele (14,6%). Kõige vähem nõustutakse väitega, et eesti keele oskus võimaldab saada kõrgemat töötasu (7,6%).

Peaaegu kõik respondendid nõustuvad aga väitega, et soome keele oskus lihtsustab esimese töökoha leidmist (95,7%) ja töökoha vahetust (92,6%). Sellest võib järeldada, et respondendid peavad soome keele oskust Soome tööturule sisenemisel absoluutselt vajalikuks ning eri keelte lõikes kõige olulisemaks keeleks. Soome keele vajalikkuse seab kahtluse alla mõni üksik respondent. Ligi 87,7% vastanuist nõustub ka väitega, et soome keele oskus aitab karjääri edendada. Kõige vähem näevad respondendid seost soome keele oskuse ja kõrgema töötasu vahel: vaid 60% vastanuist usub, et soome keele oskus võimaldab saada kõrgemat töötasu.

Uuringus osalenud peavad Soome tööturul vajalikuks ka inglise keele oskust, kuid vajadus inglise keele järele on soome keele kõrval siiski teisejärguline. Kõige rohkem on respondendid nõus väitega, et inglise keele oskus hõlbustab edendada karjääri (74,5%), vahetada (69,5%) ja leida esimest töökohta (68%), kõige vähem aga väitega nagu võimaldaks inglise keele oskus saada kõrgemat töötasu (50%). Inglise keelt nähakse n-ö karjääri edendamise keelena. Samas peavad mitmed respondendid olulisimaks võõrkeeleks Soomes hoopiski vene keelt. See nähtub selgelt küsimusele 40 antud vastustest, kus respondentidel paluti eesti, soome, inglise ja rootsi keele kõrval hinnata mingi muu keele tähtsuse kasvu Soomes järgmise kümne aasta jooksul. Suurem osa vastanuist näeb kümne aasta perspektiivis olulisima keelena just nimelt vene keele (57 vastanut), teisena hiina (17 vastanut), kolmandana saksa keele (13 vastanut) rolli suurenemist. Eesti keele kõnelejate seisukohad võtab ilmekalt kokku ühe respondendi kommentaar (näide 5).

(5) Maksujõuliste venelaste osamäär kasvab Soomes aastatega, seetõttu tehakse neile tõenäoliselt ka rohkem järelandmisi.

Vähemusrühma arvamused eesti keele tähtsuse kohta Soome tööturul võtab kokku joonis 7.

Joonis 7. Hinnang eesti keele tähtsusele tööturul, %

Ka **kontrollrühma** vastustest joonistuvad välja sarnased tulemused: olulisimaks keeleks Soome tööturul peetakse soome keelt, eri võõrkeelte lõikes inglise keelt. Kuigi suurem osa vastanuist (93,2%) on arvamusel, et soome keele kõnelemine emakeelena lihtsustab esimese töökoha saamist, ei nähta soome keele oskuse ja suurema töötasu vahel seost. Samas on enamik respondente veendunud selles, et soome keele kõnelemine emakeelena aitab karjääri edendada (77,4%) ja lihtsustab töökoha vahetust (82,9%). Respondentide arvamused inglise keele tähtsuse kohta ei erine soome keele kohta antud hinnangutest: nii näiteks on enamik vastanuist seisukohal, et inglise keele oskus lihtsustab esimese töökoha leidmist (87,5%), võimaldab saada suuremat töötasu (69,4%), soodustab karjääri edenemist (91,7%) ja lihtsustab ka töökoha vahetust (90,3%). Samas pole suurem osa kontrollrühmast (65,7%) teadlik sellest, kas Soome seadusandlus üldse toetab eri keelte oskust tööturul, kuid umbes veerandi (23,8%) arvates on vastav seadusandlus siiski olemas.

Eesti, soome ja inglise keele tähtsust kõrvutades mängib eesti keel ka „soomlaste” silmis väikseimat rolli: vaid väike osa vastanuist peab eesti keele oskust oluliseks kas esimese töökoha leidmisel (19,5%), suurema töötasu saamisel (17,2%), karjääri edenemises (31,7%) või töökoha vahetamisel (26,2%). Samas puudub ligi pooltel respondentidel nendes küsimustes kindel seisukoht või ei olda eesti keele positsioonis kindlad, valides kõigi nelja väite puhul vastusevariandi „raske öelda”. Kõige vähem on kontrollrühm nõus väitega, nagu võimaldaks eesti keele oskus saada kõrgemat töötasu (38,6%) või et eesti keele oskus lihtsustab esimese töökoha leidmist (34,3%).

4.3.1.6 Keelekorraldus ja keelehoid

Respondentide teadlikkus keelekorraldust ja keelehoidu puudutavates küsimustes on pigem vähenenud. Samas on mitmed tulemused üllatuslikud: eesti keele kõnelejad omistavad näiteks Tuglase seltsile tüüpilised vähemuskeele seltsi funktsioonid.

Järgnevalt võetakse vaatluse alla respondentide teadlikkus keelekorralduse ja -hoiuga seotud küsimustes. Eesti keele kõnelejatel paluti täiendavalt vastata ka küsimusele nn „puhta” eesti keele olemasolu ja selle kõnelejate kohta.

Eesti keele kõnelejad (73%) pigem ei ole teadlikud eesti keele arendamisega tegelevate seltside ning institutsioonide olemasolust Soomes. Samas nähtub küsimusele antud kommentaaridest, et sõna *institutsioon* on erinevalt mõistetud. Tehes kokkuvõtte küsimuse kommentaariosas loetletud seltsidest selgub olulise tulemusena, et enamik respondentidest on nimetanud tähtsaima seltsina Tuglase seltsi Helsingis (Tuglas-seura; www.tuglas.fi). Vastused on mõneti ootamatud, kuna Tuglase seltsi tegevuse põhieesmärk on vastupidine: tutvustada Eestit, eesti keelt ja kultuuri soomlastele. Küsimusele antud kommentaaridest järeldeb, et eeskätt Helsingis resideeruvad eestlased omistavad Tuglase seltsile tüüpilised väliseesti seltsi funktsioonid. Tuglase seltsi tähtsust ja rolli rõhutavad eelkõige lühikest aega Soomes viibinud. Neist mitmed nimetavad seltsi kui oma esimest kokkupuudet Soome riigi ja ühiskonnaga („Helsingis on Tuglase-selts, kes aitab Soome kolivatel eestlastel jalule pääseda”). Ühtlasi nähtub kommentaaridest, et seltsi tegevust ei seostata mitte ainult

eesti keele ja kultuuri arendamisega, vaid eestluse ja eestlaskonna toetamisega laiemas mõttes. Teise olulise tähelepanekuna tuleb mainida asjaolu, et üheski küsimustikus pole kordagi mainitud Soome Eestlaste Liidu ega ühegi teise Soome eestlaste seltsi tegevust, kuigi mõnedki neist on tegeutsenud üle kümne aasta. Seega võib öelda, et viimasel kümnendil Soome siirdunud eestlaste silmis kannab just Tuglase selts multifunktsionaalse seltsi ülesandeid ning väga suur osa Helsingi eestlastest näeb seltsi olulisima „sillana” eestlaste ja soomlaste vahel. Mitmete respondentide jaoks on Tuglase selts ka esimene „hüppelaud” Soome ning esmakontakt Soome riigi ja soomlasega.

Enamik eestlastest respondente (73%) ei teadnud või ei osanud vastata küsimusele, kas ja milliseid samme on Soomes eesti keele kaitseks või keele kestlikkuse toetamiseks ette võetud. Vaid kümmekond respondenti (8,5%) on küsimusele vastanud jaatavalt, loetledes erinevaid eesti keelt toetavaid tegevusi. Sama küsimus esitati ka soome keele arendamisega tegelevate institutsioonide kohta. Ka need vastused viitavad respondentide erinevale teadlikkusele, kuid umbes kolmandik (36%) vastanuist oskab siiski erinevaid seltse nimetada.

Viimane küsimus puudutas eesti keele kõnelejate arusaama ja hinnangut eesti keele puhtuse, „puhta” keelekuju olemasolu ja selle kõnelejaskonna kohta. Paraku tuleb nentida, et küsimuse sõnastus – eeskätt mõiste *keelekuju* – tekitas arusaamatust, samuti raskendas küsimuse mõistmist geograafilise määratluse puudumine. Sestap tulebki pidada ootuspäraseks tulemust, kus rohkem kui pooled vastanuist (65,4%) on küsimusele vastates valinud variandi „ma ei tea” (53,4%) või on arvamusel, et „puhast” eesti keelekuju pole olemas (12%). Jaatavalt on küsimusele vastanud 35%, seostades „puhta” emakeele kasutamist eesti peavoolumeedia, rahvusringhäälingu, keeleteadlaste ja kooliõpetajatega, aga ka avaliku elu tegelaste, kirjanike ning Eesti Vabariigi presidendiga. Samas ollakse arvamusel (56%), et vajadus eesti keele arendamise järele on olemas.

Kontrollrühma vastused samadele küsimustele viitavad samuti vähesele informeeritusele: enamik (83,2%) vastanuist pole teadlik Soomes aktiivselt eesti keele elavdamisega tegelevate seltside või organisatsioonide olemasolust, umbes kümnendik (9%) teab ja oskab eesti seltse või organisatsioone nimetada.

4.3.1.7 Keele kasutamise toetamine ja takistamine

Eesti keele kõnelejatele esitatud küsimused kaardistasid nii nende lapsepõlves valitsenud (nt kodus, koolis, mujal) kui ka nende endi hoiakuid eesti ja soome keele kasutamise ja keele põlvkondliku ülekande suhtes. Tuleb tunnistada, et küsimused q36 (eesti keele kasutamise toetamine) ja q37 (soome keele kasutamise toetamine) pälvisid vastanute negatiivse tagasiside ning seadsid kahtluse alla küsimuste asjakohasuse. „Soomlastele” esitatud küsimused olid mõneti erinevad. Nende abil uuriti soomlaste suhtumist soome keele „mittekorrektsesse” kõnelemisesse, soome keele oskuse tarvilikkusesse, aga ka vähemuskeele (nt eesti keele) õppimise vajalikkusesse üldhariduskoolides Soomes.

Tuleb tõdeda, et eesti keele kõnelejatele esitatud küsimused eesti keele kasutamise toetamise ja takistamise kohta nende lapsepõlves tekitasid vastanuis kummastust. Peaaegu kõik uuringus osalenud eestlastest respondendid on üles kasvanud eestikeelses keskkonnas, kus nende vanematel on puudunud otsene vajadus oma lapse/laste (st uuringus osalenud respondentide) keelekasutuse toetamiseks. Küsimust on detailsemalt kommenteerinud ingerisoomse taustaga respondendid, vastates, et nende soome keelt emakeelena kõnelenud vanemad toetasid neid võimaluste piires sõltuvalt vanemate eesti keele oskusest. Mitmed respondendid on kirjeldanud kodukeelevalikuid lähemalt, rõhutades vanemate püüdlusi vältida kodus segakeele kasutamist ning nõuda lastelt korraliku eesti keele rääkimist.

Ka küsimus vanematepoolse soome keele toetamise kohta on jäänud emakeelena eesti keelt kõnelevatele respondentidele mõistetamatuks. See on ka ootuspärane, kuna enamik küsitluses osalenuist on esimese põlvkonna sisserännanud, kes on emigreerunud Soome täiskasvanueas ning kellest enamik on omandanud soome keele iseseisvalt. Rääkides vanematepoolsest toetusest õppida soome keelt, rõhutatakse pigem vanemate moraalset toetust Soome emigreerumisel, mitte aga konkreetset keelelist abi. Kommentaaridest nähtub, et enamik respondente on soome keele omandanud iseseisvalt, osaledes keelekursustel või suheldes loomulikus soomekeelses keskkonnas. Kolm respondenti on kirjeldanud vanemate toetust detailsemalt (näited 6–8):

(6) Isa aitas soomekeelseid kirju kirjutada.

(7) Kui käisime Soomes soomlastel külas, rääkisime soome keelt.

(8) Lugesin emale ette soomekeelset piiblit.

Seevastu küsimust, kas ja kuidas toetavad respondendid oma laste eesti keele õppimist, on rohkesti kommenteeritud. Küsimusele vastas 95 respondenti 170st, neist enamik ehk 88,4% jaatavalt, st lapse/laste eesti keele kõnelemist soomekeelses keskkonnas peetakse oluliseks ning seda toetatakse. Kommentaarides kirjeldatakse üksikasjalikult erinevaid toetusviise (nt erinevad keeleõppemeetodid ja lastele suunatud tegevused kodus ja väljaspool, eestikeelsete raamatute lugemine, lastesaadete ja filmide vaatamine). Eesti keele edasiandmist lastele ja/või laste eesti keele toetamist ei pea vajalikuks 11,6% vastanuis, kes on seisukohal, et Soomes elades puudub igasugune vajadus eesti keele kasutuse ja oskuse järele või viitavad nad lapse huvipuudusele eesti keele ja kultuuri vastu.

Kontrollrühmale esitatud küsimustega püüti kaardistada soomlaste suhtumist soome keele „viga-dega” rääkimisse ja vähemuskeele õppimise vajalikkusesse. Valdav osa kontrollrühmast (70,4%) suhtub soome keele „mittekorrektsesse” kõnelemisesse tolerantselt. Vastanuis vaid väga marginaalne osa (7,6%) on arvamusel, et soome keele oskus peab olema „väga hea”. Kui soome keele rääkimise „puhtuse” kohta käivate küsimuste puhul joonistuvad kontrollrühma hoiakud üsnagi selgelt välja, siis vähemuskeele toetamise vajalikkuse küsimustes puudub suurel osal vastanuis (küsimuste lõikes kuni veerandil vastanuis) kindel seisukoht või pole seda selgelt välja öeldud. Tulemusi lühidalt kokku võttes võib öelda, et umbes poolte respondentide (57,6%) hinnangul tuleks Soome üldhariduskoolides võimaldada eestikeelset kooliharidust, kui peredes eesti keelt kasu-

tatakse. Samas ei nõustu pooled (49,3%) respondentidest sellega, nagu oleks soome keele oskuse nõue ületähtsustatud (nt tööotsinguil), pidades soome keele oskust oluliseks. Vastupidisel seisukohal on umbes veerand vastanuist (27,2%), kelle hinnangul rõhutatakse tööotsinguil soome keele oskuse vajadust liigselt.

4.3.1.8 Keelehoiakud

Eesti ja soome keele läbisegi kasutamine on eesti keele kõnelejate seas laialt levinud, kuid mitte tingimata aktsepteeritud keelekasutuse viis.

Suurem osa vastanuist (72,7%) nõustub väitega, et n-ö segakeele kasutamine on Soome eestlas-konna hulgas laialt levinud. Samas ei eristu selgelt seisukohad, kas eesti-soome segakeele kasuta-mine on aktsepteeritud või mitte: 37,3% arvab, et on, 33,5% jääb vastupidisele seisukohale, 29%-l puudub kindel arvamus. Kõrvutades küsitlusuuringu tulemusi intervjuuainestiku tulemustega, võib siiski väita, et keelte läbisegi kasutamisse suhtutakse pigem negatiivselt („Kui räägitakse ühes kee-les, siis tuleb korralikult rääkida”).

Enamiku respondentide (79,2%) arvates räägivad eesti keelt „korralikult” vanemad inimesed. Ees-ti-soome n-ö segakeele kasutajaiks peetakse pigem noori (55,5%). Keele „korrektset” kõnelemist eeldatakse täiskasvanud naistelt. Keelte läbisegi kasutamist ei seostata kõneleja haridustaseme või keeleoskusega.

Sotsiaalse suhtluse vormide kaardistamisel nõustub enamik vastanuist (eri suhtlusvormide lõikes 62,4–78,2%) väidetega, et eesti keele kõnelejatega on Soomes kerge kontakti leida, sõbruneda, ühiselt vaba aega veeta ja samas kollektiivis töötada.

Samasugused küsimused esitati ka kontrollrühmale. „Soomlaste” antud vastused viitavad asjaolu-le, et „eestlasi” tuntakse vähe või puututakse nendega vähe kokku: enamik vastanuist (eri väidete lõikes 62–87%) on valinud vastusevariandi „raske öelda”. Respondendid nõustuvad enim väidete-ga, et eesti keele kõnelejaga on lihtne tutvuda (31,7%), sõbruneda (30,7%), koos aega veeta (28,1%) ja koos töötada (21,7%).

Respondentide arvamused ja kogemused eri keelte ja nende kõnelejate võrdse kohtlemise osas on mõistagi erinevad. 37,8% vastanuist arvab, et eri keelte kõnelejaid koheldakse Soomes võrd-selt, ligikaudu sama paljud jäävad vastupidisele arvamusele (34,7%), umbes veerand (27,4%) on valinud vastuvariandi „ma ei tea”. Enamik respondente näeb Soomet keelevalikute mõttes tole-rantse riigina, kus vähemused võivad omavahel probleemitult oma emakeeles suhelda ning selles-se ei suhtuta negatiivselt. Samas on mitmed vastanud arvamusel, et eri keelte lõikes on eestlased siiski halvemas positsioonis, sest „eelistatakse rootsi ja vene keele oskust”.

Mitmed respondendid peatusid eesti ja vene keele või eestlaste ja venelaste positsiooni võrdlemi-sel ka pikemalt. Oli neid, kes olid seisukohal, et Soomes diskrimineeritakse venelasi, aga ka neid, kes tunnetavad, et muud rahvused on paremas positsioonis kui eestlased (9 ja 10):

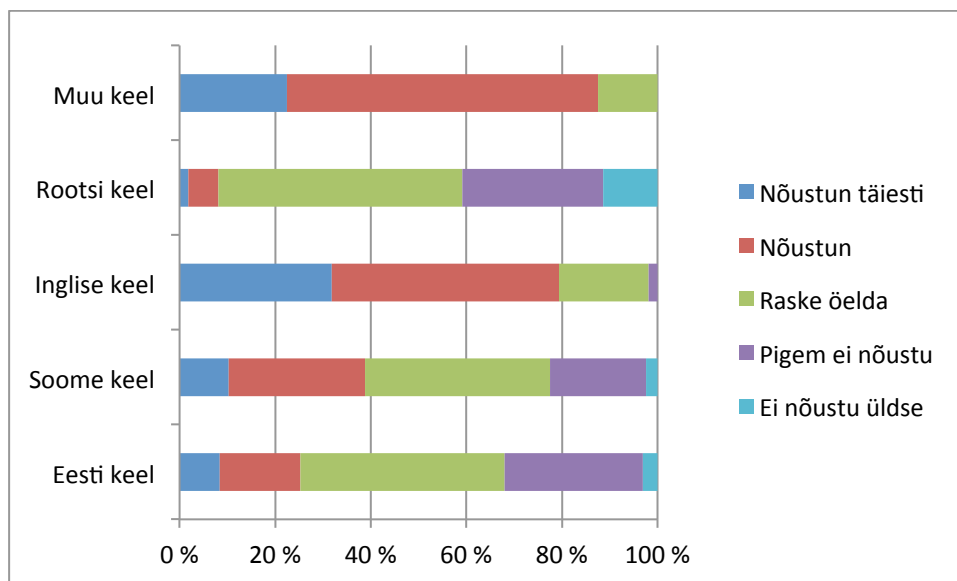
(9) *Mustanahalise või somaallase kohta ei julge keegi midagi öelda.*

(10) *Soomlane ja mustanahaline on paljudes ametkondades eelistatud, näiteks KELA-s, politseis või korterijärjekorras.*

Analoogsed seisukohad jäävad kõlama ka intervjuudest. Ühe respondendi sõnul on probleem paljuski selles, et soomlased ei võta eestlasi kui vähemust, vaid kui väiksemat „sugulast“, arvates, et eestlased oskavad soome keelt nagunii, saavad Soomes hakkama ning neid pole erinevalt muudest vähemustest tarvis toetada – seetõttu on eestlased teiste vähemustega võrreldes ebavõrdses positsioonis. Või nagu on kommenteerinud üks respondent (näide 11):

(11) *Kõike ei saa ka sugulusele tuginevalt lahendada või suguluse hooleks jätta.*

Erinevate keelte tulevik Soomes. Mõlemal rühmal paluti hinnata ka eesti, soome, inglise, rootsi ja mingi muu keele tähtsuse muutumist järgmise kümne aasta jooksul. Tulemustest nähtub, et kõige tõenäolisemaks peetakse inglise keele (79,3%), kõige ebatõenäolisemaks rootsi keele (8,2%) tähtsuse suurenemist. Eesti keele tähtsuse tõusu usub umbes veerand (25,3%), soome keele tähtsuse suurenemist 38,8% vastanuist (vt lähemalt joonis 8).

Joonis 8. Eesti keele kõnelejate hinnang eri keelte tähtsuse suurenemise kohta lähitulevikus, %

Kontrollrühm. Samal arvamusel on ka enamik kontrollrühmast (93,8%), pooldades ülekaalukalt seisukohta, et lähitulevikus suureneb inglise keele tähtsus. Kõrvutades tulemusi Soome kahe riigikeele osas, arvab umbes pool vastanuist (47,2%), et lähitulevikus suureneb soome keele tähtsus, rootsi keele tõusu usub 21,9% vastanuist. Kontrollrühma respondentidel hinnata palutud Soome väikekeelte (eesti ja karjala) puhul on ligi pooled (43,2%) arvamisel, et eesti keele tähtsus lähitulevikus ei kasva. Kui aga võrrelda kontrollrühma hinnanguid eesti ja karjala keele tähtsuse kasvu kohta, usutakse pigem eesti keele tähtsuse suurenemisesse järgmise kümne aasta jooksul.

Keelte iseloomustamine. Respondentidel paluti 18 vastandliku adjektiivipaari abil kirjeldada, mis omadusi nad eesti, saksa ja inglise keele puhul tunnetavad. Omadused esitati 5-punktilisel skaalal. Tuleb tõdeda, et vastandlike hinnangute paarid oli rasked vastata ning enamiku binaarsuste juurde märgiti keskmine ehk „neutraalne” skaalapunkt.

Enamik vastanuist peab eesti keelt „väga ilusaks” (73,2%), „väga lähedaseks” (70,1%) ja „väga usaldusväärseks” (59,2%) keeleks. Eesti keelt kirjeldati ka „väga turvalise” (55,2%) „väga haritud” (43,6%) ja „väga pehme” (42,5%) keelena. Kõige vähem seostatakse eesti keelt adjektiivipaaridega „mehelik-naiselik” (59,7%), „vana-uus” (49,2%) ja „jõuetu-jõuline” (43,5%). Andmed kõikide adjektiivipaaride lõikes esitatakse tabelis 23.

Seevastu soome keelt nähakse keelena, mis on „usaldusväärne” (35%) ja „lähedane” (33,8). Eesti keelele omistatud kõrget positiivset omadust nagu „väga ilus” seostatakse soome keelega vähem: vaid 10,5% vastanuist peab soome keelt „väga ilusaks”. Vastandpaaride nagu „mehelik-naiselik”, „õel-lahke”, „edutu-edukas” puhul jääb suurem osa vastanuist neutraalseks, seostamata neid ühegi omadusega.

Inglise keelt nähakse „väga moodsa” (42,9%), „väga aktiivse” (40,4%), „väga turvalise” (30,6%) ja „ilusa” (37%) keelena. Kõige vähem seostatakse inglise keelt adjektiivipaaridega „mehelik-naiselik” (67,6%), „õel-lahke” (58,5%) ning „hoolikas-hoolimatu” (53,3%).

Respondentide antud hinnangud iga keele lõikes esitatakse tabelites 23–25. Kõrgeima hinde saanud omadus on esile tõstetud pruuni värviga.

	(1) väga	2	(3) mitte kumbki	4	(5) väga	
pehme	42,5	35,3	11,8	1,3	17	kange
ebaturvaline	3,7	5,2	14,2	21,6	55,2	turvaline
lähedane	70,1	17,5	5,2	2	5,2	kauge
usaldusväärne	59,2	22,5	12,7	3,5	2,1	ebausaldusväärne
otsustav	33,8	35,3	24,8	5,3	0,8	ebakindel
moodne	18,2	15,2	28,8	17,4	20,5	traditsiooniline
jõuetu	1,5	5,3	43,5	25,2	24,4	jõuline
lõbus	34,8	37	23	3,7	1,5	igav
inetu	2,2	0,7	5,1	18,8	73,2	ilus
mehelik	4,7	7,8	59,7	19,4	8,5	naiselik
õel	2,4	3,9	32,3	34,7	26,8	lahke
rikas	36,5	24,8	29,9	5,8	2,9	vaene
edutu	4,7	3,9	45	23,3	23,3	edukas
vana	11,4	12,9	49,2	14,4	12,1	noor
arukas	32,8	34,4	29,8	2,3	0,8	rumal
hooliv	29,2	30,8	35,4	3,9	0,8	hoolimatu
harimatu	2,3	3	24,1	27,1	43,6	haritud
passiivne	2,2	6	28,4	37,3	26,1	aktiivne

Tabel 23. Keelte iseloomustamine: eesti keel tundub ...

	(1) väga	2	(3) mitte kumbki	4	(5) väga	
pehme	26,2	20	18,6	20	15,2	kange
ebaturvaline	3	9	33,1	26,3	28,6	turvaline
lähedane	29,8	33,8	24,5	9,3	2,7	kauge
usaldusväärne	27,9	35	27,9	7,1	2,1	ebausaldusväärne
otsustav	16	35,1	39,7	7,6	1,5	ebakindel
moodne	5,3	14,4	40,9	22,7	16,7	traditsiooniline
jõuetu	3,8	9,9	46,2	28	12,1	jõuline
lõbus	15,3	27,5	30,5	19,1	7,6	igav
inetu	7,5	16,5	44,4	21,1	10,5	ilus
mehelik	9,1	18,2	62,1	6,8	3,8	naiselik
õel	2,3	2,3	51,5	34,1	9,9	lahke
rikas	20,7	24	43	7,4	4,4	vaene
edutu	2,3	5,4	51,9	28,7	11,6	edukas
vana	20,6	31,3	38,9	7,6	1,5	noor
arukas	9,5	32,3	48,8	6,3	3,2	rumal
hoolikas	11,7	32	49,2	5,5	1,6	hoolimatu
harimatu	2,4	7,9	46	29,4	14,3	haritud
passiivne	4,7	10,9	55	18,6	10,9	aktiivne

Tabel 24. Keelte iseloomustamine: soome keel tundub ...

	(1) väga	2	(3) mitte kumbki	4	väga (5)	
pehme	23	26,5	32,7	8,9	8,9	kange
ebaturvaline	2,8	13,9	27,8	25	30,6	turvaline
lähedane	10,8	18	33,3	21,6	16,2	kauge
usaldusväärne	20,6	26,2	45,8	5,6	1,9	ebausaldusväärne
otsustav	21,1	33,9	33	7,3	4,6	ebakindel
moodne	42,9	20,5	18,8	8	9,8	traditsiooniline
jõuetu	1,8	4,6	34,9	29,4	29,4	jõuline
lõbus	23,4	25,2	42,1	6,5	2,8	igav
inetu	0,9	3,7	35,2	37	23,2	ilus
mehelik	3,7	13,9	67,6	13	1,9	naiselik
õel	0,9	3,8	58,5	24,5	12,3	lahke
rikas	35,6	27,9	27,9	8,7		vaene
edutu	0,9		28,2	24,6	46,4	edukas
vana	19,4	12	44	12	12	noor
arukas	31,5	34,2	31,5	2,7		rumal
hoolikas	14	28	53,3	4,7		hoolimatu
harimatu	1,9	0,9	29	32,7	35,4	haritud
passiivne	0,9	1,8	29,4	27,5	40,4	aktiivne

Tabel 25. Keelte iseloomustamine: inglise keel tundub ...

4.3.2 Meedia- ja kultuuritarbimine

Meedia- ja kultuuritarbimine. Respondentidel paluti seitsmeastmelisel skaalal anda hinnang eesti-, soome- ja ingliskeelse meedia- ja kultuuritarbimise sageduse⁸ kohta. Vaatluse alla võeti trüki- (ajalehed-ajakirjad) ja audiovisuaalse meedia (raadio, televisioon), interneti (sh sotsiaalmeedia), elektrooniliste suhtluskanalite (nt tekstisõnumid) ning eri kultuuriliikide (ilukirjandus, teater, muusika) tarbimine.

Trükimeedia tarbimine. Eesti keele kõnelejad tarbivad igapäevaselt rohkem soomekeelset trükimeediat: 58,5% arvab, et loeb iga päev soome-, 34,4% eestikeelseid ajalehti. Kui aga vaadata tulemusi nädalase tarbimise lõikes, nähtub, et peaaegu kõik respondendid (93,3%) loevad kas iga päev või vähemalt kord nädalas soomekeelset trükimeediat. Eestikeelset trükimeediat tarbib sama sagedusega 49,1% vastanuist. Ingliskeelne tarbimine on vähene: 11,6% vastanuist loeb ingliskeelseid ajalehti kas iga päev või vähemalt kord nädalas, umbes pooled vastanuist (44,6%) ei tarbi ingliskeelset meediat kunagi.

⁸ Sagedused: iga päev – mitu korda nädalas – iga nädal – iga kuu – harvem – mitte kunagi – selles keeles puuduvad selleks võimalused.

Trükimeedia tarbimine	Eesti keeles (%)	Soome keeles (%)	Inglise keeles (%)
Iga päev	34,4%	58,5%	3,6%
Iga nädal või mitu korda nädalas	21,7%	34,8%	8%
Iga kuu	10,2%	3,7%	9,8%
Harvem	25,5%	1,8%	28,6%
Mitte kunagi	3,8%	1,2%	44,6%
Pole selles keeles kättesaadav	4,5%	---	5,4%

Tabel 26. Trükimeedia tarbimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Ilukirjanduse tarbimine. Kuigi tulemused viitavad sellele, et ilukirjandust loetakse rohkem soome kui eesti keeles – 33,2% vastanuist loeb soome-, 27,6% eestikeelset ilukirjandust kas iga päev või vähemalt kord nädalas –, on ilukirjanduse lugemine pigem marginaalne tegevus ning ligi pooled (43,1–49%) vastanuist tarbivad ilukirjandust harvem kui kord kuus. Veelgi väiksem on ingliskeelse kirjanduse lugejaskond: aktiivseid (st iga päev või vähemalt kord nädalas) lugejaid on 7%, valdav enamik (80,7%) tarbib ingliskeelset kirjandust harvem kui kord kuus või mitte kunagi.

Ilukirjanduse tarbimine	eesti keeles (%)	soome keeles (%)	inglise keeles (%)
Iga päev	11,3%	11,3%	---
Üks kord või mitu korda nädalas	16,4%	21,9%	7%
Kord kuus	13,8%	12,5%	7,9%
Harvem	49,1%	43,1%	30,7%
Mitte kunagi	7,6%	11,3%	50%
Pole selles keeles kättesaadav	1,9%	---	4,4%

Tabel 27. Ilukirjanduse tarbimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Audiovisuaalse meedia tarbimine. Eesti keele kõnelejad tarbivad ülekaalukalt soomekeelset audiovisuaalset meediat: peaaegu kõik (93,4%) respondendid vaatavad kas igapäevaselt või mitu korda nädalas soomekeelset televisiooni ja kuulavad soomekeelset raadiot (87%). Eestikeelseid telesaateid tarbib sama sagedusega 53% – tõenäoliselt veebi vahendusel –, eestikeelseid raadio-saateid kuulab 43,7% vastanuist. Ingliskeelse televisiooni tarbimist intensiivsusega vähemalt kord nädalas mainisid umbes pooled vastanuist (45,1%), neist 18% igapäevaselt. Tõenäoliselt viitab sedavõrd suur tarbimisprotsent ingliskeelsete telesaadete ja filmide vaatamisele.

Televisiooni tarbimine	Eesti keeles (%)	Soome keeles (%)	Inglise keeles (%)
Iga päev	38%	78,9%	18,6%
Üks kord või mitu korda nädalas	15,2%	14,5%	26,5%
Iga kuu	8,2%	1,8%	9,7%
Harvem	23,4%	4,2%	15%
Mitte kunagi	8,2%	---	28,3%
Pole selles keeles kättesaadav	7%	0,6%	1,8%

Tabel 28. Televisiooni tarbimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Raadio tarbimine	Eesti keeles (%)	Soome keeles (%)	Inglise keeles (%)
Iga päev	25,3%	66,1%	4,6%
Iga nädal või mitu korda nädalas	18,4%	21%	4,6%
Iga kuu	8,9%	4,3%	6,5%
Harvem	25,3%	7,4%	27,8%
Mitte kunagi	13,3%	1,2%	52,8%
Pole selles keeles kättesaadav	8,9%	---	3,7%

Tabel 29. Raadio tarbimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Muusikatarbimise keele osas domineerib igapäevaselt või -nädalaselt soome keel (87,5%), rohkem kui pooled vastanuist tarbivad ka inglise- (63%) ja eestikeelset (57,3%) muusikat. Sarnased tulemused nähtuvad ja filmide puhul: filmitoodangut tarbitakse valdavalt soome keeles (76,8%), vähem inglise (56,2%) ja eesti keeles (34,8%).

Muusika tarbimine	Eesti keeles (%)	Soome keeles (%)	Inglise keeles (%)
Iga päev	30,7%	64,6%	36%
Iga nädal või mitu korda nädalas	27%	23%	27%
Iga kuu	15,3%	3,7%	3,6%
Harvem	22,7%	6,8%	9%
Mitte kunagi	3,1%	1,9%	22,5%
Pole selles keeles kättesaadav	1,2%	---	1,8%

Tabel 30. Muusika tarbimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Filmide tarbimine	Eesti keeles (%)	Soome keeles (%)	Inglise keeles (%)
Iga päev	23,4%	41,5%	22,3%
Iga nädal või mitu korda nädalas	11,4%	35,4%	33,9%
Iga kuu	9,5%	6,7%	8,9%
Harvem	41,7%	14%	10,7%
Mitte kunagi	6,3%	1,8%	22,3%
Pole selles keeles kättesaadav	7,6%	0,6%	1,8%

Tabel 31. Filmide tarbimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Teatrite ja kontsertide tarbimine. Teatrite ja kontsertide külastus kuulub marginaalsete kultuuriharrastuste hulka. Rohkem kui pooled uuringus osalenud eesti keele kõnelejatest külastavad eesti-

(51,6%), soome- (68,7%) ja ingliskeelseid (70,9%) teatrietendusi ning eesti- (58,3%), soome- (69,9%) ja ingliskeelseid (87,2%) kontserte harvem kui kord kuus või üldse mitte.

Teatrite ja kontsertide tarbimine	Iga nädal või mitu korda nädalas (%)	Iga kuu (%)	Harvem (%)	Mitte kunagi (%)	Pole selles keeles kättesaadav (%)
Eestikeelsed teatrietendused	0,7%	3,9%	51,6%	23,5%	20,3%
Soomekeelsed teatrietendused	0,7%	6,5%	68,6%	24,2%	---
Eestikeelsed kontserdid	---	2%	58,3%	23,2%	16,6%
Soomekeelsed kontserdid	0,6%	9%	69,9%	19,2%	1,3%
Ingliskeelsed teatrietendused	---	0,9%	15,4%	70,9%	12,7%
Ingliskeelsed kontserdid	---	1,8%	34,6%	52,7%	10,9%

Tabel 32. Teatrite ja kontsertide tarbimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Internetisisu tarbimine. Pääaegu kõik respondendid kasutavad internetti (veebilehed, e-kirjad, sotsiaalmeedia, Skype jne) ja muid elektroonilisi suhtluskanaleid (nt tekstisõnumid). Seejuures kasutab enamik vastanuist soomekeelset (64%) arvutitarkvara.

Veeb on küsimustikus loetletuist ainus, mida respondendid tarbivad pigem eesti keeles. Tõsi, valikueelistused eesti ja soome keele osas on siiski marginaalsed: 78% vastanuist arvab, et tarbib iga-päevaselt või -nädalaselt veebisisu eesti, 76,8% vastanuist soome keeles. Umbes pooled (49,1%) tarbivad veebisisu ka inglise keeles.

Internetisisu tarbimine	eesti keeles (%)	soome keeles (%)	inglise keeles (%)
Iga päev	58,7%	58,2%	28,6%
Üks kord või mitu korda nädalas	19,4%	19%	20,5%
Kord kuus	7,7%	1,9%	1,8%
Harvem	5,8%	10,8%	10,7%
Mitte kunagi	6,5%	8,9%	35,7%
Pole selles keeles kättesaadav	1,9%	1,3%	2,7%

Tabel 33. Internetisisu tarbimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Sotsiaalmeedia tarbimine. Eesti keele kõnelejad tarbivad sotsiaalmeediat pigem eesti (39,2%) kui soome (37,2%) keeles. Rohkem kui pooled vastanuist tarbivad sotsiaalmeediat harvem kui kord kuus või ei tarbi üldse.

Sotsiaalmeedia tarbimine	eesti keeles (%)	soome keeles (%)	inglise keeles (%)
Iga päev	22,3%	22,2%	17,4%
Üks kord või mitu korda nädalas	16,9%	15%	6,4%
Kord kuus	5,4%	3,9%	3,7%
Harvem	21,6%	13,7%	9,2%
Mitte kunagi	31,1%	43,1%	60,6%
Pole selles keeles kättesaadav	2,7%	2%	2,8%

Tabel 34. Sotsiaalmeedia tarbimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

E-kirju ja tekstisõnumeid saadetakse aktiivselt nii soome kui ka eesti keeles. Igapäevane e-kirjade kirjutamine on mõnevõrra aktiivsem soome keeles (vastavalt 27,6% ja 24,8%), mida võib ilmselt seletada soome keele kui töökeele positsiooniga. Tekstisõnumeid saadetakse nii igapäevaselt kui ka -nädalaselt samas mahus mõlemas keeles (vastavalt 58,2% eesti, 58,5% soome keeles). Inglise keelt kasutatakse elektroonilises suhtluses vähe, v.a eestlased, kelle tööülesanded eeldavad inglise keele kasutamist või kes töötavad ingliskeelses töökeskonnas.

e-kirjade kirjutamine	eesti keeles (%)	soome keeles (%)	inglise keeles (%)
iga päev	24,8%	27,6%	4,4%
üks kord või mitu korda nädalas	30%	19,9%	15%
iga kuu	10,8%	9%	8%
harvem	17,8%	23,1%	22,1%
mitte kunagi	14,7%	19,2%	47,8%
pole selles keeles kättesaadav	1,9%	1,3%	2,7%

Tabel 35. e-kirjade kirjutamise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Tekstisõnumite kirjutamine	eesti keeles (%)	soome keeles (%)	inglise keeles (%)
iga päev	23,8%	27,7%	2,7%
üks kord või mitu korda nädalas	34,4%	30,8%	7,1%
kord kuus	10,6%	6,9%	5,3%
harvem	20%	19,5%	26,6%
mitte kunagi	9,4%	13,8%	54,9%
pole selles keeles kättesaadav	1,9%	1,3%	3,5%

Tabel 36. Tekstisõnumite kirjutamise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

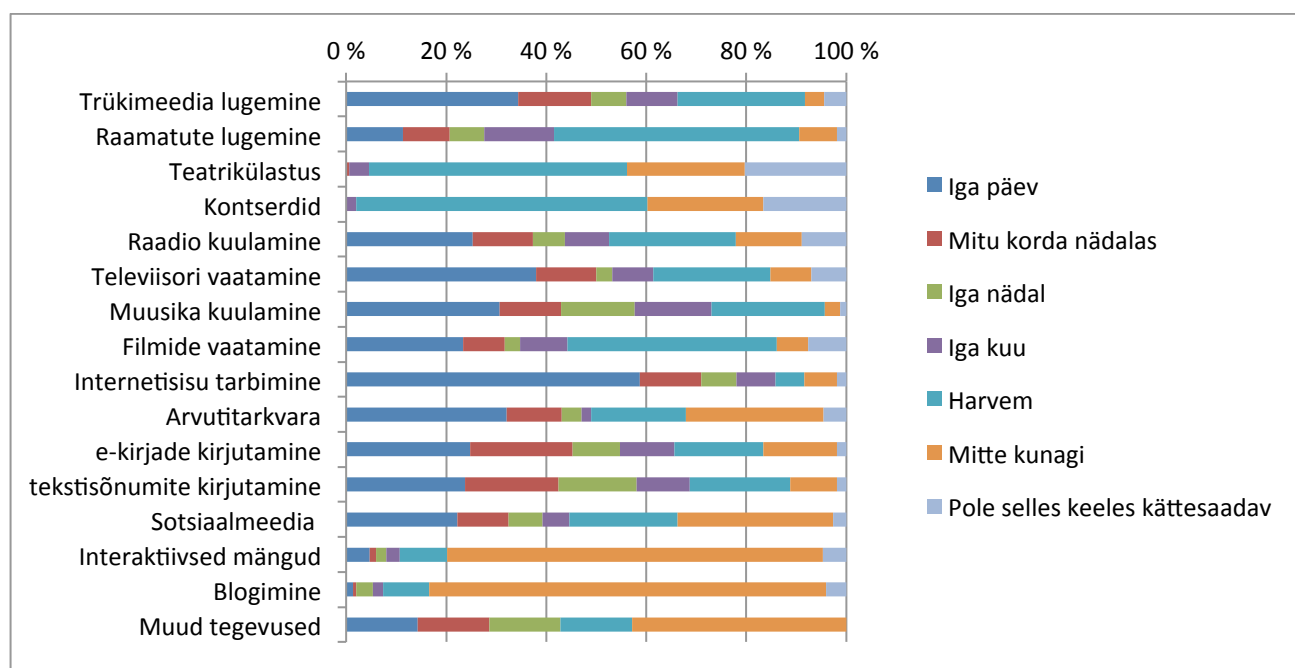
Interaktiivsete mängude ja arvutitarkvara tarbimine ning blogimine kuuluvad marginaalsete tegevuste hulka. Valdav osa küsitluses osalenuist nimetatud tegevusi ei harrasta, nt arvutimänge tarbib igapäevaselt vähem kui 5% vastanuist, blogimisega tegelevad üksikud respondendid. Arvuti-

tarkvara tarbimise tulemused näitavad, et 45,2% eesti keele kõnelejatest kasutab igapäevaselt soome-, 32% eesti-, 30,6% ingliskeelset arvutitarkvara.

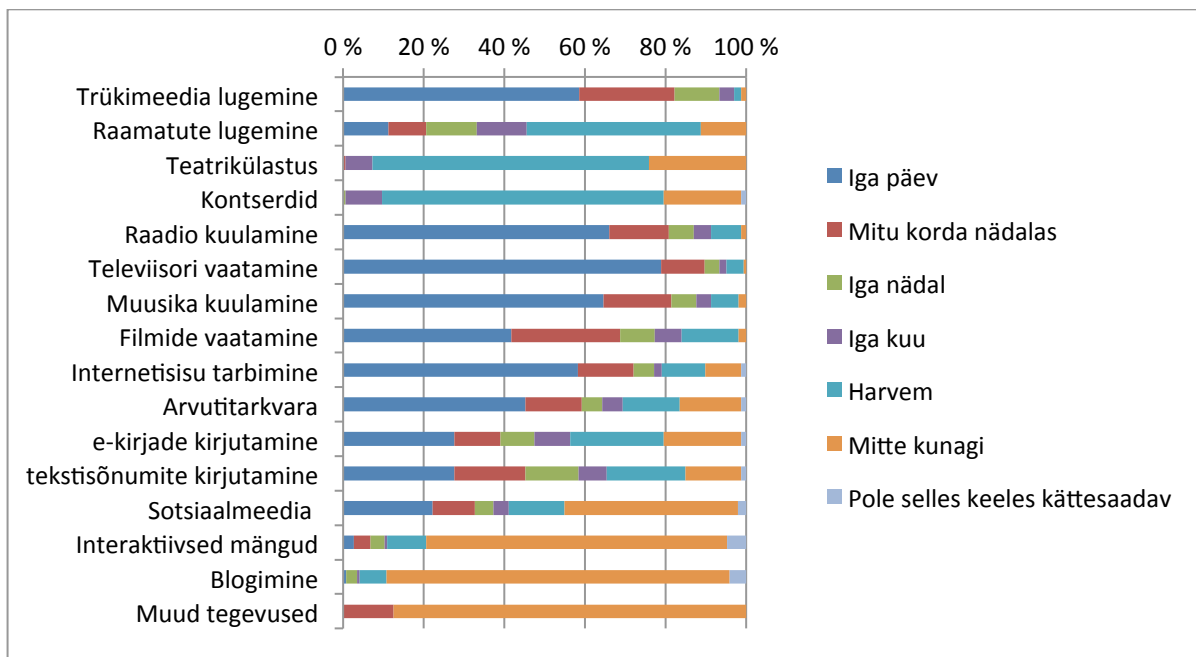
Sagedused: iga päev, iga nädal või mitu korda nädalas	eesti keeles (%)	soome keeles (%)	inglise keeles (%)
arvutitarkvara	47,1%	64,3%	44,1%
interaktiivsed mängud	8,1%	10,3	8,4%
Blogimine	5,3%	3,4%	0,9%

Tabel 37. Arvutitarkvara kasutamise, interaktiivsete mängude tarbimise ja blogimise sagedus eesti, soome ja inglise keeles, %

Küsimustikus loetletud tegevused ja nende tarbimine eesti, soome ja inglise keeles võetakse kokku joonistel 10 ja 12.

Joonis 9. Tegevuste sagedused eesti keeles, %

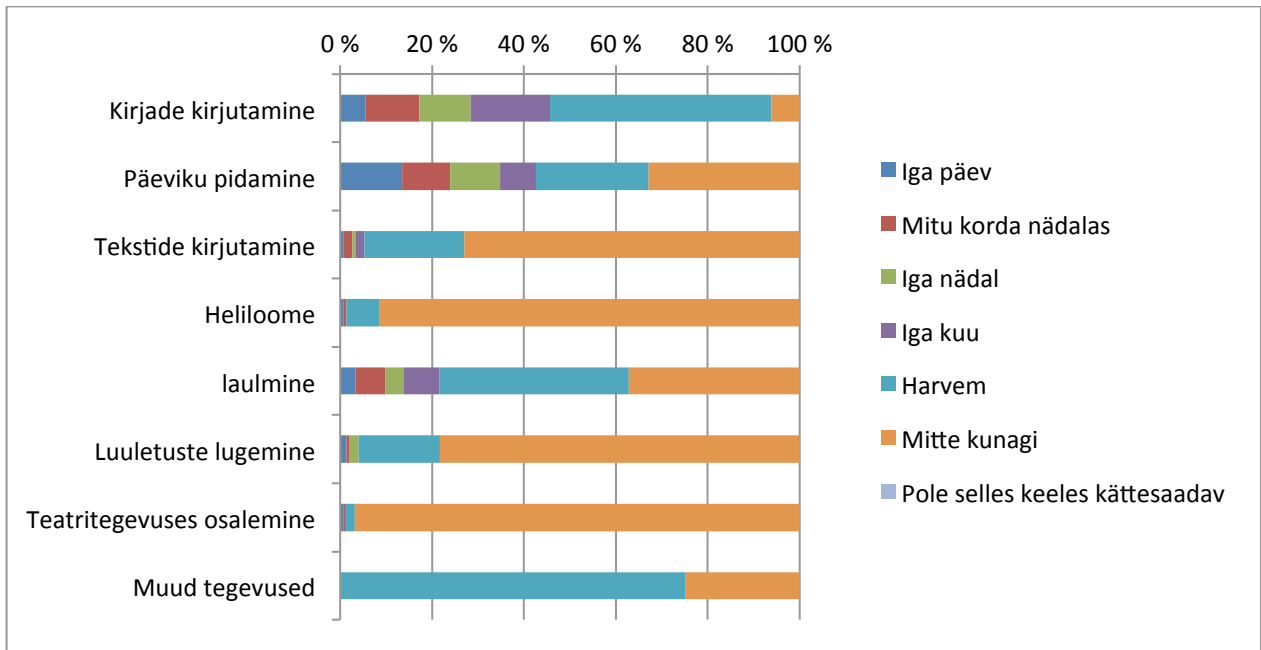
Joonis 10. Tegevuste sagedused soome keeles, %

Kontrollrühm. Kontrollrühm tarbib info- ja kultuuritooteid igapäevaselt valdavalt soome keeles: soomekeelset trükimeediat 77,8%, soomekeelset muusikat 65%, filme 62%, veebisisu 79,2% vastu. Teatrite ja kontsertide külastamine kuuluvad marginaalsete kultuuriharrastuste hulka ning vaid vähesed vastanud on nende toodete igakuised tarbijad. Ka interaktiivsete mängude mängimine ja blogimine kuuluvad marginaalsete tegevuste hulka.

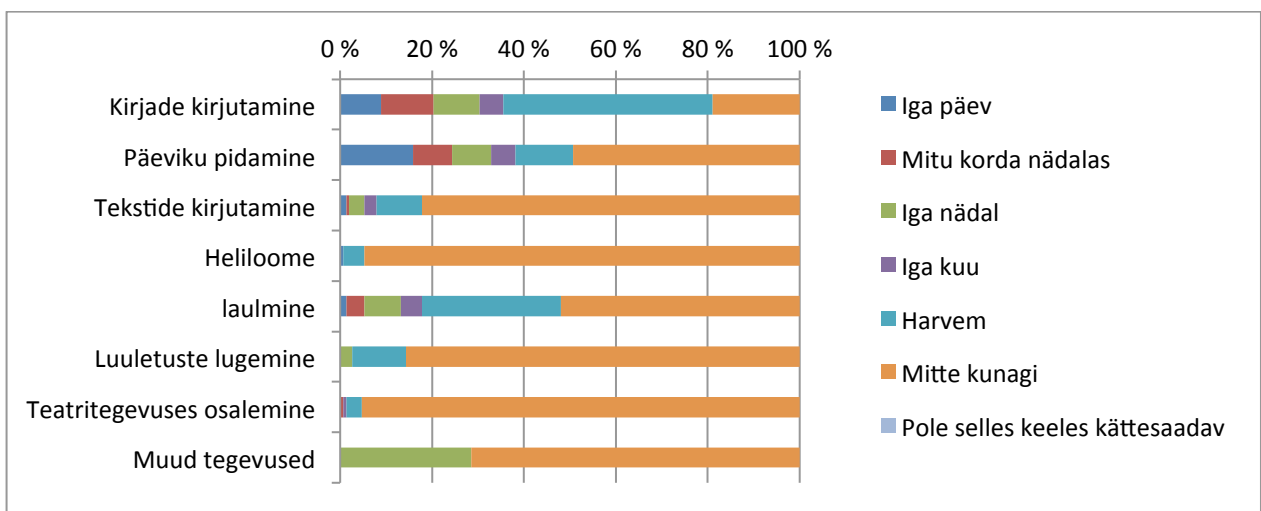
Järgnevalt võetakse vaatluse alla see, mil määral tegelevad respondendid kirjaliku või suulise loomingu tegevusega eesti, soome või inglise keeles. Nagu tulemustest nähtub, on nimetatud tegevuste harrastamine pigem tagasihoidlik ning pooled vastanuist ei tegele ühegi tegevusega. Enim harrastatakse kirjalikke tegevusi nagu kirjade kirjutamine ja päeviku pidamine: pisut rohkem kui veerand arvab, et kirjutab vähemalt kord nädalas eestikeelseid, 30,4% vastanuist soomekeelseid kirju. Umbes kolmandik peab ka eesti- (34,85) ja/või soomekeelset (32,9%) päevikut. Suulistest tegevustest mainiti kõige rohkem laulmist inglise (15,2%), eesti (13,7%) ja soome (13,2%) keeles.

Sagedused: iga päev, kord või mitu korda nädalas	eesti keel	soome keel	inglise keel
kirjade kirjutamine	28,4%	30,4%	13,2%
päeviku pidamine	34,8%	32,9%	11,2%
tekstide kirjutamine	3,3%	5,3%	4,6%
Heliloome	1,3%	0,7%	1,1%
Laulmine	13,7%	13,2%	15,2%
luuletuste lugemine	4%	2,6%	1,14%
teatritegevuses osalemine	1,3%	0,7%	1,14%

Tabel 38. Muu suulise ja kirjaliku eneseväljenduse harrastamise sagedeesti, soome ja inglise keeles, %

Joonis 11. Muu suulise ja kirjaliku eneseväljenduse harrastamise sagedus eesti keeles, %

Joonis 12. Muu suulise ja kirjaliku eneseväljenduse harrastamise sagedus soome keeles, %

4.3.3 Seadusandlus

Järgmises alapeatükis võetakse vaatluse alla respondentide õigusteadlikkus keelekasutust ja vähe-
muskeele õpet puudutavate seaduste osas.

4.3.3.1 Keelekasutamise toetamine ja takistamine

Eesti keele kõnelejad pigem ei ole teadlikud Soome seadustest. Samas tuleb tulemuste tõlgendamisel arvestada asjaolu, et suurem osa vastanuist on elanud Soomes liiga lühikest aega tundmaks detailselt riigi seadusandlust. Lisaks ilmneb vastustest, et respondendid ei oska teha vahet seadusandluse ja teiste institutsionaalsete või ühiskondlike mehhanismide vahel – kommentaarides viidatakse nt erinevate ametiasutuste, seltside ning kogukondade tegevusele. Sama täheldati ka teiste ELDIA vähemusrühmade puhul.

Eesti keele kasutamise toetamine. Umbes kolmandik (30%) vastanuist arvab, et Soome seadusandlus toetab eesti keele kasutamist, 36% vastas eitavalt, 34% ei tea, kas seadused on olemas. Küsimusele antud kommentaaridest nähtub, et respondendid tõlgendavad eesti keele toetamist erinevalt, pidades selle all silmas eesti keele tundide korraldamist Soome üldhariduskoolides ning Soome keeleseadusega sätestatud võimalusi kasutada ametlikus suhtluses tõlgi abi. Mitmed respondendid on viidanud ka võimalustele sooritada koolitustel eksamid ja arvestused eesti keeles, juhul kui soome keele oskus pole piisav; samuti viidati võimalustele saada eri ametkondadest (nt KELA) eestikeelset teavet ja abi. Eesti keele toetamise all nähakse ka seda, et mitmete ametiasutuste veebilehed on ka eesti keeles ning et sõltuvalt tökohast makstakse eesti keele oskuse eest lisatasu. Siiski on respondentide hulgas ka neid, kes leidsid, et Soome riigi ülesandeks polegi eesti keele toetamine, sest võõras riigis elades tuleb osata soome keelt. Samas on respondendid väga vähe (või pole üldse) kursis sellega, kas Soome seadused on kättesaadavad ka eesti keeles (ligi 60% valis vastusevariandi „ma ei tea“). Küsimuste kommentaaridest jääb domineerima seisukoht, et vajadus seaduste eesti keelde tõlkimise järele puudub, sest „vajadusel saab palgata tõlgi“. Ühe respondendi ettepanekul tuleks eesti keelde tõlkida Soome liiklusseadus.

Samas arvab 54% vastanuist, et seadusandlus ka ei takista eesti keele kasutamist. Samas nähtub kommentaaridest, et verbi *takistama* tähendust on mõistetud erinevalt. Eesti keele kasutamise takistamise all mõistetakse ainuüksi asjaolu, et „Soome ametlikud riigikeeled on soome ja rootsi keel“, mis välistab eesti keele kasutamise juba eos; samuti nähtub keele kasutamise takistamine Soome riigi suurtes riigilõivudes („Soome ametnikud võtavad meeletult palju raha iga eestikeelse dokumendi tõlkimise eest eesti keelde“), mistõttu on eestlased sunnitud asju ajama soome keeles. Eesti keele kasutust takistavana nähakse ka asjaolu, et „ametiasutustes puuduvad eestikeelsed brošüürid“. Kaks respondenti on eitavat vastust põhjendanud sellega, et Soome riik kaitseb soome keelt kui riigikeelt ning „nõuab seetõttu kõike soome keeles“.

Eesti keele toetamise all mõistetakse eeskätt seda, et Soome tööturul väärtustatakse võõrkeelte oskust („Mitme keele oskajana oled tööandja silmis paremas kirjas“), samuti võimaldab võõrkeelte oskus saada lisatasu („Minu sõbranna saab suuremat palka, kuna oskab eesti ja vene keelt“). Mitmed respondendid mõistavad toetamise all eesti keele õppimise võimalusi Soome üldhariduskoolides ja võimalust kasutada ametlikus asjaajamises tõlgi abi. Mitmekeelsuse toetamist nähakse ainuüksi asjaolus, et kuna Soome on ametlikult mitmekeelne riik, on sellega tagatud „koht“ ka väiksematele keeltele ja kultuuridele.

Siiski jäävad mitmed respondendid arvamusele, et Soome ametlik mitmekeelsus ja riigiasutustesse tööle kandideerimisel mõlema riigikeele – soome ja rootsi keele – valdamise nõue on eestlastele töölesaamisel takistuseks ning rootsi keele oskuse puudumise tõttu ei ole eestlased Soome tööturul soomlastega võrdses positsioonis („Kui ei taheta tööle võtta, saab põhjuseks öelda, et ei oska rootsi keelt“). Eeskätt kõrgharidusega respondendid tajuvad tööturul ebavõrdsust, kuna rootsi keele kui Soome teise riigikeele oskuse puudumine takistab mitmeid karjäärivõimalusi. Nende hinnangul seab rootsi keele mitteoskamine eestlased tööturul soomlaste ja Soome kodanikega võrreldes ebavõrdsesse seisu.

Viimane küsimus hõlmas tööturu keelekasutust reguleeriva seadustiku tundmist. Ka selle küsimuse puhul teab vähem kui veerand (19%) vastanuist, et vastav seadusandlus on olemas; 71% vastanuist on valinud vastusevariandi „ma ei tea“, 10% vastas küsimusele eitavalt. Kommentaaridest nähtub, et respondendid pooldavad tööturu mitmekeelsust ja näevad eesti (ja vene keele) oskuses teatud eeliseid ning isiklikku kasu, mis võimaldab sõltuvalt töökohast saada kõrgemat töö- või lisatasu. Läbivalt jäävad kõlma seisukohad, et Soome tööturul tuleb võõrkeelte valdamine kasuks, kindlasti tuleb aga osata soome keelt. Tööturu mitmekeelsuse põhiprobleemina näevad eestlased asjaolu, et nad ei valda Soome teist riigikeelt, rootsi keelt.

Soome seadusandlust tunnevad väga hästi aga intervjuudes osalenud respondendid. Tuginedes intervjuudest kõlma jäänud seisukohtadele võib öelda, et Soomes elavad eesti keele kõnelejad pigem on seadusandlusega kursis ning on aktiivsed enda õiguste eest seismisel. Olgu ka öeldud, et Soomes tegutseb mitmeid eestikeelset õigusabi ning eesti-keelseid tõlketeenuseid pakkuvaid firmasid ja üksikettevõtjaid, kelle tegevus on suunatud eestlastele. Soomes elavatele/töötavatele eestlastele korraldatakse erinevaid infopäevi, ka on nii Eesti kui ka Soome meedia viimastel aastal käsitletud ja kajastanud seadusandlust puudutavaid küsimusi.

4.3.3.2. Haridus ja seadusandlus

Suurem osa vastanuist ei tea (rohkem kui 70%), kas Soomes on olemas seadused, mis reguleerivad eesti keele kasutust õppekeele (q48) ja õppeainena (q49). Võimalik, et küsimust on valesti mõistatud, mistõttu oli lihtsam valida vastusevariant „ma ei tea“.⁹ Vaid 10% vastanuist teadis, et seadused on olemas. Kahes vastust täpsustavas kommentaaris on viidatud soome keele kui õppeaine sisule („soome keele tundides käsitletakse ka muid soome-ugri keeli“), samuti teatakse, kuidas ja millises mahus on korraldatud oma emakeele õpe Soome üldhariduskoolides.

⁹ Peaaegu kõikides ELDIA uuringutes oli vastajatel väga raske mõista, mis vahe on õppekeelel ja keeleõppel (nt väideti, et koolis oleks õppekeeleks olnud ladina või karjala keel). Teiseks puudus ka küsimustiku autoritel ja/või tõlkijatel ühine arusaamine selle kohta, kas silmas peetakse keeleõpet (keele X tunnid) või lihtsalt "teadmiste andmist keele X kohta" (nt ajaloo, koduloo või emakeele tundide raames).

4.3.4 Haridus

Peaaegu kõik uuringus osalenud eesti keele kõnelejad on kõigis haridusastmetes õppinud eesti keeles. Soome keel on valdavalt täiskasvanueas õpitud võõrkeel.

Eesti keele õppimine. Ligemale kõik uuringus osalenud eesti keelt emakeelena kõnelevad respondendid on üles kasvanud eestikeelses keskkonnas. 85,9% vastanuist on omandanud põhi- ja keskhariduse, paljud ka kõrghariduse eestikeelsetes haridusasutustes Eestis. Eesti keel on olnud kõikide õppeainete keel kogu kooliaja jooksul, v.a. võõrkeeleõppes. Enamik respondente (93,1%) pole üheski haridusastmes õppinud soome keeles. Ingerisooma päriolu respondentide jaoks on eesti keel vene ja (ingeri)soome keele kõrval teine keel, mis on omandatud varases lapsepõlves pärast ümberasumist Eestisse (enamasti Teise maailmasõja ajal või vahetult pärast sõda).

Soome keele õppimine. Peaaegu kõik respondendid räägivad soome keelt teise või võõrkeelena. Pisut rohkem kui pooled (58%) vastanuist on õppinud soome keelt keelekursustel (Eestis ja/või Soomes) või keeltekoolides (peamiselt Soomes), ülejäänud (41%) on õppinud soome keelt „informaalselt”, st suhtluse ja massimeedia abil ja vahendusel.

4.3.5. Seadusandluse analüüs¹⁰

Soome riigikeeled on vastavalt põhiseadusele (vastu võetud 1919) ning keeleseadusele (vastu võetud 1922) soome ja rootsi keel – seega on Soome olnud omariikluse väljakuulutamisest alates kakskeelne riik. Sellele lisaks on saami keeltele ja kultuuril seadustega sätestatud eristaatus: saamide õigus kasutada oma keelt ametlikus asjaajamises tagati saami keeleseadusega (1991), Soome põhiseadus (1999) aga tagab saamidele kui Soome põlisrahvale õiguse säilitada ja arendada oma keelt ja kultuuri ning annab neile õiguse keeleliseks ja kultuuriliseks autonoomiaks saami traditsioonilistel elualadel Soomes. Eesti keele kõnelejad on Soomes neljandaks suurim keelerühm soome, rootsi ning vene keele kõnelejate järel. Suurem osa eesti keele kõnelejaist on suhteliselt hiljuti riiki sisserännanud, kel puudub Soome kodakondsus. Eesti keelt ei peeta Soomes ametlikuks vähemuskeeleks.

Kuigi Soome poliitikas ja seadusandluses on vähemuste keelekõnenumiste käsitlemisel pikad traditsioonid, keskenduvad need „vanadele” vähemustele. Tõsi: haridust puudutavas seadusandluses on võetud arvesse võimalust õpetada ning kasutada õppekeelena muidki keeli kui Soome rahvuskeeli: näiteks erakoolide muus kui riigikeeltes toimuv õppetöö sätestati seadusega 1963. aastal. Sisserännanute emakeelte käsitlemises Soome seadusandluses traditsioonid puuduvad.

Eri keelekogukondadele pööratakse seadusandluses erineval määral tähelepanu. Kuigi Soomel la-sub kohustus teavitada rahvusvahelisi inimõigusorganisatsioone peaaegu kõikide „vanade” vähemuskeelte olukorrast, raporteerib Soome vaid ühe sisserännanute keele, nn „vana” vene vähe-

¹⁰ Peatüki ingliskeelse originaalteksti autor on Sia Spiliopoulou Åkermark, ELDIA seadusandluse analüüside töörühma juht, kes omakorda toetub Lisa Gransi (2011) raportile.

muskeele seisundist. Soome riik on välja töötanud keelepoliitilised arengukavad roma, saami ja soome viipekeele toetamise tarbeks, eesti ja karjala keele kohta vastavad arengukavad hetkel puuduvad.

Keeleline mitmekesisus kui kogu ühiskonna üks eesmärke avaldub varjatud kujul ka kahe riigikeele mõistes ning keelerühmade ühises põhiseaduslikus õiguses säilitada ja arendada oma keelt ja kultuuri. Kuigi ükski valitsuse meede ei rõhuta põhieesmärgina mitmekeelsust, on indiviidi mitmekeelsuse saavutamine olnud siiski Soome haridussüsteemis üks eesmärke: nii näiteks on teise kodumaa keele (soomekeelsete rootsi, rootsikeelsetele soome) ning võõrkeelte õppimine Soome põhikoolides kohustuslik.

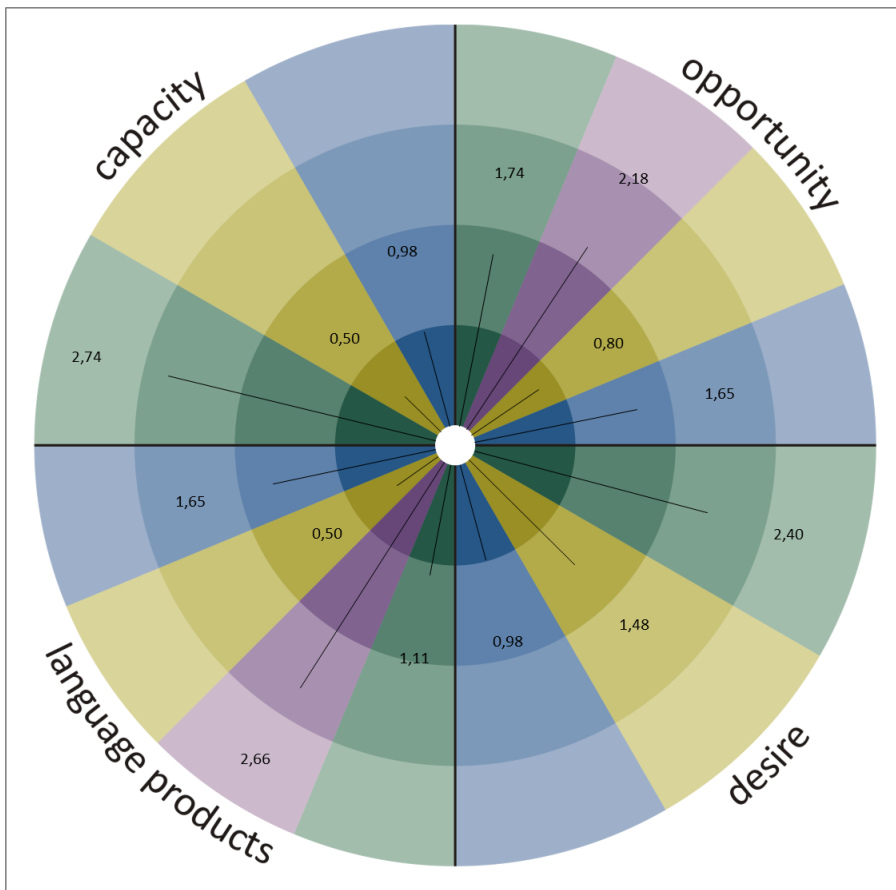
5. Keele elujõulisuse baromeeter

Viies peatükk võtab kokku uuringu tulemused. Tulemusi mõõdeti ja hinnati selleks välja töötatud baromeetri (*EuLaViBar*; *European Language Vitality Barometer*) abil. Uuringu metoodikat ning keele elujõulisuse mõõdikut kirjeldati raporti kolmandas peatükis.

5.1 *EuLaViBar*'i mõõtmistulemused: üldhinnang

Baromeetri (*EuLaViBar*) üldhinnang eesti keele hetkeseisule ning keele kestlikkusele Soomes on kõikides dimensioonides (keelekasutus ja suhtlus, haridus, meedia, seadusandlus) madal. Mudel ei anna üheski dimensioonis ühegi mõõdetud tunnuse puhul eesti keele hetkeseisule kõrgeimat, keelesituatsiooni stabiilsust markeerivat hinnet (4). Sellega viitavad mõõtmistulemused märkide olemasolule, et eesti keele järjepidevus võib olla ohus, ühtlasi on vaja võtta tõhusad meetmed keele kasutamise ja põlvkondliku järjepidevuse toetamiseks. *EuLaViBar*i hinded eesti keele hetkeseisule on esitatud alljärgneval radiaaldiagrammil (joonis 5). Joonisel kasutatakse tehnilistel põhjustel ingliskeelseid termineid, nende eestikeelsed vasted on järgmised: *capacity* = *suutlikkus*; *opportunity* = *võimalused*; *desire* = *soov*; *language products* = *keeletooted*.

Baromeetri (*EuLaViBar*) üldhinnang eesti keele hetkeseisule ning keele kestlikkusele Soomes on madal. *EuLaViBar*'i hinded jäävad kõikide dimensioonide (keelekasutus ja interaktsioon, haridus, seadusandlus ning meedia) lõikes astmetele 1 ja 2 (täpsemalt 1.71–2.46). *EuLaViBar* ei anna üheski dimensioonis ühegi mõõdetud tunnuse puhul eesti keele hetkeseisule kõrgeimat, keelesituatsiooni stabiilsust markeerivat hinnet (4). Sellega viitavad mõõtmistulemused erinevate märkide olemasolule, mis võivad seada ohtu eesti keele järjepidevuse, ühtlasi on vajalik võtta tarvitusele tõhusad meetmed keele kasutamise ja põlvkondliku järjepidevuse toetamiseks. *EuLaViBar*'i hinded eesti keele hetkeseisule on esitatud alljärgneval radiaaldiagrammil.

Joonis 13. Baromeetri hinnang eesti keele elujõulisusele Soomes¹¹

Kuigi EuLaViBari mõõtmistulemustesse on nii haridus- kui ka meediadimensiooni puhul põhjust suhtuda ettevaatlikkuse ja kriitikaga, kirjeldab baromeeter muudes aspektides eesti keele ja selle kõnelejate olukorda Soomes pigem tõepäraselt ning toob välja kolm olulist aspekti: Eesti keele kõnelejaid iseloomustab kõrge keeleline suutlikkus (2,46, ingl *Capacity*) ja soov (2,25, ingl *Desire*) eesti keelt kasutada, kuid piiratud võimalused (1,57, ingl *Opportunity*) ning oluliste „keeletoodete” puudumine (1,71, ingl *Language Products*), mis toetaksid eesti keele kasutamist hariduses, seadusandluses, meedias ning avalikus suhtluses (nt riigi ja kohaliku omavalitsuse ametiasutustes ja muus kodu- ja sõpruskonna välises kommunikatsioonis).

5.2. Suutlikkus

Suutlikkuse all moeldakse kõneleja individuaalset suutlikkust keelt kasutada. Respondentide keelelist võimekust suhelda eesti keeles mõõdeti kolmes dimensioonis: 1) keelekasutus ja interaktsioon, 2) seadusandlus ning 3) meedia.

¹¹ Värvide selgitused: roheline = keelekasutus ja interaktsioon, lilla = haridus, kollane = seadusandlus, sinine = meedia.

Keelekasutus ja suhtlus. *EuLaViBar* hindab keelelist suutlikkust hindegaga 2.46, mis viitab uuringus osalenute kõrgele keelelisele võimekusele suheldada oma emakeeles. Kõrgeimad hinded on respondentid pälvinud dimensioonis *Keelekasutus ja interaktsioon* (hinne 2.74), mis hõlmab peresisest ja põlvkondadevahelist- ning sisest keelekasutust. Sedavõrd kõrge hinne osutab sellele, et respondentidel on puht keelelises mõttes olemas kõik oskused ning eeldused emakeelseks suhtluseks mis tahes suhtlussituatsioonis, kui selleks on loodud vastavad tingimused. Peredomeen ongi üldjuhul ainus keelekasutusväli, kus respondentidel on üldse võimalik eesti keelt kasutada. *EuLaViBar* toob samas selgelt välja kaks dimensiooni – seadusandlus ning meedia –, kus respondentide keelelisele valmisolekule vaatamata on eesti keele kasutus piiratud.

Keele kestlikkuse näitajana on üks olulisemaid tegureid keele põlvkondlik järjepidevus ning keele peresisene edasikanne. Nagu tulemustest nähtub, on peredes ainult eesti keele kasutus vähene: 30% vastanuist arvab, et kasutab abikaasaga/partneriga ainult eesti keelt, 42% soome või mingit muud võõrkeelt, ligi kolmandik vähemalt kahte keelt (enamasti soome ja eesti keeles). Suhtluskeelte valikuid lapse/lastega iseloomustab valdavalt eesti keele kasutamine, ainult soome keeles suhtleb lastega viis respondenti, eesti-soome paralleelset kasutust mainis 20% vastanuist.

Seadusandlus. Seadusandluse all mõistetakse keelt puudutavate õigusaktide olemasolu või puudumist, keelekasutuse ning keelelise mitmekesisuse toetamist või piiramist ja takistamist, samuti kõnelejate teadlikkust ja hoiakuid seadusandluse suhtes. Kõige madalamalt hindab *EuLaViBar* kõnelejate suutlikkust kasutada eesti keelt seadusandluses või seadusandluse keelena (hinne: 0.5). Tulemust võib pidada osaliselt tõeseks, sest Soome seadusandlus pole eestikeelsena kättesaadav, niisamuti on valdava osa respondentide õigusteadlikkus madal. Samas on mitmed Soome ametiasutused andnud välja eestikeelseid infomaterjale, mis muuhulgas peatuvad ka Soome seadusandlusel (eeskätt tööhõivealane ning sotsiaal- ja ravikindlustust reguleerivad õigusaktid). Seega on oluline õiguslane teave soovi korral eestikeelsena kättesaadav.

Meedia puhul, mille all mõistetakse meediatarbimise keelt ning vähemuskeelse meedia olemasolu, viitab baromeetri mõõtmistulemus (hinne: 0.97) kogukonna madalale suutlikkusele tarbida ja ise toota eestikeelset meediat ja kultuuri, kuigi kogukonna liikmete keelelised eeldused on selleks olemas. Tõsi: Soomes elavatel eestlastel puudub omakeelne meedia. Eesti keele kõnelejad Soomes elavad kas soomekeelses meediaruumis või tarbivad interneti- ja muude kaasaja tehnoloogiliste vahendite abil edastatavat Eesti Rahvusringhäälingu (nt ETV, ETV2, Vikerraadio, Klassikaraadio jne) ning erakanalite (nt TV3, Kanal2) toodangut.

5.3. Võimalused

Võimaluste all mõistetakse reegleid (nt seadusandlikke, hariduse, meedia jm valdkondade omi), mis võimaldavad, toetavad, piiravad või keelavad vähemuskeele kasutamist. Respondentide võimalusi kasutada eesti keelt mõõdeti neljas dimensioonis: 1) keelekasutus ja suhtlus, 2) haridus, 3) seadusandlus ja 4) meedia. Dimensioonid peidavad endas mitmeid tunnuseid, mille ühine nimetaja on võimaluste olemasolu keele kasutamiseks. *EulaViBar* annab üldhindeks 1.57, viidates sellega

vähemuskeele rakendusväljavaadete vähesusele või puudumisele, mis võib seada ohtu keele kestlikkusele. Eesti keele kasutusvõimalused on ootuspäraselt paremad dimensioonis *Keelekasutus ja suhtlus* (hinne: 1.74), seevastu seadusandluses (hinne: 0.80) ning meedia- ja kultuuritarbimises (hinne: 1.65) on eesti keele roll marginaalne või puudub üldse. Baromeetri mõõtmistulemustega võib üldjuhul nõustuda.

Keelekasutus ja suhtlus. Mõneti üllatuslikult hindab *EuLaViBar* eesti keele kõnelejate suhtlusvõimalusi peresiseses kommunikatsioonis madala hindega. Tegelikuses on peredomeen eesti keele peamisi suhtlusvälju, mida toetavad ka respondentide positiivsed hoiakud (v.a. üksikud erandid) oma emakeele ning selle põlvkondliku järjepidevuse suhtes. Eesti keele kõnelejate eesti keele oskus on väga hea (hinne: 2.74) ning nad väärtustavad keelt kõrgelt (88% respondentidest soovib, et nende lapsed omandaksid eesti keele). Suurem osa uuringus osalenuist pole ka kogenud eesti keele kasutamise takistamist kodus või väljaspool ega puutunud kokku kultuurilise ja/või keelelise diskrimineerimisega. Sisserännanuile tüüpiliselt on eesti keele kasutamise võimalused väljaspool kodu piiratud. Samas on olukord responden-diti erinev (ja ka ebavõrdne): võimalused eesti keele koduväliseks kasutamiseks, omakeelseks kultuuritegevuseks ning kogukonnaseltside ja võrgustike loomiseks on tõenäoliselt mitme-kesisemad pealinnapiirkonnas elavatel eestlastel. Välistatud pole ka eestikeelne suhtlus ametiasutustes ning muudes teenindussfäärides, kuigi uuringu tulemustele tuginevalt on eesti keele kasutamisevõimalused avalikkuses piiratud.

Haridus. Kuigi baromeetri mõõtmistulemused annavad eesti keele kasutamise võimalustele Soome haridussüsteemis kõrge hinde, pole saadud tulemust võimalik arvesse võtta, sest enamik respondente on omandanud hariduse Eestis. Tegelikuses on Soomes elavatel eestlastel väga vähe võimalusi (või pole üldse) eesti keele kasutamiseks (v.a. Helsingis elavad eestlased, kelle lastel on võimalik õppida Latokartano põhikoolis või suuremate linnade üldhariduskoolides, kus on vanemate soovil sisse viidud kord nädalas toimuvad oma emakeele tunnid). Kuigi seaduse järgi on Soome riik kohustatud tagama kõikidele sisserännanutele, kes on selleks soovi avaldanud ning kelle emakeel pole soome või rootsi keel, oma emakeele õppe kahe nädalatunni ulatuses, on õppe korraldamine seotud mitmete piirangutega (õpilaste arv, õppetöökõiguste pädeva inimese leidmine, logistilised küsimused jne), mistõttu puudub kõigil soovijail eestikeelsele õppele ligipääs.

Seadusandlus ja Meedia. *EuLaViBar*'i hinne eesti keele kasutamise võimalustele seadusandluses ja meedias on väga madal (eeskätt õigusaktide puhul). Tulemusega tuleb nõustuda: Soome seadusandlus pole eestikeelsena kättesaadav, eesti keele kõnelejal pole üldjuhul võimalik tarbida oma keelseid õigusteenuid (v.a. tõlkide kasutamise võimalus); eestlastel puuduvad ka oma raadio- ja telejaamad ning trükimeedia. Soomes elavad eestlased elavad kas soomekeelses meediaruumis ja/või tarbivad veebipõhiselt Eesti meediatooteid. Piltlikult öeldes on Eesti Rahvusringhäälingu meediatoodang ühe kliki kaugusel, kuid ka selle kättesaadavus sõltub kõneleja juurdepääsust kaasaja tehnoloogiale ning valmisolekust seda kasutada (mis tõenäoliselt on põlvkonniti erinev).

5.4. Soovid

Soov näitab inimeste valmisolekut vähemuskeelt kasutada, see avaldub ka keele-hoiakutes ja keelekasutuse suhtes tekkinud emotsioonides.

Keelekasutus ja suhtlus. *EuLaViBar* hindab uuringus osalenud eestlaste eesti keele kasutamise soovi üldhindegaga (2.25), mis viitab kõnelejate vähesele valmisolekule eesti keele kasutamiseks eri dimensioonides. Samas on respondentide suhtumine eesti keelde, eesti keele kõnelejaisse ja keele säilitamisele siiski positiivne. Eesti keelt peetakse eesti identiteedi oluliseks alustalaks ning eestluse sümboliks. Ükski uuringus osalenud respondent ei kahelnud eesti keele säilitamise vajalikkuses, kuigi eesti keele kasutusvõimalused Soome avalikkuses on vähesed. Niisamuti peab valdav osa uuringus osalenuist oluliseks erinevaid kogukondlikke ühistegevusi eesti keele ja kultuuri säilitamiseks ning omavahelist eestikeelset suhtlust.

Samas on aga tähelepanuväärne, et kuigi uuringus osalenud väärtustavad eesti keelt, ei peeta eesti keele kasutamist avalikkuses võimalikuks või vajalikuks, mida peegeldab ka *EuLaViBar*'i suhteliselt madal hinne eesti keele kasutuse soovi kohta (hinne: 2.25), niisamuti usub vaid väike osa respondentidest eesti keele tähtsuse suurenemisse lähitulevikus. Rohkem kui poo-led vastanuid ei pea eesti keele kasutamist avalikus ruumis (nt riigi ja kohalike omavalitsuste ametiasutused ning teenindusvaldkonnad) vajalikuks või peavad vajalikuks valikuliselt (nt haridussüsteemis ning haiglates). Seega ei pruugi ka suhteliselt suur kõnelejate arv tagada keelekasutajate soovi keelt (avalikkuses) kasutada või kinnitab vähemusrühmade leppimist olukorraga, kus vaatamata vähemuskeele kõnelejate suurele arvule nähakse oma emakeelt vaid perekonna-, suhtlusvõrgustike ning kogukonnaseltside keelena, mitte aga teiste keeltega võrdse avaliku suhtluse keelena.

Seadusandlus. Respondentide õigusteadlikkus on madal või ei osata võtta seisukohta eestikeelse seadusandluse vajalikkuse suhtes. Valdaval osal uuringus osalenuist puudub faktiline teadmine vähemuskeelte kasutust, eri keelte oskamist ja vähemusrühmade diskrimineerimist reguleeriva seadusandluse kohta.

Meedia. *EuLaViBar* annab uuringus osalenute soovile tarbida ning toota omakeelseid meedia- ja kultuuritooted madala hinde (hinne: 0.97). Kuigi uuringutulemused kinnitavad soome-keelse meedia- ja kultuuritoodete domineerivat tarbimist, pole intervjuuainestikule tuginevalt siiski põhjust väita, nagu puuduks kogukonna liikmetel soov ja vajadus omakeelse meedia- ja kultuuritoodete järele.

5.5. Keeletooded

Keeletoodete all mõistetakse vähemuskeelseid „tooteid“, aga ka nõudlust ning soovi seesuguste toodete ja teenuste järele (nt meedia, kultuurisündmused, ilukirjandus, haridusvõimalused, õppe-materjalid, seadusandlus jne). Kuigi Keeletoodete fookusala on saanud madalad mõõtmistulemused (üldhinne 1.71), ei tähenda see tingimata toodete puudumist, vaid pigem piiratud juurdepääsu neile või vähest teadlikkust nende olemasolust.

Kõrgeima hinde annab *EuLaViBar* eestikeelse hariduse (hinne: 2.66), madalaima hinde eestikeelse te õigusaktide olemasolule, Meedia ning Keelekasutus saavad hindeks vastavalt 1.65 ning 1.11. Kuigi haridusvaldkond on saanud väga kõrge hinde, tuleb tulemusse suhtuda kriitiliselt ning seda mitte õigeks lugeda: nagu eespool öeldud, on suurem osa vastanuist esimese põlvkonna sisserännanud, kes on omandanud üldhariduse, enamikul juhtudel ka kõrghariduse eestikeelsetes haridusasutustes Eestis. Võimalused eestikeelse hariduse omandamiseks on Soomes piiratud: Helsingis elavatel eesti päritolu lastel on võimalik õppida kakskeelses Latokartano põhikoolis ning sellega eestikeelse hariduse omandamise võimalused hetkel ka piirduvad.

Meedia. Nõustuda tuleb omakeelse meedia- ja kultuuritoodete puudumisega: eesti keele kõnelejad Soomes elavad kas soomekeelses meediaruumis või tarbivad Eesti Rahvusringhäälingu pakutavat. Siinkohal tuleb arvesse võtta asjaolu, et suur osa uuringus osalenuist on esimese põlvkonna sisserännanud, kel on Soome meediaruumist (veel) vähe kogemusi ning kes jätkavad harjumuspäraselt Eesti meedia- ja kultuuritoodete tarbimist. Keelekasutuse madal hinne selles dimensioonis pole seotud kõneleja eesti keele oskusega, vaid eesti keele toodete olemasolu või nende puudumisega: mida vähem pakutakse vähemusrühmale omakeelseid tooteid, seda piiratum on ka oma emakeele kasutus neis dimensioonides.

Et hinnata respondentide tegelikku eestikeelset meediatarbimist, on oluline võtta detailselt vaatluse alla internetipõhine meedia- ning kultuuritarbimine ning täpsustada nende tüpoloogiat. Veebi- ja printmeediate omakeelsete tegevuste üksikasjalik kaardistamine ja kasutusageduse mõõtmine annaks respondentide tegelikust eestikeelsest meediatarbimisest oluliselt detailsema ülevaate (nt saadete otse- või järelvaatamine, tarbitavate saadete tüpoloogia (uudiste- ja kultuurisaated, lastesaated, seriaalid, filmid jne)).

5.6. Hinnang *EuLaViBar*'i tulemustele

Kuigi *EuLaViBar*'i mõõtmistulemustesse on haridus- ja meediadimensiooni puhul põhjust suhtuda ettevaatlikkuse ja kriitikaga, kirjeldab *EuLaViBar* muudes aspektides eesti keele ja eesti keele kõnelejate olukorda Soomes pigem tõepäraselt. Kuigi *EuLaViBar* ei hinda eesti keele olukorda stabiilseks ja viitab keele säilimise ohustatusele, toob see samas välja kolm olulist aspekti: 1) eesti keele kõnelejaid iseloomustab kõrge keeleline suutlikkus ning 2) soov eesti keelt kasutada, kuid 3) vähesed võimalused eesti keele kasutamiseks, eeskätt avalikus suhtluses. Baromeetri tulemustega eesti keele ja eesti keele kõnelejate olukorra ning eesti keele kestlikkuse hetkeseisu kohta võib üldjoontes nõustuda. Tulemuste tõlgendamisel tuleb aga arvesse võtta järgmist:

- Suurem osa uuringus osalenud eestlastest on esimese põlvkonna sisserännanud, kes emigreerusid Soome varases täiskasvanueas Eesti Vabariigi taasiseseisvumise (1991) või Euroopa Liidu idalaienemise järel (2004).
- Uuringutulemused kirjeldavad Eesti keeleroomis sündinud ning hariduse omandanud, varases täiskasvanueas Soome emigreerunud eestlaste keelelist suutlikkust, keelevalikuid

ning hoiakuid. Uuringu tulemused oleksid tõenäoliselt oluliselt teistsugused, kui uuringusse olnuks kaasatud vaid Soomes sündinud või Soomes vähemalt kümme aastat elanud eestlased.

ELDIA konsortsium rõhutab, et keele elujõulisuse baromeetrit ei tohi kasutada mitte ühegi keele institutsionaalse ja rahalise toetamise kõlblikkuse hindamiseks. Baromeetrit ei saa ega tohi kasutada ühe vähemuskeele saatuse ettekuulutamiseks. Baromeeter aitab välja selgitada need tegurid, mis ohustavad selle keele hoidu, mis edenevad keelehoidu ja mida tuleks teha, et toetada keelelise mitmekesisuse püsimist. Baromeetri abil saab toetada neid valdkondi, mille elujõulisuse näitajad on madalad.

6. Järeldused ja kokkuvõte

Kvantitatiivsele ja kvalitatiivsele analüüsile ning meedia ja seadusandluse analüüsile tuginevalt võib öelda järgmist:

- Kuigi uuringu tulemused viitavad eesti keelele Soomes kui ohustatud keelele, suhtuvad uuringus osalenud eesti keele kõnelejad eesti keelde keelt väärtustavalt, pidades oluliseks keele kasutamist ja peresisest ülekannet. Eesti keelt nähakse identiteedi aluse ning sümbolina. Ükski uuringus osalenud respondent ei kahelnud eesti keele säilitamise vajalikkuses, kuigi eesti keele kasutusvõimalused on piiratumad. Niisamuti peab valdav osa uuringus osalenuist oluliseks erinevaid kogukondlikke ühistegevusi eesti keele ja kultuuri säilitamiseks ning omavahelist eestikeelset suhtlust.
- Suurem osa praegusi eesti keele kõnelejaid Soomes on mitmekeelsed, kes on suutelised suhtlema lisaks soome keelele ka vene, inglise ja/või saksa keeles. Soome teise riigikeele, rootsi keele oskus on eestlaskonna hulgas vähene.
- Mitmekeelse käitumise osas iseloomustab eesti keele kõnelejaid eri valikute paljus, lasudes kahe äärmuse – eesti-soome mitmekeelsuse ja täieliku keelevahetuse, st eesti keelest loobumise ja soome keelele ülemineku vahepeal. Soome keele elementide (noomenid, verbid, partiklid jne) kasutamine eestikeelsetes vestlustes on aktsepteeritud keelekasutuse viis.
- Suurem osa eesti keele kõnelejaist tegutseb igapäevaselt mitmekeelses keskkonnas: soome keel on töö- ning asajamisekeel, eesti keelt kasutatakse kodus, sõprusvõrgustikes ning kogukondlikus tegevuses.
- Eesti keele kõnelejad tarbivad soome- ja eestikeelset meediat (veebi ja/või televisiooni vahendusel).
- Eesti keele kõnelejate soome keele oskus on ebaühtlane. Soome keelt on enamasti õpitud informaalset, st igapäevase suhtlemise kaudu. Sellest tulenevalt on pigem omandatud soome kõnekeel ning oskus väljendada end suuliselt. Vajadus soome keeles kirjutamise järele on paljudel vähene.
- Kuigi eesti keele kõnelejal on olemas eesti keele suutlikkus ja ka soov keele põlvkondlikuks edasiandmiseks, ei peeta laste puhul kas teadlikult või teadmatusest vajalikuks täiendavate abivahendite kasutuselevõttu eesti keele teadlikumaks õppimiseks (nt osalemine oma emakeele tundides). Enamiku lastevanemate eesti keele alane tegevus lastega piirdub eesti keeles suhtlemisega, kuid näiteks emakeele tundidest on suurem osa lastest kõrvale jäänud/jäetud või on juurdepääs tundidele piiratud, takistatud või puudub sootuks. Soome keelel nähakse selgelt ka suuremat turuväärtust. Piiratud või vähese juurdepääsu tõttu eestikeelse põhihariduse omandamisele (raporti koostamise hetkel oli Soome põhikoolidest võimalik kogu põhikooli ulatuses eesti keelt õppida vaid Latokartano põhikoolis Helsingis) õpib valdav enamik eesti emakeelega lapsi soomekeelsetes, vähesed ka rootsi- või ingliskeelsetes koolides.
- Paljude perekondade keelepoliitikates ja/või hoiakutes võib täheldada märke, mis võivad seada ohtu eesti keele põlvkondliku ülekande. Seejuures tulevad algatused keelevahetuseks lastevanematelt, kes teevad laste eest otsuse eesti keele õppimise osas. Seega ohustab eesti keele kestlikkust noorema põlvkonna (praegused eelkooli- ja põhikooliealised) kaugenemine või eemaldumine eesti keelest, eesti keele mittetäielik omandamine või ükskeelestumine soome keeles. Eesti keelt emakeelena kõnelejate arv võib Soomes tulevikus väheneda, kui praeguste 30–40 eluaastates eesti keele kõnelejate järeltulijad loobuvad

eesti keele kasutamisest.

- Eesti keeleaktivistide tegevus eesti keele õppe ning säilitamise vallas algas aktiivselt mõned aastad tagasi. Keeleaktivistid on välja andnud vähemalt ühe teaviku emakeele tähtsusest, korraldanud mitmeid seminare ja muid keeleüritusi. Eesti keele alast tegevus on tutvustatud nii eesti- kui ka soomekeelses peavoolumeedias. Samas tuleb tõdeda, et eeskätt hiljutisemad sisserännanud ei paista eesti keele alase avaliku tegevusega kursis olevat. Ka keelevaldkonna seadusandlust tuntakse üldjuhul vähe.

7. Kasutatud kirjandus

- Aasaru, H.** (2012). Eestlanna kandideerib Helsingi linnavolikokku. *Eesti Rahvusringhääling. Uudised* 11.10.2012. <http://uudised.err.ee/v/valismaa/74a6fc6e-6100-494a-a43b-2d317f079477> (vaadatud 09.08.2016)
- Ahvenanmaan itsehallintolaki** = Finlex. Lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19911144> (vaadatud 16.08.2016)
- Aljas, R.** (2013). Soome eestlased: nautige suvest ja ärge keelega mungerdage. *Eesti Päevaleht* 23.04.2013. <http://epl.delfi.ee/news/eesti/soome-eestlased-nautige-suvest-ja-arge-keelega-mungerdage?id=66014094> (vaadatud 09.08.2016)
- Alliksaar, K.** (2013). Endine DJ tegi ajalugu ja lõi Soome eestlastele esimese oma raadiokanali. *Eesti Päevaleht* 31.12.2013. <http://epl.delfi.ee/news/eesti/endine-dj-tegi-ajalugu-ja-loi-soome-eestlastele-esimese-oma-raadiokanali?id=67529072> (vaadatud 09.08.2016)
- Anniste, K.** (2009). Eesti välisränne aastatel 2000–2007. – Tiit Tammaru & Alis Tammur (toim) *Ränne. Migration*. Eesti Statistika. Statistics Estonia, 50–67. http://forum.tempt.ee/uploads/2502_R%C3%A4nne%5b1%5d.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- Anniste, K.** (2011). *Eestlaste väljaränne Soome. Uuringu kokkuvõte*. Tartu: Tartu ülikooli geograafia osakond. http://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/riigikantselei/strateegia/poliitika-analuusid-ja-uuringud/tarkade-otsuste-fondi-noorteadlaste-alameetme/TOF_Projekti_uuringu_kokkuvote-Anniste.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- Anniste, K.** (2014). *East-West migration in Europe: The case of Estonia after regaining independence*. Dissertationes Geographicae Universitatis Tartuensis 57. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Anniste, K. & Tammaru, T.** (2014). Ethnic differences in integration levels and return migration intentions: A study of Estonian migrants in Finland. *Demographic Research* 30, 377–412. <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol30/13/> (vaadatud 09.08.2016)
- Anniste, K., Tammaru, T., Pungas, E. & Paas, T.** (2012). Dynamics of educational differences in emigration from Estonia to the old EU member states. *NORFACE MIGRATION*. Discussion Paper No. 2012-17. http://www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_17_12.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- COMPENDIUM 2007** = *Cultural Policies and Trends in Europe*. Council of Europe. www.culturalpolicies.net/web/finland.php?aid=424 (vaadatud 09.08.2016)

- Erelt, M.** (1999). Fennisme Soomes töötavate eesti lektorite keelekasutuses. – Reet Kasik & Leena Huima (toim) *75 vuotta viroa Helsingin yliopistossa. Viron kielen ja kulttuurin opettaminen Suomessa -seminaari 23.11.1998*. Castrenianumin toimitteita 56, 92–98.
- Erelt, M.** (peatoim) (2003). *Estonian language*. Tallinn: Estonian Academy Publishers.
- European Charter 1998** = European Charter for Regional or Minority Languages.
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/148.htm> (vaadatud 09.08.2016)
- Fishman, J A.** (1991). *Reversing Language Shift*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters.
- Gazzola, M. & Grin, F.** (2007). *Assessing efficiency and fairness in multilingual communication*. AILA Review 20, 87–105.
- Granqvist, K.** (2006). *Selvitys Suomen romanikielen nykytilasta sekä kielentutkimuksen ja -huollon tarpeista*. <http://www.kotus.fi/files/729/romaniselvitys-1.pdf> (vaadatud 09.08.2016)
- Grans, L.** (2011). *Legal and Institutional Framework Analysis: Karelian and Estonian in Finland*. Working Papers in European Language Diversity 10. University of Mainz: Research consortium ELDIA. <http://phaidra.univie.ac.at/o:246038/> (vaadatud 08.09.2016)
- Grin, F.** (2006). Economic considerations in language policy. – Thomas Ricento (toim) *An Introduction to Language Policy. Theory and Method*. Oxford: Blackwell Publishing, 77–94.
- Grönholm, P.** (2015). Suomenvirolaisten oma kieli uhattuna – vain puolet lapsista opiskelee viroa. *Helsingin Sanomat* 24.05.2015. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1432350136036> (vaadatud 09.08.2016)
- Haapamäki, E., & Ranko, S.** (2015). *Varhaiskasvatus ja lasten hoidon tuet Helsingissä*. Tilastoja 2015: 11. Helsingin kaupunki: Tietokeskus.
http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/15_03_31_Tilastoja_11_Ranto_Haapamaki.pdf (vaadatud 24.08.2016)
- Hassinen, S.** (2002). *Simultaaninen kaksikielisyyys. Läheiset sukukielet viro ja suomi rinnakkain*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Hänninen, J.** (2014). Venäjä on lähiöiden yleisin vieras kieli – katso oman asuinalueesi tilanne. *Helsingin Sanomat* 26.10.2014. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1414208121182> (vaadatud 09.08.2016)
- Härmävaara, H-I.** (2013). Kielten samankaltaisuus monikielisen virolais-suomalaisen vuorovaikutuksen resurssina. *Lähivertailuja* 23, 60–88.

- Härmävaara, H.-I.** (2014). Facilitating mutual understanding in everyday interaction between Finns and Estonians. *Applied Linguistics Review* 5(1), 211–245.
- Hyvönen, H.** (2007). Koti on Suomessa mutta kotimaa on Viro: Suomessa asuvien virolaisäitien transnationaaliset sosiaaliset tilat. – Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim) *Maahan-muuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/ 2007. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos, 190–217.
- Jaakkola, M.** (1999). *Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987–1999*. Helsinki: Edita.
- Jaakkola, M.** (2009). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: asennemuutokset 1987–2007*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2009/1. http://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/09_02_19_Tutkimus_Jaakkola.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- Jakobson jt 2012 = Jakobson, M.-L., Järvinen-Alenius, P., Pitkänen, P., Ruutsoo, R., Keski-Hirvelä, E. & Kalev, L.** (2012). The Emergence of Estonian-Finnish Transnational Space. – Pirkko Pitkänen, Ahmet İçduygu & Deniz Sert (toim) *Migration and Transformation: Multi-Level Analysis of Migrant Transnationalism*. Dordrecht, Heidelberg, New York, London: Springer, 159–206.
- Jokela, H. & Paulsen, G.** (2009). *Võtke minust eesmärki! Monikielinen lapsi rakenteita yhdistämässä*. – Annekatrin Kaivapalu (toim) *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 19. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing, 61–75.
- Joronen, T.** (2011). *Maahanmuuttajien yrittäjäyys Suomessa*. Tutkimuksia 2012/2. Helsingin kaupunki: Tietokeskus. http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/12_11_19_Tutkimuksia_2_Joronen.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- Juurak, R.** (2016). Raivo Juurak: missuguseks kujuneb eesti keele tulevik Soomes? *Õpetajate Leht* 12.03.2016. <http://arvamus.postimees.ee/3615103/raivo-juurak-missuguseks-kujuneb-eeesti-keele-tulevik-soomes> (vaadatud 09.08.2016)
- Jõgis-Laats, J.** (2011). Soome eestlane tarbib pigem kodumaist kultuuri. *Eesti Päevaleht* 21.11.2011. <http://epl.delfi.ee/news/eeesti/soome-estlane-tarbib-pigem-kodumaist-kultuuri?id=61925676> (vaadatud 09.08.2016)
- Jääskeläinen, A.** (2003). Intermarriage and Segmented Integration into Finnish Society: Immigrant Women from the Former Soviet Union. *Yearbook of Population Research in Finland* 39, 33–54. <file:///Users/Kristiina/Desktop/44983-31636-1-PB.pdf> (vaadatud 09.08.2016)

- Kalev, L. & Jakobson, M-L.** (2013). Hargmaisuus Eesti-Soome ruumis. *Acta Politica Estica* 4. Erinumber: Eesti välispoliitika: eesmärgid ja väljakutsed eile ja homme, 95–113. <http://publications.tlu.ee/index.php/actapoliticaestica/article/view/108/97> (vaadatud 09.08.2016)
- Kauber, S.** (2015). *Transnational material practices of Estonians in Finland*. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155251/kauber_progradu_2015.pdf?sequence=2 (vaadatud 16.08.2016)
- Kingumets, J.** (2008). *Travelling across Estonian-Finnish borders and its transnational dimensions. An ethnographical perspective of Estonians living in Finland*. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Pro gradu-tutkielma. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80329/gradu03338.pdf> (vaadatud 16.08.2016)
- Klaas jt 2015 = Klaas, B., Kikerpill, T., Praakli, K., Zagorska, I. & Türk, Ü.** (2015). *Eesti, Läti, Leedu, Soome, Iirimaa ja Kanada riigikeeleõppe võrdlev uuring*. Tartu: Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Koovit, K.** (2014). YLE: suur palgaerinevus on Soome meelitanud 100 000 eestlast! *Ärileht* 14.09.2016. <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/yle-suur-palgaerinevus-on-soome-meelitanud-100-000-eestlast?id=69742337> (vaadatud 09.08.2016)
- Koreinik, K. & Praakli, K.** (2013). Keele kestlikkuse ja kao konstrueerimine poolavalikes diskursustes. – Helle Metslang, Margit Langemets & Maria-Maren Sepper (toim) *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 9*. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing, 131–149.
- Koreinik, K. & Praakli, K.** (2017). Emerging language political agency among Estonian native speakers in Finland. – Maarja Siiner, Kara D. Brown & Kadri Koreinik (toim) *Language Policy Beyond the State*. (Language Policy). Springer Netherlands, 81–98.
- Koreinik, K. & Tender, T.** (2013). Eesti keeltest rahvaloendustel. – *Emakeele Seltsi aastaraamat 59*, 77–102.
- Kulu, H.** (1992). *Eestlased maailmas. Ülevaade arvukusest ja paiknemisest*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kyntäjä, E.** (1997). Eestlased Soomes – akulturatsioonipsühholoogia ja etniline identiteet. – Hill Kulu, Katrin Metsis & Tiit Tammaru (toim) *Eestlane olla ... Eesti keele ja kultuuri perspektiivid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 60–71.

- Laakso, J.** (2013). *Summary of the research project ELDIA (European Language Diversity for All)*. Abridged version of the original English-language report written by Johanna Laakso, Anneli Sarhimaa, Sia Spiliopoulou Åkermark, Reetta Toivanen. <http://phaidra.univie.ac.at/o:304813/> (vaadatud 09.08.2016)
- Laakso, J., Sarhimaa, A., Spiliopoulou Åkermark, S. & Toivanen, R.** (2016). *Towards Openly Multilingual Policies and Practices. Assessing Minority Language Maintenance Across Europe*. Linguistic Diversity and Language Rights. Multilingual Matters.
- Laanekask, H.** (2006). Virolaiset Suomessa suomenvirolaisiksi. – Olga Haurinen & Helena Sulkala (toim) *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti V*. Universitatis Ouluensis, Acta B, Humaniora B 69. Oulu: Oulun yliopisto, 55–73.
- Lagerspetz, M.** (2011). Vironkielisten maahanmuuttajien osallistuminen kulttuuri- ja yhdistyselämään. Åbo Akademi/Tuglas-seura. http://www.tuglas.fi/tiedostot/Vironkielisten_maahanmuuttajien_osallistuminen.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- Lamp, B.-H.** (2010). Soomes võib tööol olla kuni 100 000 Eesti elanikku. *Postimees* 26.12.2010. <http://majandus24.postimees.ee/362500/soomes-voib-tool-olla-kuni-100-000-estti-elanikku> (vaadatud 09.08.2016)
- Latomaa, S.** (toim) (2007). *Oma kieli kullann kallis. Opas maahanmuuttajien oman äidinkielen opetukseen*. Helsinki: Opetushallitus.
- Latomaa, S. & Nuolijärvi, P.** (2005). The language situation in Finland. – Robert B. Kaplan & Richard Baldauf (toim) *Language Planning and Policy. Europe, Vol. 1. Finland, Hungary and Sweden*. Clevedon: Multilingual Matters, 125–232.
- Laugen, L.** (2015). Uuring: Soomes elavad eestlased on enamasti väheharitud. *Delfi* 03.11.2016, <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/uuring-soomes-elavad-estlased-on-enamasti-vaheharitud?id=72854995> (vaadatud 09.08.2016)
- Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E., Reuter, A.** (2004). *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lind, M A.** (2013). Tuhanded eestlased on oma äriale aluse pannud Soomes. *Delfi* 11.08.2013, <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/tuhanded-estlased-on-oma-arile-aluse-pannud-soomes?id=66569939> (vaadatud 09.08.2016)

- Lipasti, J. & Pajusalu, R.** Emakeel on oma keel. Kuidas hoida emakeelt võõrsil. http://www.tuglas.fi/tiedostot/emakeel_on_oma_keel.pdf (vaadatud 24.08.2016)
- Lukk, K.** (2013). Soome tööle rändajad ei oska seal oma vaba ajaga midagi peale hakata. *Eesti Päevaleht* 02.08.2013. <http://epl.delfi.ee/news/eesti/soome-toole-randajad-ei-oska-seal-oma-vaba-ajaga-midagi-peale-hakata?id=66530738> (vaadatud 09.08.2016)
- Maahanmuuttajabarometri 2013** = Loppuraportti. Maahanmuuttajabarometri 2012. TEM raportteja11/2013. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. http://www.kotouttaminen.fi/files/39043/Maahanmuuttajabarometri2012_11_2013.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- Mannila, S. & Reuter, A.** (2009). Social exclusion risks and their accumulation among Russian-speaking, ethnically Finnish and Estonian immigrants to Finland. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35, 939–958.
- Mantila, H.** (2005). Suomi kansalliskielenä. – Marjut Johansson & Riitta Pyykkö (toim) *Kielipolitiikka ja käytäntöä. Monikielinen Eurooppa*. Helsinki: Gaudeamus, 300–316.
- Martikainen, T. & Tiilikainen, M.** (toim) 2007. *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos.
- Metslang, H.** (1994). *Temporal relations in the predicate and the grammatical system of Estonian and Finnish*. Oulu: University of Oulu.
- Morottaja, M.** (2007). *Inarinsaamen kielen tilanne sekä kielenhuolto- ja tutkimustarpeet*. www.kotus.fi/files/716/inariSelvitys2007.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- Moschnikoff, J. & Moschnikoff, S.** (2006). *Selvitys koltansaamen nykytilasta ja tarpeellisista toimenpiteistä*. www.kotus.fi/files/715/koltansaamenselvitys.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- Mäkeläinen, H.** (ed.) (2006). *Kabböle 100*. Helsinki: Aaltojen yhteys.
- Nigol, A.** (1918). *Eesti asundused ja asupaigad Venemaal*. Tartu.
- Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U.** (2015). Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki: Työterveyslaitos, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_uso_20150_2015_16163_net.pdf (vaadatud 09.08.2016)

- Niiranen, M.** (2012). Virosta virallinen vähemmistökieli. <http://mattiniiranen.fi/blogi/2012/11/24/virosta-virallinen-vaehemmistoekieli/> (vaadatud 09.08.2016)
- Nissilä, L.** (2015). Oman äidinkielen opetus – valtakunnallinen ajankohtaiskatsaus. Ettekanne. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaaww_wstructure/122795_Leena_Nissila_Vantaa_27_1_2016.pdf (vaadatud 09.08.2016)
- Nivanka, E.** (2002). *Soome lahe kahel kaldal*. Tallinn: Faatum.
- Ots, Rain.** (2012). Aruanne: eestlaste keelelised õigused Soomes (soome keeles). Raportti kielilainsäädännön noudattamisesta vuonna 2012. Eestased Soomes. Soome Eestlaste Liidu veebikoht. <https://eestlasedsoomes.wordpress.com/aruanne-eestlaste-keelelised-oigused-soomes-soome-keeles/> (vaadatud 24.08.2016)
- Pakkala, E.** (2013). Suomi vie lääkärit Virosta. *Mediuutiset* 14.06.2014. <http://www.medi uutiset.fi/uutisarkisto/suomi-vie-laakarit-virosta-6082410> (vaadatud 09.08.2016)
- Perusopetuslaki** = Finlex. Lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (vaadatud 16.08.2016)
- Pohjanpää, K., Paananen, S. & Nieminen, M.** (2003). *Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamläisten elämää Suomessa 2002*. Elinolot 2003: 1. Tilastokeskus. Helsinki.
- Praakli, K.** (2009). *Esimese põlvkonna Soome eestlaste kakskeelne keelekasutus ja koodikopeerimine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Praakli, K.** (2010). Eestlased ja eesti keel Soomes. – Kristiina Praakli & Jüri Viikberg (toim) *Eestlased ja eesti keel välismaal*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 455–501.
- Praakli, K.** (2014). *On the bilingual language use of the Estonian-speakers in Finland*. Sociolinguistic Studies 8 (3), 383–409.
- Praakli, K.** (2016a). *Eesti keel Saksamaal. ELDIA uurimisaruanne*. Studies in European Language Diversity 30.2. Wien: Austria. <http://phaidra.univie.ac.at/o:439341> (vaadatud 23.08.2016)
- Praakli, K.** (2016b). Koodivahetuse mitu nägu. – Reili Argus & Anna Verschik (toim) *Keelekontaktide ja mitmekeelsuse keelelised, sotsiaalsed ja kognitiivsed aspektid = Linguistic, social and cognitive aspects of language contacts and multilingualism*.

Proceedings of TLU Institute of Estonian Language and Culture. Philologia Estonica Tallinnensis 1. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 126–151.

- Praakli, K. & Viikberg, J.** (toim) (2010). *Eestlased ja eesti keel välismaal*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Praakli, K. & Koreinik, K.** (2013). Soome-ugri keeled ELDIA luubi all. – Üve Maloverjan (toim) *Soome-ugri sõlmed*. Tallinn: Fenno-Ugria Asutuse aastaraamat, 94–103.
- Punntila, M.** (1996). Pernajan Kabböle: Suomen ainoa virolaiskylä. – Ritva Liisa Pitkänen, Minna Suni & Satu Tanner (toim) *Kielen kannoilla: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 20 vuotta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja. Helsinki: Edita, 292–311.
- Pullat, R.** (1992). *Eesti linnarahvastik 18. sajandil*. Monograafia. Olion.
- Raag, R.** (1999). *Eestlane väljaspool Eestit. Ajalooline ülevaade*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Raig, K.** (2012). *Pikk teekond lähedale: naapuriksi vapaa Viro*. Tallinn: K&K.
- Randlaid, S.** (2012). Linnavolinik: eesti keelest saagu Helsingis ametlik vähemuskeel. *Eesti Rahvusringhääling. Uudised* 27.12.2012. <http://uudised.err.ee/v/eesti/8a17d0e6-e7ef-425c-a37e-88b51062dca6> (vaadatud 09.08.2016)
- Rausmaa, H.** (2008). *Tuglase leek loidab: Tuglase Seltsi ja soome-eesti suhete ajalugu*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- REL 2011** = Rahva- ja eluruumid loendus 2011. REL2011: Eestis räägitakse emakeelena 157 keelt. http://www.stat.ee/64628?parent_id=32784 (vaadatud 09.08.2016)
- Remes, H.** (2015). *Viron kielioppi*. Finn Lectura.
- Reuter, A. & Jaakkola, M.** (2005). Venäjänkielisten, vironkielisten ja kaksikielisten maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot. – Seppo Paananen (toim) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Ribelus, A** (koost). (2011). *15 aastat eestikeelset kooliharidust Soomes*. Helsinki: Latokartano põhikool.
- Rudi, H.** (2012.) Visadus viis sihile – Helsingis avas uksed eestikeelne lasteaed. *Postimees* 28.09.2012. <http://www.postimees.ee/989322/visadus-viis-sihile-helsingis-avas-uksed-eestikeelne-lasteaed> (vaadatud 09.08.2016)

- Saamen kieli** = Suomen kolme saamen kieltä. Saamen kieli. Saamelaiskäräjät. http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=111&lang=finnish%20Accessed%2030%20November%202015 (vaadatud 09.08.2016)
- Saamen kielilaki** = Finlex. Lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031086> (vaadatud 16.08.2016)
- Saar, M. & Jakobson, M-L.** (2015). Väljarände põhjendused ja rändajate muutuv kuuluvus. *Eesti Inimarengu Aruanne 2014/2015*. SA Eesti Koostöö Kogu, 118-123.
- Sang, J.** (1993). Uhkaako suomen kieli viroa? *Kieliposti* 3, 16–20.
- Sepp, B.** (2015). *Meedia roll väljarännanud eestlaste kohanemisel Soome ühiskonnas*. Tartu ülikool, ühiskonnateaduste instituut. Bakalaureusetöö.
- STAT 2015** = Eesti Statistika. Eestist väljaränne mullu vähenes. Pressiteade nr 57. <https://www.stat.ee/90664> (vaadatud 09.08.2016)
- Strubell, M.** (1996). Language planning and classroom practice in Catalonia. *Journal of Multilingual & Multicultural Development*, vol 17/ no. 24, 262–275.
- Strubell, M.** (2001). Minorities and European Language Policies. Minorités et l'aménagement linguistique. *Plurilingua* XXII, 45–58.
- Suhonen, S.** (1980). Eine estnische Sprachinsel in Finnland. *Lingua Posnaensis* XXIII, 187–190.
- Zetterberg, S.** (2013). *Kultuurisillad ja revolutsioonituled. Helsingi eesti kogukond 20. sajandi alguses*. Tallinn: Tänapäev.
- Tamme, J.** (2012). Soomes kandideerinud eestlased valituks ei osutunud. *Postimees* 29.10.2012. <http://maailm.postimees.ee/1022124/soomes-kandideerinud-eestlased-valituks-ei-osutunud> (vaadatud 09.08.2016)
- Tarnanen, M. & Suni, M.** (2005). Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito. – Seppo Paananen (toim) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus, 9–21.
- Teder, M.** (2013). Tuhanded eestlased on Soomes alustanud oma äri. *Postimees* 11.08.2013, <http://majandus24.postimees.ee/1345836/tuhanded-eestlased-on-alustanud-soomes-oma-ari> (vaadatud 09.08.2016)
- Teiss, K.** (2005). *Kristian virolais-suomalaista kaksikielisyttä omaksumassa: koodien yhdistyminen ja keskustelustrategiat*. Tampereen yliopiston kieli- ja käännostieteiden laitos, suomen kielen ja yleisen kielitieteen jaos. Pro gradu –tutkielma.

Teiss, K. (2006). Suhtlusstrateegiad eesti-soome kakskeelsust omandava lapse segakoodis. – Helle Metslang, Margit Langemets & Maria-Maren Sepper (toim) *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 251–269.

Teiss, K. (2007). Varhaislapsuuden merkitys oman äidinkielen ylläpitämisessä ja kaksikieliseksi kehittämisessä. – Sirkku Latomaa (toim) *Oma kieli kullan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen*. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima OY, 16–26.

Telve, K. (2015). *Kvalitatiivne lähenemine pendeltööle Soomes töötavate Eesti meeste näitel*. Tartu ülikooli kultuuriteaduste ja kunstie instituut, etnoloogia osakond. Magistritöö.

Tigasson, K-R. (2015). Eesti poodide võidukäik Soomes. *Eesti Ekspress* 11.03.2015. <http://ekspress.delfi.ee/elu/eesti-poodide-voidukaik-soomes?id=70973563> (vaadatud 09.08.2016)

Tilastokeskus 2016a = Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat→Px-Web StatFin→Väestö→Väestörakenne. Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2015. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>.

Tilastokeskus 2016b = Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat→Px-Web StatFin→ Väestö→ Väestörakenne. Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2015. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>

Tilastokeskus 2016c = Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat→Px-Web StatFin→Väestö→ Väestörakenne. Syntymävaltio iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2015. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>.

Tilastokeskus 2016d = Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannatPx→Web StatFin→Väestö→ Väestörakenne. Taustamaa ja syntyperä iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2014. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>

Tilastokeskus 2016e. Äidinkielenään kotimaisia kieliä puhuvien määrä väheni toisena vuotena peräkkäin. http://www.stat.fi/til/vaerak/2015/vaerak_2015_2016-04-01_tie_001_fi.html (vaadatud 09.08.2016)

Tilastokeskus 2016f = Liitetaulukko 2. Väestö kielen mukaan 1980–2015. http://www.stat.fi/til/vaerak/2015/vaerak_2015_2016-04-01_tau_002_fi.html (vaadatud 09.08.2016)

Tilastokeskus 2016g = Väestö. Ulkomaiden kansalaiset. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset (vaadatud 09.08.2016)

Tuomioja, E. (2006). *Õrnroosa: Hella Wuolijoe ja Salme Dutti elu revolutsiooni teenistuses*. Tallinn: Varrak.

Tytti-Talib, M. (1999). *Toiseuden kohtaaminen koulussa: opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilaista*. Helsinki: Hakapaino.

Ulmanen, M. (2015). Onko virolaisuus taakka? *Rakentaja-Lehti* 13.03.2015. <http://rakennusliitto.fi/2015/03/13/onko-virolaisuus-taakka/> (vaadatud 09.08.2016)

Uudenmaan liitto 2011 = Maahanmuuttajayrittäjyys Uudellamaalla. Raportti ulkomaalaistaustaisten yritysten määrästä, toimialasta ja yrittäjien kansallisesta taustasta. Uudenmaan liiton julkaisuja E 116 – 2011. Uudenmaan liitto | Nylands förbund. [http://www.uudenmaanliitto.fi/files/6290/Maahanmuuttajayrittajyys_Uudellamaalla_E116 - 2011.pdf](http://www.uudenmaanliitto.fi/files/6290/Maahanmuuttajayrittajyys_Uudellamaalla_E116_-_2011.pdf) (vaadatud 09.08.2016)

Vanala, H-L. (2012). *Koti Virossa, työ Suomessa. Tutkimus Suomessa työssäkäyvien virolaisten yllirajaisesta arjesta kahden maan välillä*. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34618/kotiviro.pdf?sequence=1> (vaadatud 09.08.2016)

Velsker, L. (2013). Vaata, milliste linnade ja valdade inimesed käivad enim Soomes tööl. *Postimees* 25.03.2013, www.tarbija24.ee/1180700/vaata-milliste-linnade-ja-valdade-inimesed-kaivad-enim-soomes-tool/ (vaadatud 09.08.2016)

Viikberg, J. & Praakli, K. (2012). Väliseestlased ja nende keel. Pidepunkte uurimisloost. – Heiki Valk (toim) *Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 2011*. Tartu: Õpetatud Eesti Selts, 9–39.

Villmann, A-L. (2012). Soomes avab ukсед eestikeelne lasteaed. *Eesti Päevaleht* 24.09.2012, <http://epl.delfi.ee/news/valismaa/soomes-avab-uksed-eestikeelne-lasteaed?id=65007600> (vaadatud 09.08.2016)

Vuolab-Lohi, K. (2007). *Pohjoissaamen kielen tilanne sekä kehittämistarpeet*. <http://www.kotus.fi/files/742/pohjoisSelvitys.pdf> (vaadatud 09.08.2016)

Välis-Eesti Almanak. (1929) = *Välis-Eesti Almanak I*. Tallinn: Välis-Eesti Ühing.

Õhtuleht 2015 = Galerii: leia end üles! 2500 eestlast pidas Soomes jaanipäeva. Õhtuleht 14.06.2015, <http://www.oh tuleht.ee/681737/galerii-leia-end-ules-2500-eestlast-pidas-soomes-jaanipaeva> (vaadatud 09.08.2016)

Äripäev 2014 = Eesti kodanikud - Soome suurim väliskogukond. *Äripäev* 03.01.2014,
<http://www.aripaev.ee/uudised/2014/01/03/statistika-eestlased-soomes-suurim-rahvusgrupp> (vaadatud 09.08.2016)

YLE TALOUS 2015 = Suomessa työllistyvät parhaiten virolaiset, heikoimmin arabimaista tulevat.
YLE Uudiset. Talous 18.12.2015,
http://yle.fi/uutiset/suomessa_tyollistyvat_parhaiten_virolaiset_heikoimmin_arabimaista_tulevat/8536921 (vaadatud 09.08.2016)

Yrityskatsaus 2014 = Yrityskatsaus. Murroksia ja uudistumista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Kilpailukyky 39/2014. Työ- ja elinkeinoministeriö.
<http://tem.fi/documents/1410877/2859687/Yrityskatsaus+2014+02102014.pdf>
(vaadatud 09.08.2016)

Lisa 1. Poliitikasoovitused

- Eesti keele kõnelejaist Soomes on kujunenud suurim eesti keelt kõnelev kogukond väljaspool Eesti piire. Eesti keele kestlikkuse osas on võtmetähtsusega see, milliseks kujuneb noorima põlvkonna (praegu eelkooli- ja põhikooliealised) suhe eesti keelega. Sestap tuleb suuremat tähelepanu pöörata eesti keele õppe korraldamise ja arendamisega seotud tegevustele, aga ka eesti keele kõnelejate teavitamisele õppimise võimaluste kohta.
- Soomega seotud eesti keele kõnelejal puudub selge identiteedi, tegevuseesmärkide ja visiooniga keskorganisatsioon. Mis tahes keele- ja kultuurikorralduse tegevusi kavandades tuleb arvesse võtta asjaolu, et Soomes elavad eesti keele kõnelejad ei moodusta ühte kogukonda, vaid jagunevad hajali üle Soome paiknevatesse väikekogukondadesse kas eri piirkondade (sh linnad, linnaosad, külakogukonnad), tegevusvaldkondade või kultuuritarbimise eelistuste alusel.
- Soomes elavate eesti keele kõnelejate avalik tegevus on senini piirdunud valdavalt keeleõppe küsimustega. Muudes vähemusküsimustes (seadusandlus, vähemuste õigused ja kaitse jne) on eesti keele kõnelejate „hääled” (seisukohad, pöördumised, arvamused) vähem kosta olnud, kuigi eesti keele kõnelejad moodustavad elanike arvult (ligi 50 000) vene keele kõnelejate järel suurima vähemusrühma Soomes, kelle olemasoluga tuleb üha rohkem arvestama hakata. Seega tuleb leida võimalused eesti keele kõnelejate suuremaks kaasamiseks ja tegelikult osalemiseks Soome ühiskonnaelus ning sisuliseks koostööks nii enamusrühma (soomlased) kui ka teiste vähemusrühmadega.
- Jätkuvalt toetada seniseid kodanikualgatusi ning -aktivismi eesti keele ja kultuuri väljendamiseks, arendamiseks ja säilitamiseks Soomes. Mõista, et keele- ja kultuurikorraldusega tegelevad aktivistid on ühtlasi parimad asjatundjad nendes küsimustes. Seega on oluline kaasata neid kui eksperte riikide- ja/või kogukondade vahelisse koostöösse nimetatud valdkondades.
- Toetada eesti keele õpet Soome üldhariduskoolides nii õppetöö korralduse, õppemethodika kui ka asjakohaste õppematerjalide osas, olla koostööpartneriks nii eesti keele õppe korraldajatele (kohalik omavalitsus, haridusasutus, ametkonnad) kui ka eesti seltsidele.
- Keelesituatsioonis, kus kõneleja emakeele senised funktsioonid ja rollid paratamatult vähenevad, võib muutuda ka arusaam keelte tähtsusest. Asukohariigi enamuskeeles nähakse kõrgemat turuväärtust, millega võidakse seada kahtluse alla emakeele tähtsus ja tähendus, seda eeskätt laste keeleõppe valikutes. Seetõttu on oluline tõsta lapsevanemate teadlikkust emakeele tähendusest identiteedis ning avardada nende arusaamu mitmekeelsuse eelistest, et motiveerida neid lastega emakeelt edasi kasutama. Lapsevanem(ad), kes otsustab(vad) muus kui emakeeles suhtlemise kasuks, langetab keelevaliku oma lapse/laste eest.